

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a sociální práce

Diplomová práce

Etická dilemata sociálního pracovníka při práci s nezletilými dětmi na pracovišti
OSPOD

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Zvánovcová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Dagmar Alexandra Trhlínová

Studijní obor: Etika v sociální práci

Ročník: 2.

2019

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 27.03.2019

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Veronice Zvánovcové, Ph.D., za cenné rady, připomínky, metodologické vedení práce a trpělivost. Dále děkuji všem na OSPOD v Českém Krumlově. Děkuji své rodině a příteli za podporu a obětavost během svého studia.

Obsah

ÚVOD.....	6
1 Sociálně-právní ochrana dětí v kontextu sociální práce	8
1.1 Pracovníci OSPOD	9
1.2 Ohrožené dítě.....	11
1.3 Práce odborníka s dítětem.....	13
1.4 Rodina.....	13
1.5 Nevhodné chování rodičů vůči dětem	16
1.6 Vliv chování rodičů na dítě.....	17
1.7 Manipulující rodiče.....	18
1.8 Náhradní rodinná péče	19
1.8.1 Osvojení.....	19
1.8.2 Mezinárodní osvojení	20
1.8.3 Pěstounská péče	21
1.8.4 Cizí péče	22
1.8.5 Poručnictví.....	22
1.8.6 Opatrovnictví	22
1.8.7 Ústavní výchova	22
2 Dokumenty související s OSPOD.....	24
2.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí.....	24
2.2 Sociálně-právní ochrana v ČR a v zahraničí.....	25
2.3 Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí v Českém Krumlově	26
2.4 Deklarace práv dítěte	28
2.5 Úmluva o právech dítěte.....	29
2.6 Listina základních práv a svobod	31
3 Vztah etiky a sociální práce	33
3.1 Etický kodex sociálního pracovníka v České republice	38
3.2 Mezinárodní etický kodex sociálních pracovníků	39
4 Metodologie výzkumu	42
4.1 Cíl výzkumného šetření	42
4.2 Výzkumné otázky	42

4.3 Metodika výzkumného šetření.....	43
4.4 Výběr respondentů.....	43
4.5 Popis sběru dat.....	43
4.6 Struktura rozhovoru.....	44
5 Výpovědi respondentů.....	45
5.1 Práce na OSPOD.....	45
5.2 Jednání s klientem.....	49
5.3 Etická dilemata.....	54
5.4 Doplnující otázky.....	60
5.5 Shrnutí rozhovorů.....	62
6 Diskuse.....	66
ZÁVĚR.....	72
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	74
Internetové zdroje.....	77
Seznam zkratk.....	79
Seznam příloh.....	80
Přílohy.....	81
Příloha č. I – Struktura rozhovoru.....	81
Příloha č. II – Rozhovory s OPD.I – OPD.XII.....	83
ABSTRAKT.....	109
ABSTRACT.....	110

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá etickými dilematy, které sociální pracovník během vykonávání práce u Orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) řeší téměř každý den v průběhu rozhodování. Etickým dilematem se rozumí volba mezi dvěma řešeními určitého problému, přičemž ani jedno řešení není uspokojivé. Řešení etických dilemat je mnohdy natolik náročné, že se sociální pracovník mnohdy dostává do neřešitelných situací, které souvisejí především s eticko-osobní rovinou. Tato rovina je natolik zatěžující, že se pracovník může dostat do situace, která ovlivní nejen jeho, ale celý případ klienta. Vzájemný vztah mezi etikou a sociální prací je neodmyslitelný. Etika ukládá sociálnímu pracovníkovi, jak správně jednat. Takové jednání je zaznamenáno nejen v Etickém kodexu sociálních pracovníků, ale i v jiných dokumentech, z nichž vyplývá, že především morální jednání je třeba uplatňovat nejen v profesním životě, ale i osobním. Podle Thompsona se etika „zabývá tím, co je správné a co nesprávné, zkoumá mravní rozhodnutí lidí a způsoby, kterými se je snaží odůvodnit.“¹ Sociální práce se rozděluje na práci s jednotlivcem, rodinou, skupinou a komunitou. Cílem je podpora klienta v interakci se společností. Na pracovišti OSPOD je práce vykonávána s klienty v obtížných životních situacích, řešení individuálních problémů, prvotně v rámci rodiny a poté za pomoci dalších organizací. Diplomová práce bude zahrnovat Listinu základních práv a svobod a Úmluvu o právech dítěte. Tyto dva dokumenty jsou neodmyslitelnou součástí a základními pilíři pro vykonávání práce na OSPOD. Zkušenosti studentky potvrzují, že tyto dokumenty jsou nepostradatelné pro práci s dětmi a mládeží. Znalost těchto dokumentů je součástí výkonu povolání sociálního pracovníka a bez alespoň základní znalosti nelze vykonávat práci s lidmi, v tomto případě s dětmi. Cílem práce je představení OSPOD, představení dokumentů, které s vykonávanou prací souvisejí a etické propojení se sociální prací. Etika neodmyslitelně k této práci patří a sama studentka ji každodenně vnímá. Cílem výzkumného šetření je zjištění nejzávažnějších etických dilemat, které prožívají sociální pracovníci během vykonávání jejich práce a možnosti jejich řešení. Pro realizaci cíle bude použit za pomoci metody rozhovoru kvalitativní výzkum u vybraných respondentů (konkrétní popis je v kapitole 4). Výzkumné šetření bude provedeno na pracovišti OSPOD v Českém Krumlově. Z odborné literatury budou použiti autoři například Oldřich Matoušek, Mirka Nečasová, z odborných časopisů bude použita Sociální práce

¹ THOMPSON, M. *Přehled etiky*, s. 14-15.

a internetových zdrojů například stránky Ministerstva práce a sociálních věcí. Téma diplomové práce vzniklo na základě vlastní zkušenosti studentky, která je zaměstnankyní OSPOD v Českém Krumlově a od počátku vnímá problematiku s dilematy. Téměř každý den je řešení dilemat součástí práce, kdy se nejedná pouze o dilema například odebrat či neodebrat dítě, ale jedná se i o jiné dilemata, která jsou pro rozhodování závažná a náročná. Sociální pracovníci s těmito dilematy musí pracovat a každé rozhodnutí je pouze na nich. Ačkoli se mohou v rámci kolegů obrátit pro pomoc, ale konečné rozhodnutí záleží vždy na samotném pracovníkovi. Studentka se svou dosavadní zkušeností na OSPOD toto vše vnímá a je součástí řešení dilemat v praxi. Vzhledem k tomu, že řešení etických dilemat není součástí standardizace OSPOD, bude diplomová práce k dispozici sociálním pracovníkům na OSPOD jako metodická pomůcka při řešení etických dilemat.

1 Sociálně-právní ochrana dětí v kontextu sociální práce

Sociální práce je svými zástupci vysvětlována, jako podporování změny a celkového zlepšení sociálních interakcí. Význam pro sociální práci mají lidská práva, ale také fungování jedince v jeho prostředí, zmocnění jedince v jeho jednání a důsledcích jednání. „*Sociální práce se hlásí k profesnímu úkolu, totiž pomáhat lidem zlepšovat životní podmínky, uspokojovat základní lidské potřeby, dosáhnout změny ve svém životě. Speciálně se přitom zaměřuje na osoby, které jsou v nouzi.*“ Právě sociální pracovníci se zasazují o mapování klientů a následné poskytnutí pomoci. Průvodcem pro sociální pracovníky jsou lidská práva, která se zasazují o blaho člověka.²

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) upravuje zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o SPOD). „*Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně-právní ochrana, tak zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly.*“ Ochrana práv dítěte tedy není jen o zákonu SPOD. Je zde také mnoho dalších právních odvětví, jako rodinné právo, občanskoprávní, trestní a jiné.³

OSPOD je v postavení orgánu veřejné moci a jedná podle platných zákonů. Je však třeba přihlídnout k tomu, že například v průběhu soudního řízení je výše postaven soud, jakožto orgán veřejné moci a OSPOD tedy musí činit kroky v souladu, nikoli nezávisle, což by mohlo být kontraproduktivní. Aktivitou je kupříkladu podnět podaný k soudu, kdy soud jej musí vyhodnotit v co nejkratším čase, když tak soud nejedná, může OSPOD dle zákona „č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, podat stížnost na průtahy v řízení.“⁴

OSPOD je zpravidla jmenován kolizním opatrovníkem dítěte, ve chvíli, kdy nastal v rodině problém, rodiče se rozvádějí, ale před rozvodem je třeba upravit péči o děti.

² KAPLÁNEK, Michal, *Teologie a sociální práce: dvacet let dialogu*, s. 87-89.

³ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2018-09-01]. Dostupné na WWW: <<https://www.mpsv.cz/cs/4>>.

⁴ BRZOBOHATÝ, Robin, CIRBUSOVÁ Martina a ROGALEWICZOVÁ Romana, *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*, s. 27

Soud může jmenovat právnickou nebo fyzickou osobu kolizním opatrovníkem, jestliže je to v zájmu dítěte.⁵ Kolizní opatrovník zastupuje dítě nebo děti během soudního jednání. Jedná v zájmu dětí a hájí jejich práva.⁶

Pro mnoho lidí je OSPOD nepřátelský orgán a sociální pracovníci nebo pracovníci jsou v mnoha případech hanlivě označováni jako zubaté tety, sociálka, aj. S těmito postoji souvisí i mnoho mýtů, které se vyskytují v laické sféře společnosti. Jedním z nich je například mýtus o tom, že sociální pracovníci musí odebrat děti z péče rodičů, aby se rozvíjel institut pěstounské péče. Naopak je třeba zde zmínit, že náhradní rodinná péče, v tomto případě konkrétně pěstounská péče je vhodnější alternativa ústavní výchovy, a to pro všechny děti, jež musely být odebrány z péče rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu. Přičemž kontakt mezi rodinou a dítětem je zachován, jestliže to neohrožuje dítě. V rámci výkonu SPOD není přejímána žádná jiná přeměna cizího systému do našeho. Vždy se vychází z tradice dané země, používají se pouze příklady dobré praxe a metody s technikami, které se v zahraničí osvědčili jako vhodné pro tuto oblast. Tyto příklady ukazují co je vhodné k použití a co nikoli.⁷

1.1 Pracovníci OSPOD

V současné době se přijímají sociální pracovníci na OSPOD s vyšším odborným vzděláním nebo vysokou školou, ačkoliv v současné době jsou převážně všichni pracovníci vysokoškolsky vzdělaní, jsou také pracovníci se středními školami. Usnesením vlády České republiky č. 1542 z roku 2005, je povinností nového zaměstnance, aby do třech měsíců od nástupu splnil vstupní vzdělávání úředníků. Dále musí pracovník splnit zvláštní odbornou způsobilost pro výkon své práce, ve které je obsažena platná legislativa, a to *„týkající se rodiny a sociálně-právní ochrany dětí, systém sociální správy a příslušnou legislativu, systém fungování statní správy a samosprávy v obcích s rozšířenou působností a v obcích s přenesenou působností, systém školských a zdravotnických zařízení pro děti, legislativu týkající se státních neziskových organizací, soudní opatrovnické řízení, trestní řízení týkající se dětí a mládeže, metodiky týkající se činnosti OSPOD, síť nestátních neziskových organizací v regionu.“* Tuto způsobilost nemusí pracovník splňovat v případě, že má uznanou rovnocennost vzdělání, což je obsaženo ve vyhlášce 511/2002. V průběhu vykonávání

⁵ BRZOBOHATÝ, Robin, CIRBUSOVÁ Martina a ROGALEWICZOVÁ Romana, *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*, s. 8.

⁶ ČAPEK, Robert, NAVAROVÁ Sylvie a ŽENATOVÁ Zdenka, *Žák v krizové situaci*, s. 99.

⁷ *Mýty a pravdy*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, s. 6-7.

práce SPOD se musí pracovník dále vzdělávat. Mezi kompetence a dovednosti sociálního pracovníka patří určit sociální problém jednotlivce, skupiny, rodiny, komunity, komunikace a spolupráce s klientem, být součástí multidisciplinárního týmu (spolupráce s jinými pracovníky OSPOD, pracovníky úřadu práce, školami, zdravotními zařízeními, psychology, policisty, státními zástupci, se soudy, Probační a mediační službou, všemi ústavními zařízeními, středisky výchovné péče a nestátními neziskovými organizacemi), orientace ve vazbách, jejich posilování a využívání v práci, hodnocení intervencí, řešení etických a dalších dilemat, ve kterých se sociální pracovník pohybuje. Vzhledem k tomu, že sociální pracovník pracuje s dětmi a rodiči, musí být způsobilý v komunikaci s dítětem, hodnotí, do jaké míry je dítě ohroženo, hodnotí vlivy způsobující to, že je dítě ohroženo, hodnotí, jak rodina funguje, „*do toho patří zhodnocení materiálních podmínek života rodiny, výchovných metod rodičů i kvality vztahů, jak uvnitř, tak navenek.*“ Pomáhá rodině stanovit cíle potřeb a podporuje možnosti při jejich řešení. Snaží se, aby potenciální hrozba ohroženého dítěte byla co nejnižší, a nejlépe se eliminovala. Poskytuje poradenství, zastupuje dítě u soudního řízení, rozpoznává, že rodič nebo rodiče, nejsou schopni zajistit výchovu jejich dítěte. V případě, že je dítě umístěno v ústavní výchově, hodnotí vliv tohoto prostředí na dítě, snaží se nalézt dítěti náhradní péči, a to za předpokladu, že dosavadní výchova nedosahuje žádného zlepšení. Pomoc a kontrola je v přímé úměře k míře ohrožení dítěte. Sociální pracovníci jsou ve vazbě na rodinu vždy profesionální.⁸ Profesionalitou je myšleno být kompetentní, důkladný, pečlivý, svědomitý, kvalifikovaný a schopný.⁹

Dalším důležitým předpokladem pro sociálního pracovníka je „*morální bezúhonnost, empatie, respekt k odlišnostem, schopnost profesionálně zvládat náročné situace spojené s výkonem povolání.*“¹⁰

Sociální pracovníci SPOD pravidelně zjišťují názor dětí, vzhledem k tomu, že „*děti jsou nositeli subjektivních práv, bytostmi s vlastní důstojností a vlastním právem na rozvoj osobnosti.*“ Jeli to tedy v souladu se zájmy dítěte, musí sociální pracovník k tomuto názoru přihlédnout.¹¹

⁸ MATOUŠEK, Oldřich, *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*, s. 79-81.

⁹ MAYNARD, Andrew, BECKETT, Chris, JORDAN, Peter, *Values and Ethics in Social Work*, 3 Revised edition s. 72.

¹⁰ JANOUŠKOVÁ, Klára, NEDĚLNÍKOVÁ Dana, *Profesní dovednosti terénních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní pracovníky*, s. 497.

¹¹ VOŇKOVÁ, Jiřina, SPOUSTOVÁ Ivana, *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*, s. 158.

Podle Mezinárodního kodexu sociálních pracovníků se „očekává, že budou rozvíjet a udržovat požadované dovednosti a kompetence v oblasti své práce; nedopustí, aby jejich dovednosti byly využity k nehumánním účelům, jako je například mučení nebo terorismus; jednají bezúhonným způsobem, rozeznávají hranice mezi osobním a profesním životem a nezneužívají svého postavení pro osobní obohacení nebo zisk; jednají s lidmi s účastí, empatií a péčí; zachovávají důvěrnost informací; vyžadují uznání toho, že jsou zodpovědní za své jednání vzhledem k lidem, se kterými pracují, vzhledem ke kolegům, zaměstnavatelům, profesní asociaci a vzhledem k zákonným ustanovením, a že tyto odpovědnosti mohou být ve vzájemném konfliktu. Sociální pracovníci se iniciují a zapojují do diskusí týkajících se etiky se svými kolegy a zaměstnavateli, jsou odpovědní za to, že jejich rozhodnutí budou eticky podložená a jsou připraveni uvést důvody svých rozhodnutí, které budou založené na etickém rozvažování, a jsou odpovědní za svoje volby a jednání.“¹²

Sociální pracovníci nejsou ti, kteří soudí své klienty. Ani se nesmí sami stylizovat do takových rolí. Neznamena to však, že nemohou upozornit klienty na jejich nevhodné či špatné jednání. Vždy je třeba, aby sociální pracovník zhodnotil situaci, ve které se klient nachází a z toho vystupoval, podporoval a respektoval jej v jeho vlastních rozhodnutích a směřování. Dalším potřebným hlediskem je shoda mezi tím co sociální pracovník říká a tím jak jedná. Dále rozdělení mezi sympatiemi a empatií. Sympatiemi se myslí mít stejné pocity, jako má klient. Naopak empatií se myslí, že sociální pracovník rozezná pocity klienta a dokáže na ně adekvátně reagovat. Tedy přistupuje ke všem klientům stejným způsobem, i když mu zrovna není klient sympatický. Jestliže sociální pracovník nebere ohled na empatii, jako hodnotu, následkem je zneužití moci, kterou pracovník disponuje.¹³

1.2 Ohrožené dítě

Ohrožené dítě, je pojem, který se používá u dítěte, u kterého nejsou splňovány základní potřeby. Dlouhodobý stav neuspokojování potřeb je možné pojmenovat jako deprivace. Takový stav je možný získat na základě nevhodného zacházení s dítětem, vystavování dítěte nemravnému či zahálčivému životu, místo sociálního prostředí, kde dítě vyrůstá, či zda má nějaké poruchy. Nevhodné zacházení s dítětem, také známé jako

¹² *Mezinárodní etický kodex* [online]. [cit. 2018-10-11]. Dostupné na WWW: <socialniprocnici.cz/public/upload/image/mezinarodni_eticky_kodex.pdf>.

¹³ OPATRŇY Michal, *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, s. 231-232.

syndrom CAN, z angličtiny Child Abuse and Neglect. Jedná se o dítě zneužívané, týrané a zanedbávané. Zahrnuje především nedostatečnou péči a dohled nad dítětem, nechávání dítěte o samotě bez jakéhokoli dozoru nebo naopak s nevhodným dozorem.¹⁴

Dítě může být ohroženo také násilím páchaným mezi rodiči, kdy dochází k útoku „*proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě.*“ Toto vše dítě vnímá a musí s tím pracovat, kdy mnohdy samo neví, jak tento rodinný problém zpracovat a v tu chvíli se vyskytují náznaky, kterých si mohou zúčastněné osoby všimnout a uvědomit potřebné orgány.¹⁵

Posouzení ohroženosti dítěte pracovníkem OSPOD probíhá zpočátku bez jeho účasti. Prvotní to jsou školní a zdravotnická zařízení, služby poskytující sociální služby v místě bydliště dítěte, jestliže je navštěvuje, dále sousedi, rodina, občané. Také v naší zemi je dle zákona „*povinnost odborníků, ale i všech občanů, kteří se stali svědky špatného zacházení s dítětem nebo se o tom nějakým způsobem dozvěděli, učinit o tom oznámení na příslušná místa.*“ Pro širokou veřejnost může být do jisté míry obtížné rozpoznat, kdy se rodiče ještě ničeho nedopouští a kdy již byla překročena hranice zákona a jedná se o ohrožené dítě.¹⁶ Je lepší zavolat OSPOD, který situaci prověří, i kdyby se v konečné fázi zjistilo, že se nejedná o ohrožené dítě, je vždy lepší prověření situace, než mávnutím ruky a tím nepomoci dítěti, které v daném případě může být skutečně ohroženo. Sociální pracovník si sám vyhodnotí, zda zahájit práci s rodinou či nikoli a do jaké míry je třeba zasahovat, což může vést k etickým dilematům.¹⁷

Případová konference je dobrovolné setkání odborníků na základě povinnosti pracovníků OSPOD vyvolat případovou konferenci, jestliže je třeba řešit ohrožené dítě a jeho rodinu. Na této schůzce se setkávají učitelé, policisté, státní zástupci, lékaři, psychologové, psychiatři, rodina, v některých případech dítě, pracovníci OSPOD a další pracovníci, kteří v rámci sociální práce pracovali s rodinou.¹⁸

¹⁴ MATOUŠEK, Oldřich, *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*, s. 11,15.

¹⁵ ČAPEK, Robert, NAVAROVÁ Sylvie a ŽENATOVÁ Zdenka, *Žák v krizové situaci*, s. 119 - 126.

¹⁶ PEMOVÁ, Terezie, PTÁČEK Radek, *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*, s. 119.

¹⁷ Vlastní zkušenosti studentky.

¹⁸ MATOUŠEK, Oldřich, *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*, s. 16.

1.3 Práce odborníka s dítětem

Mezi nezbytné metody při práci s dětmi patří pozorování a naslouchání. Tyto dva základní jevy jsou schopné odborníkovi ukázat dítě, které by mohlo vyžadovat další péči. Pozorováním můžeme zjistit některé odchylky v projevu či v kolektivu ostatních dětí. Nasloucháním můžeme zjistit názor dítěte, starosti, přání nebo schopnosti vyjadřování dítěte a na to zvolit vhodný způsob komunikace. Následná zpětná vazba ohledně situace, která se stala, je součástí zapojení dítěte do celého procesu práce s ním, přičemž od odborníků a dalších zapojených dospělých osob se očekává, že názor dítěte bude respektován a bude jednáno v jejich zájmu. „*Pokud budeme názory dětí bagatelizovat, vysmívat se jim či je neposlouchat, způsobíme, že budou trpět nedostatkem důvěry.*“ Je tedy zapotřebí vždy komunikovat s dítětem tak, aby se odborník a dítě vzájemně pochopili. K tomu patří i poskytnutí informací o situaci, ve které se dítě právě nachází, nacházelo nebo ke které by mohlo dojít. Je třeba s dítětem vždy mluvit otevřeně vzhledem k jeho věku.¹⁹

1.4 Rodina

Rodina je „*zrcadlem, v němž se odráží Bůh, když vykonává své dva nejkrásnější zázraky: zázrak daru života a zázrak vzbuzování lásky.*“²⁰

Podpora rodiny neboli sanace je důležitým krokem ze strany státu. Je to základ, aby rodina pracovala v rámci svých odpovědností a v zájmu dětí, teprve až ve chvíli, kdy toto rodina neplní, je potřeba zásahu instituce. Rodina jako taková vytváří prostředí pro solidaritnost. Vše se odehrává každý den a všichni členové tomu jsou přítomni. Tím se rozvíjí i mezigenerační vztahy, zkušenosti se předávají z jedné osoby na druhou, vzájemně si rodina vypomáhá. Podpora rodiny uvnitř je mnohem více důležitá než podpora z vnějšku.²¹ Rodina působí nejvlivněji na dítě, a to v oblasti „*prosociálního chování v podobě projevovaného soucitu, spoluúčasti, solidarity a aktivní pomoci potřebným zásadně ovlivňuje příklad alespoň jednoho rodiče či člověka blízkého dítěti, který se takto choval.*“ Sociální práce jako obor musí posuzovat rodinu z komplexního hlediska, zda je schopna zajistit nejen běžné potřeby dítěte určitého věku, ale také zda je schopna zajistit správný mravní vývoj nejenom vůči sobě, ale i vůči společnosti

¹⁹ BRŮŽKOVÁ, Zlata, HOFSCHEIDEROVÁ Anna, HANZLÍKOVÁ Ingrid a VÍTOVÁ Veronika, *Nemluví, stejně mě neposlouchají*, s. 20-21.

²⁰ GILBERT, Guy, *Rodina: poklad naší doby*, s. 8.

²¹ Tamtéž, s. 7-8.

a prostředí.²² V případě, kdy je s rodinou spolupracováno ze strany OSPOD, je zapotřebí podporovat rodinné prostředí, aby se předešlo odebrání dítěte z péče rodičů. V případě, kdy k takovému kroku dojde, je třeba s rodinou pracovat a podporovat ji, aby se dítě mohlo do rodiny následně vrátit. Tato spolupráce probíhá nejen mezi rodinou a OSPOD, ale obvykle se také doporučují i další nestátní organizace, které rodinu podporují.²³

Jedním z mnoha problémů rodiny, je rozvod manželství, který ale není brán jako dříve. Dnešní doba je tolerantnější vůči rozvodovému řízení než doby minulé. V každém případě se ale jedná o spor, který je zapotřebí řešit mnohdy s vícery účastníky. Důvody pro rozvod jsou různorodé, ve většině případů jde však o to, že druhý v páru přestal být dostatečně přitažlivý z jakékoli stránky pro druhého, je nalezen jiný jedinec, který se naopak tváří jako lepší nebo naopak odchod od partnera je vnímán jako odchod za lepším životem, ať už z důvodu například domácího násilí. Jakýkoli důvod je ale zásahem do soukromí každého zúčastněného jedince. Obzvláště pokud jsou rozvodovému řízení přítomny děti. Při takovémto řízení je třeba podporovat potřeby dětí, jejich individualitu a hladký průběh se závěrečnou dohodou mezi rodiči.²⁴

Pro děti, které se účastní rozvodového řízení, je velice obtížně balancovat mezi oběma rodiči, kteří se nacházejí ve vzájemném sporu. Pro dítě je těžké snést pomyslení, že dvě nejdůležitější postavy v jeho životě se nyní dohadují, přou, očerňují a v mnoha případech veškerému jednání jsou přítomni děti. Konflikt se přímo odráží v dítěti, vzhledem k tomu, že se musí vyrovnat se stresem, strachem a úzkostí. Nepřímý odraz je poté ve výchovných schopnostech rodiče a jejich vzájemným vztahem. Narušuje se vztah k osobě, kterou předtím dítě respektovalo a také hodnotové pocity uvnitř dítěte. Obvyklou reakcí u dětí na rozvod je „*smutek, pocit vlastní viny za rozvod, poruchy spánku, poruchy soustředění, agresivní zlobení v přítomnosti i v nepřítomnosti rodičů, odmítání poslušnosti domnělému viníkovi rozvodu, různé psychosomatické obtíže i zhoršení prospěchu a chování ve škole. U větších dětí se vyskytují různé „únikové reakce“, jako je záškoláctví, požívání alkoholu, drog, útěky z domova, sebepoškozování, delikventní chování.*“ Potřeby dětí jsou obvykle v rozvodovém řízení skryty a uchylují se ke strategii přežití.²⁵

²² FISCHER, Ondřej, MILFAIT, René, *Etika pro sociální práci*, s. 21, 33.

²³ *Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociálna práca*, 2/2011, s. 17

²⁴ MATOUŠEK, Oldřich, *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*, s. 20-24.

²⁵ Tamtéž, s. 25-26.

Problémová rodina je ta, která má závažné problémy v sociálních interakcích. Liší se od nespolupracující rodiny, která odmítá spolupráci s dalšími institucemi. A to především v tom, že problémová rodina je obvykle spolupracující a alespoň v některých případech se snaží o zlepšení.²⁶

Domácí násilí jako takové je nevhodné jednání, fyzické a verbální napadání nebo vyhrožování, působící újmu na tělesném, sexuálním nebo duševním zdraví druhé osoby. Jedná se tedy o agresi jedné osoby vůči druhé. Cílem takového jednání je ublížení, poškození nebo zabití druhé osoby. „*Násilné chování v rodině zahrnuje jakýkoliv čin nebo opomenutí spáchané v rámci rodiny některým z jejich členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu, nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti*“ Přítomnost dítěte takovému jednání na něm zanechává doživotní následky. Mezi nejčastější skupiny ohroženou domácím násilím patří ženy. Anglický termín „Domestic Violence“ se užívá pro násilí v širším kruhu rodiny. Termín „Domestic Abuse“, někdy také „Intimate Violence“ se užívá pro násilí páchané mezi partnery, bývalými partnery, manželi. Charakteristickými rysy jsou připoutání mezi pachatelem a obětí. Ne vždy musí být připoutání pouze citové, ale jedná se i o finanční či sociální vazbu. Nejčastěji se jedná o rodiče. Dalším charakteristickým rysem je neměnnost rolí a docházení k postupnému stupňování frekvence i intenzity. Násilí se pohybuje v tzv. spirále, kdy v období klidu pomalu narůstá napětí, které skončí útokem, který je vystřídán snahou se usmířit. Obecně lze říci, že takové násilné jednání jedné osoby vůči druhé, vyvolává strach u oběti. Také lze shrnout, že existují podobné povahové rysy jako nízké sebevědomí, agresivní jednání, hostilní jednání, deprese, nedostatečná komunikativnost a málo asertivního chování. Psychické domácí násilí je dlouhodobé, také i zde je neměnnost pachatele a oběti. V tomto případě se uplatňuje kontrola a moc vůči oběti bez fyzického násilí, které je pouze ojedinělé. Oběť je pachatelem zbavena rozhodování o sobě samém, rodině a jiných i nepodstatných záležitostech. U oběti je pravděpodobnost vzniku syndromu týrané osoby.²⁷

Spolupráce rodiny s OSPOD je klíčovým faktorem a jestliže není navázána, tak obvykle nastanou nepříznivé následky. Spolupráce nemusí být navázána, jestliže je

²⁶ MATOUŠEK, Oldřich, *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*, s. 15-16.

²⁷ VOŇKOVÁ, Jiřina, SPOUSTOVÁ Ivana, *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*, s. 19-21.

nevhodný přístup ze strany sociálního pracovníka, jsou zvoleny nesprávné postupy, cíle a kroky k nim vedoucí.²⁸

1.5 Nevhodné chování rodičů vůči dětem

Nevhodné chování obvykle přichází ve chvílích, kdy rodiče jsou v odluce, nežijí spolu, ale stále nemají urovnané vztahy nebo jsou v rozvodovém řízení. Problémové situace nastávají tehdy, kdy matka i otec musí vzájemně fungovat jako rodiče. Jestliže rodiče nemají vyřešené vztahy mezi sebou, předávají své napjaté vztahy na děti, které jsou mnohdy svědky více, než je úměrné jejich věku. Ačkoli rodiče ve většině případů vědí, že by měli své děti vyvarovat rozepří, mnohdy se stává přesný opak. Dítě vnímá každou rozepří, která je vždy stresující. Taktéž dítě nemůže hledat řešení konfliktů nebo je řešit. Dalším nevhodným jevem je vyřizování si vzkazů přes dítě, tedy otec pošle informace matce, ale po dítěti. V mnoha případech rodiče prochází situacemi, které sami nezvládají a mnohdy i z toho důvodu předávají více povinností na dítě. V situacích, kdy rodiče zapojují dítě do svých vlastních žalů vůči druhému rodiči, musí dítě v sobě potlačit své potřeby, a naopak podporovat daného rodiče. Dítě tedy přejímá předčasně odpovědnost, která ale náleží dospělým osobám. Takové děti jsou poté přetížené a nezralé, vzhledem k tomu, že potlačují nebo přeskakují důležité kroky svého dospívání. Obzvláště nevhodné je trestání dítěte za projevení náklonosti k druhému rodiči.²⁹

V kontextu domácího násilí se o dětech hovoří jako „tzv. zapomenutých nebo neviditelných obětech.“ Také rada Evropy upozornila v roce 2010 *„Je-li matka obětí násilí, je velká pravděpodobnost, že dítě je svědkem; takové jednání je klasifikováno jako forma psychického týrání dítěte s vážnými následky z toho vyplývajícími, které je současně i nepříznivou okolností zdravého psychického vývoje.“*³⁰

Také další role v průběhu rozvodu, ale i poté jsou nežádoucí. Jedná se o roli prostředníka, kdy dítě slouží jako prostředek mezi rodiči. Dále handicapovaná role dítěte, kdy zdravotní stav dítěte má sloužit k přivolání odloučeného rodiče nazpět. Také dítě jako spolubojovník je role, kdy je dítě v seskupení s jedním rodičem a jeho rodinou proti druhému rodiči. Zpravodaj naopak slouží rodiči, který potřebuje vědět informace od druhého rodiče, k čemuž mu slouží dítě, které mu veškeré informace předává.

²⁸ MATOUŠEK, Oldřich, *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*, s. 97-98.

²⁹ BOKOVÁ, Ludmila, *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*, s. 48-49.

³⁰ VOŇKOVÁ, Jiřina, SPOUSTOVÁ Ivana, *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*, s. 68.

V neposlední řadě rozmazlenec u rodiče, jež nemá dítě ve své péči a také role viníka, který způsobil rozvod.³¹

1.6 Vliv chování rodičů na dítě

Každý rodič má vliv na své děti, ovšem je rozdíl, zda se jedná o matku či otce. Riziko přichází ve chvíli, kdy jeden z rodičů působí na dítě více než ten druhý. Dítě, které je svěřeno do péče matky, může mít problém v oblasti identifikace, jestliže není přítomen rodič stejného pohlaví, tedy není zajištěn dostatek odlišných vzorů. U chlapců je to tedy nedostatek mužského vzoru. U děvčat to naopak může být ublíženost, přecitlivělost, nevyrovnanost. Vztahové problémy nastávají ve chvíli, kdy otec v rodině není, poté mohou mít v budoucnu dívky strach ze zrady nebo opuštění partnera. Také je zde riziko, že dívky začnou dříve vyhledávat vztah, obvykle se starším mužem, aby vyplnili špatný vztah s otcem. V péči matky má většina dětí pocit menší kontroly, než by tomu mohlo být u otce. U chlapců jsou problémy s chováním dlouhodobější než u děvčat. Jestliže otec plní své rodičovské úkony správně, může zamezit pozdější výchovné problémy. V citové oblasti strádají všechny děti, které jsou ve výlučné péči jednoho rodiče, a to především z toho důvodu, že se ztrácí častý kontakt. Ohledně osamostatňování je větší problém u dětí, které jsou svěřené do péče matky, která jim věnuje zvýšenou péči a pozornost, tyto děti jsou více připoutáni k matce a osamostatnění se vyhýbají nebo se pokouší o dosažení tohoto procesu nevhodnými kroky. Problémy se sebehodnocením mohou vzniknout, jestliže je matka nadměrně kritická vůči dítěti, ve kterém postupně matka svých chováním vyvolá pocit méněcennosti. Dítě, které je svěřeno do péče otce, reaguje podobně, jako dítě svěřené do péče matky. Ačkoli malé děti více reagují chováním na nižším stupni chování, které neodpovídá jejich věku. V oblasti poznávání vedou otcové děti více ke zvědavosti, odvaze a tvořivosti, naopak matky jsou více pečující. Děti svěřené otci více odolávají stresu. Naopak v dlouhodobé nepřítomnosti otce jsou více chlapci méně sebevědomý, prosazující sebe sama. Právě otec zapříčiní nezávislost dítěte na rodičích. Pro hochy je otec symbolem mužnosti a jisté její identifikace. U dívek otec vytváří představy o chování muže. Také závadové chování, především u chlapců, je nižší, jestliže jsou v péči otce. Je tedy viditelné, že role otce je pro výchovu dítěte podstatná, jestliže chování otce je pečující, odpovědné a emotivní. Totéž platí i pro matky.³²

³¹ MATOUŠEK, Oldřich, *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*, s. 27-28.

³² BOKOVÁ, Ludmila, *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*, s. 72-74.

Jestliže nastane konflikt mezi rodiči, OSPOD zastává dvojí funkci. Za prvé se jedná o orgán veřejné moci, který postupuje dle platných zákonů a zastupuje dítě v průběhu soudního jednání. Za druhé se rozděluje na práci před a po soudním jednání, kdy jmenovaný opatrovník (OSPOD) může samovolně vstoupit do soudního jednání, či po skončení soudního jednání stále konat kroky, které vedou k zájmu dítěte. Před zahájením jednání u soudu je v první řadě třeba poskytnout poradenství rodičům. Poradenství skýtá předat potřebné informace o soudním jednání, sepsat společně návrh k soudu, dostupnost odborného poradenství a neziskových organizací, které by mohly dopomoci při řešení konfliktu nebo v chování dítěte v návaznosti na vzniklou situaci. Vzhledem k nestrannosti OSPOD je třeba, aby alespoň na další schůzce, která je obvykle vyvolána na základě dotazu soudu, byli oba rodiče vzájemně. Zákon o SPOD ukládá povinnost rodičům spolupracovat s tímto orgánem. Jestliže se tedy nedostaví jeden z rodičů nebo oba, je na rozhodnutí OSPOD zda bude činit další kroky. Výstup z jednání s rodiči se poté píše ve zprávě k soudu nebo se pouze založí do spisové dokumentace dítěte.³³

1.7 Manipulující rodiče

Syndrom zavrženého rodiče, z anglického Parental Alienation Syndrome. Tento termín použil jako první R.A. Gardner v roce 1984. Termín označuje průběh u dítěte, kterému je mu stále dokola vštěpován negativní názor jednoho rodiče na toho druhého. Jedná se tedy o manipulaci dítěte vůči druhému rodiči. Tímto systematickým popuzováním dítěte se docílí negativního výsledku. Tedy dítě postupně přejímá názory manipulujícího rodiče a v konečné fázi nechce být s druhým rodičem v kontaktu, tedy jej zavrhuje. Tento termín se nepoužívá v případech, kdy jeden z rodičů provedl dítěti natolik závažný skutek, který vyplynul v jeho zavržení. Takové zapříčinění mohlo způsobit jakékoli týrání nebo zanedbávání. V České republice se touto problematikou zabýval PhDr. Eduard Bakalář, CSc.³⁴

Také Knetlová popisuje manipulaci jednoho rodiče vůči druhému, kdy matka před plánovaným stykem dcery s otcem začne být plačtivá, lítostivá a bude dceři sdělovat, jak jí bude během dané doby, kdy bude u otce velice smutno. Jestliže otec nebude projevovat stejné emoce jako matka, může se stát, že dítě se začne cítit provinile vůči

³³ BRZOBOHATÝ, Robin, CIRBUSOVÁ Martina a ROGALEWICZOVÁ Romana, *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*, s. 9-10.

³⁴ BOKOVÁ, Ludmila, *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*, s. 75.

matce a nebude chtít trávit s otcem čas, aby matka nezůstala sama. Důvodem ukončeného styku dítěte s otcem nejsou žádné věcné překážky, ale skrytá manipulace ze strany matky.³⁵

1.8 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče znamená, pokud o dítě pečuje třetí osoba, tedy jiná osoba, než je rodič dítěte. Náhradní péči lze rozdělit na péči rodinného typu, kam spadá osvojení dítěte, pěstounská péče, svěření a poručnictví. Dalším typem je ústavní výchova, která se uplatňuje v rámci ústavních zařízení. Nynější trend je upřednostnění rodinného typu před ústavní výchovou.³⁶

1.8.1 Osvojení

Následky osvojení neboli adopce, se reflektují do budoucnosti dítěte ve vztahu k jeho biologickým rodičům, kdy po soudem schválené adopci se rodiče stávají osvojitelé. Na základě tohoto schválení soudem, se osvojitelé zapisují do rodného listu dítěte. Osvojení tedy zásadně vstupuje do péče o dítě a jeho budoucnosti. Rozlišujeme nepravé osvojení, a to v případě, kdy osvojitelem je jeden z manželů, který není biologickým rodičem. Dále úplné osvojení, jak je uvedeno výše, tedy osvojitelé nejsou biologickými rodiči. Po osvojení vzniká mezi dítětem a osvojitelkou rodinou příbuzenský vztah a další práva a povinnosti. Soud lze schválit osvojení za předpokladu, že mezi osvojitelem a dítětem (osvojiteli a dětmi) je vztah, který se podobá běžnému rodinnému soužití. Právní nárok pro osvojitele je takový, že musí být plnoletý, svéprávný, poskytovat záruky dobrého rodičovství, dobrý zdravotní stav osvojitele. Prověrování a zkoumání zabezpečuje příslušný krajský úřad. Podoby osvojení jsou společné, nepravé nebo individuální jinou osobou. Společné osvojení je možné pouze v případě manželů. Individuální osvojení lze v případě jednotlivce. V případě, že osvojitel již má děti, zkoumá soud také jejich zájem. Dojde-li soud k závěru, že tyto zájmy jsou v souladu s osvojením dalšího dítěte, může dojít k adopci. Věkový rozdíl se nebere v potaz, vzhledem k tomu, že toto zákon neupravuje. Ačkoliv přiměřený rozdíl bývá šestnácti let. V případě, že je osvojováno dítě starší dvanácti let, je zapotřebí jeho souhlasu. Svůj souhlas musí vyjádřit osobně před soudem. Jestliže je dítě mladší dvanácti let, je třeba dítě osobně vyslechnout, a to přímo před soudem nebo toto zajistí

³⁵ KNETLOVÁ, Zlata, *Čí je to hra?: zapojování dětí do rozhodovacích procesů jako promyšlená strategie při práci s rodinou ve sporech o dítě*, s. 108.

³⁶ TRNKOVÁ, Lucie, *Náhradní péče o dítě*, s. 11-12.

opatrovník, který je soudem v rámci řízení o osvojení soudem jmenován, tedy zástupcem OSPOD, tedy kolizním opatrovníkem. Opatrovník disponuje informacemi, které následně poskytne soudu. Udělení či neudělení souhlasu je vždy v souladu se zájmem dítěte. V případě udělení za biologické rodiče, je třeba právně upravit udělení souhlasu či nesouhlasu biologickými rodiči vůči osvojovanému rodiči. V případě, že udělí biologický rodič souhlas s osvojením svého dítěte, nemusí soud nadále zkoumat další stanoviska rodiče. V případě, že biologický rodič neudělí souhlas s osvojením a nebyl zbaven či omezen na rodičovské odpovědnosti, zahajuje soud rozsáhlé zkoumání. Toto zkoumání shledá, zda je v zájmu či nezájmu dítěte vyslovení souhlasu s osvojením za rodiče. Zákon vymezuje možnosti, kdy není třeba souhlasu biologických rodičů, a to v případě, kdy byl „*rodič zbaven rodičovské odpovědnosti, rodič není schopen projevit svou vůli, rozpoznat následky svého jednání nebo jej ovládnout, rodič se zdržuje na neznámém místě a toto místo se nepodaří soudu v součinnosti s dalšími orgány veřejné moci zjistit, ani při vynaložení potřebné pečlivosti.*“ Dále zákon stanovuje zjevný nezájem rodiče, který je soustavný, tedy nejméně tři měsíce. Během této doby není žádný zájem či pouze zřídka se vyskytující nebo zaviněný nezájem nebo porušující povinnosti rodičů. Také je zkoumána péče osvojitelů v době před osvojením. Toto zajišťuje opatrovník dítěte, který v rámci šetření v rodině posuzuje, zda je osvojení a vztah mezi dítětem a budoucími osvojiteli v zájmu dítěte a vzniká rodičovský vztah. Povinností osvojitelů je seznámení dítěte s jeho osvojením. Nesplnění této povinnosti není právně trestáno, jde pouze o morální povinnost a odpovědnost vůči dítěti.³⁷

1.8.2 Mezinárodní osvojení

Jestliže se setká sociální pracovník OSPOD s případem, který přesahuje hranice našeho státu, je třeba se obrátit na Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen UMPOD). Právní zastoupení UMPOD má zkušenosti v případech řešení rodinného práva se zahraničními OSPOD. Poskytují informace konkrétnímu OSPOD o mezinárodních únosech dětí, právo na styk dítěte s rodičem aj.³⁸ UMPOD má k dispozici kontakty na zahraniční OSPOD, které kontaktuje pro výběr vhodných osvojitelů, kteří jsou v mezinárodní evidenci žadatelů vhodných pro přijetí dítěte z dané

³⁷ TRNKOVÁ, Lucie, *Náhradní péče o dítě*, s. 25 – 62.

³⁸ BRZOBOHATÝ, Robin, CIRBUSOVÁ Martina a ROGALEWICZOVÁ Romana, *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*, s. 27.

země. Průběh soudního jednání je poté téměř totožný jako u osvojení (kapitola 1.8.1), s tím rozdílem, že k mezinárodnímu osvojení je třeba doložení více informací a dokladů o budoucích osvojitelích. Osvojení zprostředkované UMPOD je možné na základě Haagské úmluvy. Náklady spojené s osvojením hradí žadatelé, tedy budoucí osvojitelé. V roce 2000 – 2016 bylo celkem 608 českých dětí osvojeno do ciziny. Osvojení dítěte do ciziny je možné pouze tehdy, pokud byly veškeré kroky v zemi původu dítěte dosaženy, ale nebyly naplněny. Tedy, v nejlepším zájmu právně volného dítěte je osvojení, ale nebyli nalezeni osvojitelé ze země původu dítěte.³⁹

1.8.3 Pěstounská péče

Zákon upravuje pěstounskou péči na dobu přechodnou a dlouhodobou pěstounskou péči. Dítě se umísťuje do pěstounské péče za předpokladu, že žádný z rodičů není schopen postarat se o dítě. Také v případě, že byl dítěti určen poručník, který nedokáže zajistit péči, je dítě předně svěřeno do pěstounské péče, než do ústavní výchovy. Pěstounská péče trvá pouze do doby, než rodiče odstraní překážky, které brání v přijetí dítěte zpátky do péče. Jedná se pouze o dočasnou formu péče o dítě do doby, než si rodiče upraví své podmínky, případně budou nalezeni vhodní osvojitelé. Během doby, kdy je dítě v pěstounské péči, mají rodiče právo na styk a informace. Jestliže není soudem upraveno jinak. Pěstoun vykonává pouze povinnosti a práva představující osobní péči o dítě. Pouze v běžných záležitostech smí pěstoun rozhodovat, zastupovat či spravovat hmotné statky. Nad tento rámec musí rozhodovat soud nebo tuto pravomoc přeneše na pěstouna. V případě svěřeni dítěte do pěstounské péče, je rovněž rodičům vyměřeno výživné, které jsou povinni hradit příslušnému úřadu práce. Pěstoun poskytuje záruky řádné péče, má bydliště na území České republiky a se svěřením dítěte do péče souhlasí, je na něj zpracované odborné posouzení, musí být svéprávný, beztrestný, vhodné rodinné prostředí, výchovné kompetence, zdravotně způsobilý a mít motivaci k výkonu pěstounství. S výkonem pěstounství jsou spojeny povinnosti a to mj. dodržování dohody o výkonu této péče, dodržování dohody s doprovázející organizací a spolupráce s OSPOD. Dle zákona má pěstoun nárok na „*příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměnu pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla, příspěvek při ukončení pěstounské péče.*“ Soud svěří dítě do pěstounské péče na dobu přechodnou, nejdéle na jeden rok v případě, že se „*rodiče nejsou schopni postarat o své dítě, děti, které se ocitly v krizové situaci, děti týrané,*

³⁹ TRNKOVÁ, Lucie, *Náhradní péče o dítě*, s. 69 – 75.

opuštěné či nalezené, děti, jejichž rodiče vyjádřili úmysl předat dítě k osvojení a dosud nebyla nalezena vhodná rodina, resp. neuplynula doba potřebná pro udělení či odvolání souhlasu.“ V případě, že pěstouni bez jakéhokoliv důvodu odmítnou přijmout dítě, jedná se o důvod, kvůli kterému by byli vyloučeni z evidence. Zákon umožňuje i příbuzenskou pěstounskou péči, kdy dítě je svěřeno do péče blízké osobě. Tato osoba rovněž pobírá dávky pěstounské péče, ale před svěřením dítěte nemusela být v evidenci žadatelů.⁴⁰

1.8.4 Cizí péče

Péče jiné osoby nenahrazuje žádnou jinou formu péče, v tomto případě se předpokládá, že se o dítě postará blízká osoba, která bude o dítě osobně pečovat. Tato osoba se odborně neposuzuje, ale nad výchovou vykonává dohled OSPOD. Práva a povinnosti této osoby stanovuje soud. Pečující osoba nedostává žádné státní dávky, veškeré potřeby dítěte jsou hrazeny stanoveným výživným u rodičů. Jestliže není možné stanovit vyživovací povinnost rodičům, není možné svěřit dítě do cizí péče.⁴¹

1.8.5 Poručnictví

Spočívá v tom, že lidé jakéhokoli věku nejsou schopni se sami o sebe postarat a spravovat vše týkající se jejich osoby, ať již vzhledem k jejich věku nebo například omezením na svéprávnosti.⁴²

1.8.6 Opatrovnictví

Nejčastěji se jedná o soudem stanoveného kolizního opatrovníka, který je jmenován v rámci soudního řízení nezletilému dítěti. Obvykle se jedná o střet zájmů rodičů nebo osob zodpovědných za výchovu dítěte. Jmenován je i ve chvíli, jestliže rodič poškozuje dítě svým jednáním. Opatrovník zastupuje dítě jen po nezbytně nutnou dobu. Jmenovaný opatrovník zajišťuje informace od rodičů, aby mohl jednat v nejlepším zájmu dítěte.⁴³

1.8.7 Ústavní výchova

„Děti, které nemohou vyrůstat v rodinném prostředí, a to zejména dětem týraným, zanedbávaným, zneužívaným a ohroženým ve vývoji nevhodným sociálním prostředím nebo dětem zdravotně postiženým, jsou poskytovány služby a zaopatření.“ Tyto děti jsou

⁴⁰ TRNKOVÁ, Lucie, *Náhradní péče o dítě*, s. 79 – 91.

⁴¹ Tamtéž, s. 97 – 98.

⁴² SLAVÍČKOVÁ, Pavla, *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*, s. 150.

⁴³ TRNKOVÁ, Lucie, *Náhradní péče o dítě*, s. 107 – 109.

přijaty do dětského domova na základě žádosti rodičů, pečující osoby nebo na základě rozhodnutí soudu. Ústavní výchovou se rozumí přijetí péče o dítě ze strany státu a rozděluje se na diagnostické ústavy, kde jsou prováděny hlavně diagnostické posouzení dítěte, dětské domovy, ve kterých jsou umístovány děti bez poruch chování, dětské domovy se školou jsou určeny pro děti, které mají vážné poruchy chování nebo jsou duševně nemocné a poslední jsou výchovné ústavy, do kterých jsou umístovány děti, které jsou obvykle starší patnácti let a mají závažné poruchy chování. Zvláště nevladatelné dítě, které nedovršilo věkovou hranici patnácti let, ale má natolik závažné poruchy chování, může být rovněž umístěno do výchovného ústavu. Doba ústavní výchovy je u každého dítěte jiná, obvykle trvá po dobu, dokud nesplnila svůj účel, nejdéle však do zletilosti dítěte, V případě potřeby lze ústavní výchovu prodloužit do devatenácti let věku dítěte. Nejdelší možná doba jsou tři roky, po kterých musí soud vyvolat nové jednání a ústavní výchovu prodloužit nebo v případě, zda splnila svůj účel, ukončit. V průběhu umístění mají děti plné zaopatření. Zařízení plánují pro děti plnohodnotné využití volného času, tedy plánují společné výlety, pobyty o prázdninách, účastní se mnoha akcí a aktivit zaměřených pro děti. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytuje služby pro děti, které jsou během okamžiku vážně ohroženi na životě, zdraví nebo jejich vývoji. Jestliže rodiče dítěte nedají souhlas s umístěním dítěte, je OSPOD povinen podat rychlé předběžné opatření k příslušnému soudu, který musí do dvaceti čtyř hodin rozhodnout. Podmínky pro rozhodování o předběžném opatření upravuje jak občanský zákoník, tak i zákon o sociálně právní ochraně dětí. Po nařízení ústavní výchovy mají rodiče právo stýkat se se svými dětmi, jestliže tento styk není omezen či zakázán.⁴⁴

⁴⁴ TRNKOVÁ, Lucie, *Náhradní péče o dítě*, s. 110-130.

2 Dokumenty související s OSPOD

2.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí vymezuje specifikace práce sociálních pracovníků na pracovištích OSPOD. Zákon upravuje práci s nezletilými dětmi a jejich rodiči. Práce OSPOD je především s nezletilými dětmi uvedenými v §6 zákona SPOD, který se zaměřuje na děti „a) jejichž rodiče 1. zemřeli, 2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo 3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti; b) které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy; c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žíví se prostitucí, spáchaly trestní čin nebo, jde-li o děti mladší, než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití; d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte; e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu; f) které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umisťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než šest měsíců; g) které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami; h) které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu; pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dítěte nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dítěte.“ Dále je v zákoně preventivní a poradenská činnost s výchovnými opatřeními, svěřenectví, pěstounská péče, ústavní výchova, přestupky a další potřebná ustanovení, kterými se řídí sociální pracovníci. Celý zákon jasně

vymezuje práci, kterou musí každý pracovník OSPOD vykonávat a řídit se příslušnými pravidly.⁴⁵

Zákon o SPOD sice definuje §6 ohrožené dítě a mají právo na ochranu, jsou zde kategorie, o jaké děti se jedná, ale již nedefinuje přesně do jaké míry je zanedbávání ze stran rodičů závažné. Zákon popisuje ochranu pro děti, jejichž rodiče nedodržují rodičovskou odpovědnost dle zákona. Další ochranou dle zákona jsou děti, „*kteřé se samy dopouštějí sociálně nežádoucího chování, jež často může být důsledkem zanedbávání v rodině.*“ Tím se myslí vysoká školní absence, páchaní trestních činů, nezaměstnanost, požívání alkoholu a drog, prostituce. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. definuje pouze čtyři okruhy, kdy se rodiče dopouštějí zanedbávání svých dětí. A to „*§195 – opuštění dítěte nebo svěřenecké osoby, §196 – zanedbávání povinné výživy, §201 – ohrožování mravní výchovy dítěte a §204 – podání alkoholu dítěti.*“⁴⁶

2.2 Sociálně-právní ochrana v ČR a v zahraničí

Mezinárodně-právní ochrana dítěte je obsažena v zákoně č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. Zákon upravuje veškeré potřeby, jako zákon o SPOD, platný na našem území. Je zde řešeno manželství, práva a povinnosti, výživné, styky, Úmluvu o právech dítěte a další potřebná ustanovení. V České republice má Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí (dále jen UMPOD) sídlo v Brně. S potřebnými dokumenty, žádostmi, informacemi ohledně dětí, které jsou za hranicemi České republiky nebo se tam teprve chystají, se obrací příslušný OSPOD na UMPOD.⁴⁷

Celosvětově jsou zásady ukotveny v rámci zákonů, politik, vládních pokynů a pravidel agentury, v nichž působí sociální práce. Tyto zásady jsou založeny, přímo nebo nepřímo na určitých hodnotách. Takový postoj závisí na hodnocení celkového blaha a svobody. V zákonech jsou předpisy, které nemusí být vzájemně v souladu. Například zde mohou být obsaženy takové předpisy, které jsou v rozporu s profesionální etikou. Existují způsoby chování, které nejsou nezákonné, ale stále nejsou etické podle běžných profesních standardů, například to není vůbec nelegální být hrubý a používat svoji moc vůči klientům. Existují i způsoby chování, které mohou být

⁴⁵ Rodinné právo: Sociálně-právní ochrana dětí; Mezinárodněprávní ochrana dítěte; Registrované partnerství: redakční uzávěrka 1. 8. 2017, s. 36-116.

⁴⁶ PEMOVÁ, Terezie, PTÁČEK Radek, Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení, s. 31-32.

⁴⁷ Rodinné právo: Sociálně-právní ochrana dětí; Mezinárodněprávní ochrana dítěte; Registrované partnerství: redakční uzávěrka 1. 8. 2017, s. 117-182.

nezákonné, ale které mohou někteří sociální pracovníci považovat za jejich etickou povinnost.⁴⁸

2.3 Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí v Českém Krumlově

„Dle zákona se sociálně-právní ochranou dětí rozumí: Ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu; ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění; působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny; zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.“

Standardy kvality vychází především ze zákona o SPOD, přičemž obsahují i další, potřebné dokumenty a informace pro vykonávání práce na OSPOD. Zákon o SPOD upravuje pojem dítě pro účely vykonávání práce na SPOD. K tomuto navazují opatření, která vykonává každý sociální pracovník. Mezi ty patří preventivní a poradenská činnost a výchovná opatření, která mohou uložit sociální pracovníci rodičům nebo dítěti. Mezi ty patří napomenutí dítěte nebo rodiče vhodným způsobem, jestliže pracovník spatřuje porušování řádné péče. Stanovení dohledu nad dítětem, uložení omezení dítěti nebo rodičům, kterým je bráněno škodlivých vlivů působících na řádný vývoj a uložení povinnosti využít odbornou pomoc. Taková opatření může uložit soud. Jestliže tyto opatření nevedla k napravení, tak může soud odejmout dítě z péče rodičů. V poradenské činnosti je obsaženo pomáhat osobám odpovídajícím za výchovu s problémy s dítětem, zprostředkovává poradenství, pořádá přednášky, týkající se problémových okruhů u dětí. Jestliže dojde k odebrání dítěte z rodiny, je dle zákona o SPOD příslušný pracovník povinen navštívit dítě v zařízení nejméně jednou za čtvrt roku, stejně tak probíhají návštěvy rodičů dítěte. V průběhu návštěvy dítěte sleduje sociální pracovník rozvoj všech oblastí vzhledem k věku dítěte. Dále zjišťuje, jaké jsou rodinné vazby mezi dítětem a rodiči. Sociální pracovníci jsou povinni dodržovat mlčenlivost a to jak v průběhu vykonávání práce, tak i po jejím skončení. Této povinnosti mohou být pracovníci zbaveni, a to v případě, pokud je to v zájmu dítěte, kdy se jedná o písemně zformulované zbavení mlčenlivosti, za jakým účelem a v jakém rozsahu.⁴⁹

⁴⁸ MAYNARD, Andrew, BECKETT, Chris, JORDAN, Peter, *Values and Ethics in Social Work*, s. 7-8.

⁴⁹ Standard č. 3. Dostupné na: WWW:<[Http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml](http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml)>.

Pracovníci na OSPOD v Českém Krumlově vykonávají všichni stejným způsobem výkon práce, není zde pracovník, který by měl specifickou způsobilost například pro práci s CAN. Každý z pracovníků je způsobilý pro vykonávání své práce v celém rozsahu. Dále je zde obsaženo, že na jednoho pracovníka vychází osm set dětí (s trvalým bydlištěm) do osmnácti let věku v obvodu jeho působnosti. Jakmile je toto číslo překročeno, je zapotřebí přijmout dalšího zaměstnance na daný obvod. V tomto směru spadá OSPOD v Českém Krumlově do třetí kategorie, tedy je zde „*vysoká míra náročnosti výkonu sociálně-právní ochrany*.“ Dále je zde upravováno vzdělání sociálního pracovníka, které musí být vysokoškolské a jeho osobnostní předpoklady, ve kterých je obsažen řízení etickými kodexy, beztrestnost, bude se stále vzdělávat, zná potřebné zákony, týkající se jeho pracovního výkonu, dokáže komunikovat ve všech situacích, je pružný, dokáže se vcítit do ostatních a „*zvládá řešení stresových, mimořádných a náročných situací. Dokáže se rozhodovat*“⁵⁰

OSPOD v Českém Krumlově se podílí i na stanovení a dodržování prevence. Sociální pracovníci se mimo jiné zaměřují i na rizikové chování, které spočívá v „*záškoláctví, šikana, násilí, divácké násilí, kriminalita, delikvence, vandalismus, závislost na politickém a náboženském extremismu, rasismus, xenofobie, užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní), onemocnění HIV/AIDS a další nemoci šířící se krevní cestou, poruchy příjmu potravy (mentální bulimie, mentální anorexie) a patologické hráčství*.“ Každý sociální pracovník v průběhu šetření sleduje a analyzuje dění v daném místě. Zaznamenává nepřiměřený hluk a pláč v okolí, toulající se děti, které by v daném čase měly být ve školském zařízení. Vyslechne a prošetří připomínky klientů vůči ostatním lidem a naopak. Přičemž tyto připomínky nezlehčuje ani je nepodceňuje.⁵¹

Jednání s klientem vychází z etického kodexu. Principy SPOD jsou jednat v nejlepším zájmu dítěte, všestranný rozvoj dítěte, předcházení CAN, podporovat rodiny, pouze ze závažných důvodů odebrat dítě z rodiny, v případě, že k tomuto dojde, pracovat s rodinou, aby se mohlo dítě navrátit zpět, ctít zájem a názor dítěte a jeho právo na soukromí.⁵²

Sociální pracovníci OSPOD v Českém Krumlově spolupracují s dalšími organizacemi, nabádají rodinu ke spolupráci, jestliže je to v jejím zájmu a pravidelně

⁵⁰ Standard č. 4. Dostupné na WWW:<[Http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml](http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml)>.

⁵¹ Standard č. 7. Dostupné na WWW:<[Http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml](http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml)>.

⁵² Standard č. 9. Dostupné na WWW:<[Http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml](http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml)>.

zhodnocuje celý proces. Dále se zaměřují na přípravu dítěte v ústavní výchově pro jeho budoucí povolání a budoucí život. Zaměřuje se na studium dítěte, volbu povolání, systém státních dávek, samostatného bydlení, hospodařením s financemi, vztahy s okolím a tématy související se sexualitou.⁵³

Standardy jsou mnohdy širokou veřejností mnohdy branné jako zatěžující papírování, které k ničemu neslouží. Standardy kvality se odrážejí ve vykonávané praxi sociálního pracovníka. Obsahem těchto standardů výkon SPOD se všemi potřebnými informacemi, které k nim náleží. Vzhledem k tomu, že neexistuje žádný jednotný formulář pro vyplňování standardů, má každý OSPOD s drobnými odlišnostmi. A to i z toho důvodu, aby se zohlednily místní podmínky a podmínky rodin, které v konkrétním obvodu žijí. Jsou prostředkem k naplnění služeb, které jsou poskytované rodinám v dané oblasti.⁵⁴

Globální standardy hovoří o tom, že základní jasně dané hodnoty a etika s jejími principy jsou to, na čem je postavena sociální práce. V tomto je obsaženo kvalitní vzdělávání studentů, jasné cíle jednání, vědomí co je a není profesionální jednání, které musí být jasně definované a zprostředkované již studentům sociálních oborů a s tím spojená i jasná opatření, která jsou nezbytná, jestliže dojde k porušení. Jestliže dojde k porušení etických kodexů ze strany studentů či pracovníků, je třeba sjednat nápravu, a to spíše kladným přístupem v dodržování spravedlnosti než za použití sankcí.⁵⁵ Také profesionální etika obsahuje udržování odborného připravování a vzdělávání pracovníků, regulace etiky a standardů, radit organizacím na regionální i celonárodní úrovni a zveřejňování informací a výzkumů dané lokality.⁵⁶

2.4 Deklarace práv dítěte

„Československo bylo od 24. října 1945 jedním ze zakládajících členů OSN. Česká republika se stala členem Organizace spojených národů 19. ledna 1993.“ Celkový počet členů OSN je 193.⁵⁷

Deklarace práv dítěte byla podepsána Valným shromážděním dne 20. listopadu 1959 v New Yorku, Spojených státech Amerických. Je složena z preambule a deseti

⁵³ Standard č. 14. Dostupné na WWW: <<http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml>>.

⁵⁴ *Mýty a pravdy*, s. 8-9.

⁵⁵ FISCHER, Ondřej, MILFAIT, René, *Etika pro sociální práci*, s. 208-209.

⁵⁶ MAYNARD, Andrew, BECKETT, Chris, JORDAN, Peter, *Values and Ethics in Social Work*, s.75.

⁵⁷ *United nations Information Centre Prague Informační centrum OSN v Praze*. Dostupné na WWW: <<http://www.osn.cz/osn/clenstvi/#d/>>.

zásad. Přičemž preambule hovoří o potřebnosti této deklarace v souvislosti při práci všech organizací o péči o dítě. Zásada první hovoří o právech dítěte, kdy každé dítě má bez výjimky stejná práva, bez rozlišování rasy, pohlaví, náboženství, původu, majetku. Druhá zásada hovoří o rozvíjení dítěte po všech stránkách a to svobodně a důstojně. Nejvyšší je zde zájem dítěte. Třetí zásada ukládá právo dítěte na jméno a příslušnost k určité zemi. Čtvrtá zásada ukládá již nenarozenému dítěti a jeho matce zvláštní péči v oblasti sociálního zabezpečení. Pátá zásada dává jakkoli handicapovanému dítěti zvláštní péči, kterou dítě potřebuje. Šestá zásada hovoří o vyrůstání dítěte ve své rodině za předpokladu celkové panující pohody v rodině. Teprve ve chvíli, kdy tomu tak není a jen ve velmi závažných důvodech je třeba odejmout dítě z rodiny. Společnost i organizace se musí snažit o sanaci rodiny. Ze sedmé zásady vyplývá, že dítě má nárok na vzdělání a výchovu tak, aby se stal plnohodnotným členem společnosti. Odpovědnosti za dítě mají především rodiče, zákonní zástupci. Zásada osmá určuje, že dítěti bude jako prvému poskytnuta pomoc a záchrana. Devátá zásada udává všem, že dítě nesmí být vykořisťováno, nesmí být na něm páčány jiné formy bezpráví, do určitého věku nesmí pracovat a vykonávat něco, co by mohlo uškodit jeho zdravému vývoji, zdraví a výchově. Z desáté zásady vyplývá, že dítě musí být uchráněno před jakoukoli podporou či formou diskriminace, rasismu nebo proti náboženskosti. Je třeba vést dítě k všeobecnému porozumění, přátelství mezi národy a vědomí službě ostatních lidí ve společnosti.⁵⁸

2.5 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte byla přijatá dne 20. listopadu 1989 v New Yorku. Obsahuje 54 článků. Spojené národy potvrdili, že dítě musí vyrůstat v rodinném prostředí štěstí, lásky a porozumění. Dítě musí být vychováváno tak, aby mohlo samo v dospělosti žít plnohodnotným životem jako člen společnosti. Dítětem je každá osoba, která nedovršila osmnácti let. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavázaly zabezpečovat práva dětí a chránit je od jejich narození do jejich plnoletosti. Každé takové dítě má právo žít plnohodnotný život bez jakékoliv diskriminace, všemi právy a povinnostmi, čímž se státy této úmluvy zavázaly maximálně spolupracovat. Dle úmluvy má každé dítě právo na život, národnost, vyjádření svého názoru, svobodně se projevit, získávat informace, které nenarušují pověst jiných osob nebo národní

⁵⁸ *Deklarace práv dítěte*. Dostupné na WWW: <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/deklarace-prav-ditete.pdf>>.

bezpečnost, veřejný pořádek, zdraví a morálku. Rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, zodpovídají za řádný vývoj dítěte, který musí být v jeho zájmu. Toto zabezpečují instituce i další služby poskytované státem nebo jinými sektory. Tyto složky zahrnují ochranná opatření, nezbytnou podporu a prevenci, které jsou poskytovány rodinám a dětem. Vzhledem k možnému negativnímu zacházení s dítětem. Dítěti, které nemůže být ve svém domácím prostředí, poskytne stát potřebnou ochranu. V takovém případě je nutno brát v potaz dítě jako celek, z důvodu vhodného výchovného pokračování. V případě osvojení je v první řadě třeba brát ohled na zájmy dítěte. Jestliže je v zájmu dítěte jeho osvojení, je třeba k tomu přistoupit. Dítě, které je zdravotně handicapované, má právo prožít řádný a důstojný život v podmínkách, které umožní řádný rozvoj a participaci ve společnosti. Stát bezplatně zabezpečuje potřebnou pomoc ve všech směrech v péči o handicapované dítě. Výchova dítěte směřuje k jeho celkovému rozvoji a posiluje úctu k právům a svobodám, posiluje úctu k rodičům, zvykům a tradicím a dalším hodnotám, připravuje dítě na dobrý život ve společnosti v souladu s životním prostředím. Obviněné či obžalované dítě, které by později bylo uznáno vinným, stát by měl udělat vše pro to, aby se dítě znovu začlenilo zpět do společnosti. Dle práva, má dítě nárok na to, aby bylo do doby uznání viny, považováno za nevinné, v případě obvinění okamžitě a otevřeně informováno, nemuselo vypovídat nebo přiznat vinu, seznámit se se všemi výpověďmi dalších osob, zajištění překladatelských služeb v případě, že dítě daným jazykem nehovoří, bylo uznáváno soukromí dítěte v celém průběhu řízení.⁵⁹

Zavádění této úmluvy do praxe zajišťuje každý stát dle vlastní vnitřní legislativy, která musí mít návaznost na tuto úmluvu. Státy úmluvy vzájemně spolupracují na výměně informací k dosažení a zlepšování všech služeb. Státy činí vše pro to, aby snížily dětskou úmrtnost, zajistily zdravotní péči, poskytují péči ženám před a po porodu, poskytují informace o zdraví a péči o dítě, poskytují prevenci a poradenství. Dále zavádí povinné vzdělání, které je bezplatné a při jeho nedodržení podniká kroky vedoucí ku prospěchu dítěte a odstranění nevzdělanosti ve světě. Pro zajištění dodržování této úmluvy, je zřízen Výbor práva dítěte. Ten se skládá „z deseti odborníků vysokého morálního charakteru a uznávaných schopností v oblasti, která je předmětem této úmluvy.“ Tito odborníci jsou voleni všemi státy, které podepsaly tuto úmluvu, každý stát může jmenovat jednoho člověka do tajného hlasování, které se koná každé

⁵⁹ *Rodinné právo: Sociálně-právní ochrana dětí; Mezinárodněprávní ochrana dítěte; Registrované partnerství: redakční uzávěrka 1. 8. 2017, s. 121-130.*

dva roky. „Pro zajištění účinného provádění úmluvy a podněcování mezinárodní spolupráce v oblasti upravené touto úmluvou: a) odborné organizace, UNICEF a jiné orgány Spojených národů, mají právo být přítomny jednání o provádění těchto ustanovení této úmluvy, které spadají do oblasti jejich činnosti.“ Zároveň tyto organizace mají právo vstupovat do těchto jednání. Každý stát, který je členem, může navrhopvat změny v této úmluvě, které jsou poté projednávány na svolaném shromáždění. Stejně tak každý stát má právo odstoupit od úmluvy.⁶⁰

2.6 Listina základních práv a svobod

Dne 16. prosince 1992 byla Listina základních práv a svobod (dále jen Listina) vyhlášena jako součást ústavního pořádku České republiky. Hlava první, obecné ustanovení, lidé jsou si ve všech směrech rovni, jejich základní svoboda a práva jsou „nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“ Tyto práva a svobody náleží každému člověku bez jakékoli výjimky, nesmí se porušovat ani omezovat. Stát může uplatňovat svou moc pouze v mezích zákona, který ale nesmí porušovat Listinu. Hlava druhá, lidská práva a základní svobody, oddíl první, základní práva a svobody, specifikuje přesná práva každého jedince, jeho majetku, svobody pohybu, myšlení, projevu, víry a pobytu. Oddíl druhý, politická práva, ukládá svobodu projevu a práva na informace, stejně tak vyhledávání a šíření informací a názorů, stejně tak se sdružovat a shromažďovat a volit. V případě bezpečnosti státu a druhých zákon do jisté míry omezuje politická práva. Hlava třetí, práva národnostních a etnických menšin ukládá, že nikomu nesmí být odejmuta „příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině.“ Těmto jedincům je zaručen všestranný rozvoj. Hlava čtvrtá, hospodářská, sociální a kulturní práva, každý jedinec má právo si zvolit budoucí povolání i vzdělání, které k tomu povede. Zákon může upravovat podmínky, které jedinec musí splňovat pro výkon svého budoucího povolání. Stejně tak je pevné, že zaměstnanec má právo na příjem za odvedenou práci, stávkou, sdružování v organizacích, ženy, děti a handicapovaní mají právo na větší ochranu během práce. Zemře-li živitel rodiny, má rodina právo na podporu od státu. Stejně tak každý, který je v hmotné nouzi má nárok na státní pomoc, aby byly zajištěny základní potřeby jedince. „Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena. Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva. Péče o děti a jejich výchova je právem

⁶⁰ Rodinné právo: Sociálně-právní ochrana dětí; Mezinárodněprávní ochrana dítěte; Registrované partnerství: redakční uzávěrka 1. 8. 2017, s. 121-130.

rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.“ Hlava pátá, právo na soudní a jinou právní ochranu, uvádí, že každý občan má právo hájit svá práva před soudem, jestliže soudní jednání je vedeno v jazyce, kterému účastník řízení nerozumí, má právo na překladatele. Každý z účastníků řízení si je v průběhu jednání roven, jestliže by si mohl některý z účastníků řízení svojí výpovědí způsobit trestní stíhání či osobě jemu blízké, má právo odmítnout vypovídat. „*Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.*“ Do doby, než je soudem vysloven rozsudek o vině, je obviněný účastník brát za nevinného. Obviněný má právo na advokátní zastoupení, pokud si jej sám nemůže dovolit, tak soud mu jej ustanoví. Jedinec, který již byl odsouzen či zproštěn viny nemůže být opětovně stíhán za provedený čin. Posuzování trestního činu se provádí v rámci daného zákona, který stanovuje délku trestu v době, kdy byl čin spáchán. Hlava šestá, ustanovení společná, obsahuje vysvětlení, kdy občan se rozumí občanem České a Slovenské Federativní republiky. Obě republiky poskytují azyl jedincům, kteří jsou pronásledováni z důvodu politických práv a svobod. Azyl je naopak odepřen jedincům, kteří jednali v rozporu s Listinou.⁶¹

Lidská práva tedy „*odpovídají rozumu i požadavku svědomí. Neodmyslitelně patří k člověku. Lidská práva jsou práva, která náleží každému člověku právě proto, že je člověkem. Nikdo o svá práva nesmí přijít, i když za určitých okolností mohou být pozastavena či omezena.*“ Rozdělují se do tří generací, kdy v první se jedná o „*občanská a apolitická práva*“, v druhé se jedná o „*ekonomická, sociální a kulturní práva*“ a ve třetí generaci jsou „*kolektivní práva*“, tedy ty, ve kterých je obsažena vzájemná podpora. Tyto práva se dají snadno převést do sociální práce, kdy první generace má „*požadavek na individuální respekt a zmocnění klientů*“, v druhé generaci je „*požadavek na sociální služby a sociální zabezpečení*“ a v poslední generaci práv je apel na „*komunitní práci a na celostní rozvoj člověka.*“⁶²

⁶¹ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky. Dostupné na WWW: <<https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>.

⁶² FISCHER, Ondřej, MILFAIT, René, *Etika pro sociální práci*, s. 96-99.

3 Vztah etiky a sociální práce

Slovo etika pochází z řeckého slova „*éthos, což znamená mrav, zvyk, obyčej, charakter. Morálka je založena na rozlišení správného, nesprávného a na schopnosti rozlišovat dobro a zlo. Etika se zabývá studiem morálky a rozumovým odůvodněním morálního jednání.*“ Etika v sociální práci dbá na dodržování správných zásad, které má sociální pracovník dodržovat. Takové zásady jsou uloženy v Etickém kodexu sociálních pracovníků. Jedná se tedy o dodržování profesionalit s ohledem na náročnost situací týkající se klienta a jeho práva na sebeurčení, mlčenlivost ohledně klienta, umožnění přístupu klientovi k záznamům týkající se jeho osoby, potřeby klienta na vykonávající službu a další potřeby podporující profesionální provozování sociální práce.⁶³ Etika se projevuje každý den v lidském životě, z toho důvodu by nám měla být nápomocna při rozhodování a jednání ve složitých situacích. Etika předurčuje naše chování tak, aby bylo morálně správné.⁶⁴

Je důležité, aby pro sociální práci byla etika brána jako disciplína, která zahrnuje „*principy jednání i jejich kontext.*“ Toto spojení je pro sociální práci, která je postavena na těchto principech, důležité v reálném čase. Etiku lze chápat jako teoretické učení, kvůli kterému má sociální pracovník schopnost kriticky myslet nejenom při dilematech, ale i v průběhu běžných problémů v praxi. Nebo ji lze chápat jako „*soubor norem, hodnot a postupů přijatelných v profesní praxi sociální práce.*“⁶⁵

Opatrný uvádí, že profese sociálního pracovníka obnáší zpětnou vazbu a rozhodování, které musí každý pracovník činit sám za sebe. V těchto ohledech má k dispozici několik teorií, aby dokázal pochopit daný problém, který klient má a společně by měli přijít k nějakému rozhodnutí. „*Sociální pracovník eticky uvažuje při sociálním šetření, sběru informací, jednáních i při své profesionální činnosti o použití metod sociální práce, o sociálně technických opatřeních a administrativně správných postupech z hlediska účelu, účinnosti a důsledků na klientův život.*“ Sociální práce je tedy jakási praktická etika, vzhledem k tomu, že stojí na etických základech a tím i napomáhá v jednání a rozhodování sociálního pracovníka. Profesionální jednání sociálního pracovníka předpokládá vhodnou komunikaci, slušnost a ohleduplnost.

⁶³ JANOUŠKOVÁ, Klára, NEDĚLNÍKOVÁ Dana, *Profesní dovednosti terénních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní pracovníky*, s. 471.

⁶⁴ MÁTEL Andrej, SCHAVEL, Milan, MÜHLPACHR Pavel, ROMAN, Tibor, *Aplikovaná etika v sociální práci*, s. 138.

⁶⁵ FISCHER, Ondřej, MILFAIT, René, *Etika pro sociální práci*, s. 19.

Klamavé zdání může nastat, jestliže je sociální pracovník pokrytecký a za svým jednáním skrývá nezáměr klienta a snaží se co nejdříve daný problém vyřešit, aby s klientem nemusel nadále pracovat. Správné jednání lze tedy usuzovat, jestliže sociální pracovník vychází se svého vnitřního eticky a morálně správného přesvědčení. Sociální pracovník pracuje s klienty, kteří se dostali do natolik složitých situací, že musí jednat v nejlepším morálním svědomí. V sociální práci jsou lidská práva základním pilířem, od kterého se postupuje dále. Ta jsou obsažena v mnoha dokumentech, která se na ně přímo nebo nepřímo odkazují. Je tedy zapotřebí, aby sociální pracovníci byli natolik erudovaní v etice v sociální práci, aby nemuselo docházet ke střetům mezi klienty a pracovníky. Problémy nastávají, když sociální pracovník klientovi pomáhá, ale zároveň jej kontroluje. Chrání klientovy zájmy, ale musí stále brát zřetel na požadavky společnosti. Další problémy mohou nastat v tom, že pracovník není odpovědný vůči sobě, zaměstnavateli a klientovi, zneužívá vlastní prostředky a moc. Je tedy zapotřebí, aby si sociální pracovník uvědomoval svoji vlastní hodnotu, patřičně ji rozvíjel a vzdělával k dosažení správného jednání. Součástí jsou etické teorie, se kterými se setkáváme v sociální práci. Znalost těchto teorií je pro sociálního pracovníka výhodou v rozhodování při etických problémech a dilematech. A to z toho důvodu, že má několik možností, podle kterých posuzuje danou situaci, vždy s ohledem na zvyky a hodnoty profese. V etickém kodexu je stručně obsažena profesní etika, sloužící sociálním pracovníkům k vykonávání dobré praxe nebo v rozhodování u etických dilemat. V praxi se předpokládá, že sociální pracovník takový kodex zná a dle něj také pracuje.⁶⁶

Sociální pracovník se téměř každý den setkává s lidmi, kteří od něj potřebují radu, pomoc nebo si jen tak popovídat. Vždy ale potřebují pocit, že sociální pracovník je profesionál, který dokáže řešit individuální problémy a situace odpovědně. Je tedy zapotřebí, aby byl sociální pracovník kvalitně vzděláván a měl na paměti potřebné dokumenty, jako etický kodex, listina základních práv aj. Etickými dilematy se nerozumí pouze výběr mezi dobrým a špatným. Mnohdy se vybírá mezi volbou dobrými možnostmi, jindy naopak mezi horšími možnostmi. Etická dilemata řeší sociální pracovníci téměř každý den.⁶⁷

Dilema je obtížná volba mezi možnostmi, která se neshodují a týkají se situace klienta nebo práce sociálního pracovníka. Jedná se o „nepříjemné či náročné

⁶⁶ OPATRŇY Michal, *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, s. 215-222.

⁶⁷ KAPLÁNEK, Michal, *Teologie a sociální práce: dvacet let dialogu*, s. 109-113.

rozhodování v určitých více či méně sporných situacích.“ Etický problém se pojí se situací, kdy sociální pracovník se obtížně rozhoduje, a to z toho důvodu, že klientovi je třeba pomoci, ale vnitřní řád organizace to neumožňuje. Etické dilema nastává v případech, kdy se pracovník musí rozhodnout mezi dvěma možnostmi, které ale představují morální spor, přičemž sociální pracovník neví jaké rozhodnutí je vhodnější. Sociálnímu pracovníkovi v rozhodování brání překážka. „*Příklad: Pomáhající pracovník je věřící a má pomoci klientce zaříditi interrupci.*“ Každý pracovník vnímá situaci v rozhodování jinak, pro jednoho je dané rozhodování bez problémů, pro druhého etický problém, pro jiného etické dilema. Dané rozhodování závisí na stupni hodnot a osobnosti sociálního pracovníka, na tom základě se odvíjí řešení situací.⁶⁸

Rozdíl mezi etickým problémem a etickým dilematem je následující. Etický problém má ve většině případů řešení, které je z jedné strany nějakým způsobem lepší. Odborník řešící etický problém ví, jak by se měl rozhodnout, ale bývá to pro něj obtížné, protože by například musel obejít nějaké pravidlo. Naopak etické dilema nemá lepší nebo horší možnost vyřešení, působí na pracovníka tlak z rozhodnutí vzhledem k jeho náročnosti a následném zhodnocování, zda takto učinil správně.⁶⁹

Etické dilema je „*možnost mezi dvěma nevíтанými alternativami vztahujícími se k lidskému blahu.*“ Mezi jedny můžeme řadit „*sebeurčení versus obecné blaho, hodnocení kulturní rozmanitost versus ochrana jednotlivce, potřeby a přání uživatele služby versus potřeby a přání pečovatele, respektování důvěry versus dobrá komunikace mezi orgány, sebeurčení versus zájmy komunity, potřeby komunity versus potřeby jednotlivce.*“⁷⁰ Rozhodujícími možnostmi v průběhu řešení dilemat vždy nevyžadují logické přesvědčení. Dobré řešení je potvrzeno tím, že se naplní jeho očekávání. S tímto souvisí kritéria, která jsou věčná, jako například zodpovědnost, která je zároveň i určující. Také zde ale působí lidský zásah, tedy osobnost pracovníka, vlastní reflexe a v neposlední řadě rozumové kritérium, které ukazuje, do jaké míry se jedná stále o etické dilema či se jedná již o neetické řešení. Mnohdy hraje velký význam i schopnost pracovníka se v předstihu rozhodnout, čímž zamezí možnému vzniku dilemat.⁷¹

⁶⁸ JANOUŠKOVÁ, Klára, NEDĚLNÍKOVÁ Dana, *Profesní dovednosti terénních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní pracovníky*, s. 495-496.

⁶⁹ *Průvodce rodinnou mediací*, s. 217.

⁷⁰ MAYNARD, Andrew, BECKETT, Chris, JORDAN, Peter, *Values and Ethics in Social Work*, s. 84.

⁷¹ KUSIN, Vasko, ŠEBESTOVÁ, Petronela, DRÁBIKOVÁ Jana, *Etika v sociální práci a otázky lidských práv a slobód*, s. 131-132.

Je také ale třeba rozeznat mezi „zjevným dilematem, před kterým stojí pracovníci, které jejich pracovní podmínky nutí, aby bezprostředně volili mezi dvěma, z jejich hlediska neslučitelnými možnostmi“ a skrytým dilematem, které „pouze čeká v myslích pracovníků na oživení okolností, které z něj mohou opět učinit dilema zjevné.“⁷²

Hodnoty, které sociální pracovník uznává ve svém životě, se mu prolínají do profesního života. Z toho důvodu jsou velmi důležité a mnohdy opomíjené. Hodnoty jedince jsou dané společností, kulturou a tradicemi, ve kterých vyrůstá. Z toho sociální pracovník čerpá, protože ne každý jedinec má stejné hodnoty. Každý máme stejné a jiné. Z toho důvodu je dobré, když pomáhající osoba pochází z dané lokality, protože ví přesně, kam směřovat sociální práci a jak efektivně pracovat s klienty. Jestliže je osoba příliš radikální ve svých hodnotách a neslučují se její názory a jednání s prací sociálního pracovníka, jsou jeho vynášené soudy k neprospěchu všech dotčených stran. Neznamena to však, že sociální pracovník musí za každou cenu souhlasit s rozhodnutím klienta. I sociální pracovníci mají své osobní životy, které žijí mimo pracovní dobu. Ovšem hodnoty, které mají a zastávají, jsou neměnné. Může tedy v profesním životě docházet k dilematům, které jsou náročné. Například vztah, který máme s klientem, se nerovná vztahu, který máme s přáteli. I přesto, že klient má podobnou, ne-li stejnou povahu, podobnou příteli. Sociální pracovníci v každé zemi musí dodržovat své kodexy, které jim slouží jako prevence, aby nedošlo k zneužití nebo využití moci sociálního pracovníka. A to z toho důvodu, že pracují zejména se sociálně slabými lidmi a musí si být vědomi, že síla jejich moci a kontroly je skutečně zapojena v každodenním životě. Sociální práce tedy neustále zapojuje pracovníka do rozhodování, kdy musí být zvažovány hodnoty mezi pracovníkem a klientem v rozdílnosti několika rámců, které jsou někdy rozporuplné nebo zatvrzelé a v rámci kterých by mohla být přijata některá rozhodnutí.⁷³

Záleží tedy na konkrétním pracovníkovi, jak pracuje se svými hodnotami, kdy může být „angažovaný, tedy zapojuje své osobní hodnoty ve prospěch klienta, nebo radikální, kdy zapojuje své osobní hodnoty s cílem dosáhnout společenské změny nebo byrokratický, který odděluje osobní hodnoty, profesní hodnoty a hodnoty zaměstnavatele.“ Poslední možností může být pracovník, který je nezávislý profesionál, se souvisejícím vzděláním, jedná dle etických kodexů a hájí zájmy klientů. Celkově by

⁷² MÁTEL Andrej, SCHAVEL, Milan, MÜHLPACHR Pavel, ROMAN, Tibor, *Aplikovaná etika v sociální práci*, s. 158.

⁷³ MAYNARD, Andrew, BECKETT, Chris, JORDAN, Peter, *Values and Ethics in Social Work*, s. 3-7.

se dalo říci, že je zapotřebí, aby sociální pracovník byl znalý, měl patřičné dovednosti v konkrétním odvětví, zmocňoval klienty, dopomáhal klientům a znal své klady a zápory, na kterých pracoval.⁷⁴

Dosoudilová a Francuchová hovoří o hodnotách tak, že jsou na nich založeny předpoklady práce sociálního pracovníka s jeho klientem. *„Hodnoty ovlivňují řešení etických dilemat, promítají se do utváření vztahů s kolegy a širší společností. V sociální práci jsou sdíleny hodnoty uznávání jedinečnosti každé lidské bytosti, nárok na svobodu, na spravedlnost, povinnost odpovědnosti vůči společnosti, která je spojena s nárokem na společenskou solidaritu (soudružnost).“* Je tedy důležité se ke každému klientovi chovat stejně, respektovat jej, poskytnout mu prostor pro umožnění jeho přání, zasazovat se o jeho integraci zpět do společnosti, kterou ale nesmí jeho přáním ohrozit. Zároveň je třeba klienta podporovat a hledat dostupné možnosti k realizaci cíle. Hodnoty pracovníka nemusí být stejné jako hodnoty organizace, například rozpor může nastat ve chvíli, kdy organizace neposkytuje finanční prostředky svým klientům, ale sociální pracovník dané organizace je klientům poskytne. *„Je třeba si být vědom, že nejlépe klientovi pomůže pracovník s nadhledem, který pomáhá na základě empatie, nikoli soucitu. Při empatii si dovedeme představit a procítit, co se v druhém děje. Rozpoložení druhého správně a citlivě zachycujeme, ale zůstáváme sami sebou. Jsme připraveni pomáhat tak, jak to vyžaduje situace.“*⁷⁵

Je tedy více než nesmyslné tvrdit, že je jedinec úplně svobodný, vždy je třeba vzít v potaz podmínky, které jej ovlivňují a které vymezují to, co dělá. Na jedince působí *„osobní, kulturní, náboženské, společenské a politické faktory, které jsou součástí podmíněnosti.“* Ačkoli o nich člověk nepřemýšlí, má je stále uvnitř sebe. Za každých okolností na jedince mají vliv a jsou součástí podmíněnosti. *„Čím více si člověk uvědomuje, co ho ovlivňuje, tím lépe to může zahrnout do zvažování mravních rozhodnutí.“*⁷⁶

Etika daného odborníka ukazuje, zda má dostatečné osobnostní kompetence, které souvisí s vykonávanou prací, resp. s její kvalitou. Do čehož spadá *„vzdělání, osobnostní předpoklady, zájem o další osobní rozvoj a odborný růst.“* Etika v dané praxi se zabývá

⁷⁴ OPATRŇY Michal, *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, s. 229.

⁷⁵ JANOUŠKOVÁ, Klára, NEDĚLNÍKOVÁ Dana, *Profesní dovednosti terénních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní pracovníky*, s. 471-492.

⁷⁶ THOMPSON, Mel, *Přehled etiky*, s.31.

hodnotami a etickými principy v souvislosti s řešením etických rozporů.⁷⁷ Okruh problémů etiky, morálky a hodnot je tedy stále aktivní vůči výkonu práce sociální práce, ochrany pracovníků a klientů.⁷⁸

Profese sociálních pracovníků na sebe bere morální odpovědnost. Tato profesionální odpovědnost zahrnuje povinnosti, jako jsou dodržování zákonů, vyhýbání se konfliktu zájmu, neupřednostnění vlastních zájmů před zájmy klienta. Dále „*role a profese sociálního pracovníka si vyžaduje nejen patřičné vzdělání a praktické výcviky, ale i jisté nároky na jeho osobnost a charakter. Příliš často se etické požadavky vůči sociálním pracovníkům zaměřují výlučně na zodpovědnost vůči klientům zapomínající na to, že sociální pracovník může být do jisté míry zodpovědný i za jiné, jako dokáže být zodpovědný sám za sebe.*“⁷⁹

Výhody a moc mohou být sociálním pracovníkem zneužity a z toho důvodu má nejen sociální práce hodnoty, které regulují jednání pracovníků. Nejčastěji se vychází z respektu ke klientovi, tedy pracovník jedná v jeho nejlepším zájmu, je důvěryhodný, poskytuje odborné poradenství ohleduplně s tím, že zachová mlčenlivost. Také je třeba zmínit nezávislost pracovníků na peněžitém obsahu, politické situaci nebo vlastních předsudků.⁸⁰

3.1 Etický kodex sociálního pracovníka v České republice

Etický kodex obsahuje soubor jasně daných etických principů, hodnot a standardů, určujících závaznou normu vůči profesi, institucím a organizacím.⁸¹ V etickém kodexu českých pracovníků jsou uvedeny především hodnoty, na kterých má sociální práce fungovat, nikoli jen principy. Tyto hodnoty jsou dohledatelné v dokumentech, na které se v kodexu odkazuje. Vždy se ale dbá na to, aby dané hodnoty byly v souladu s právy nebo z nich přímo vycházely⁸².

Dodržování etického kodexu (dále jen kodex) je pro sociálního pracovníka součástí každodenní práce. Kodex se prolíná do každého rozhodování, které sociální pracovník vykonává. Nejedná se pouze o výkon práce vůči svému klientovi, ale také

⁷⁷ *Průvodce rodinnou mediací*, Vydání první, Editor Tatjana ŠIŠKOVÁ, s. 204-205.

⁷⁸ MÁTEL Andrej, SCHAVEL, Milan, MÜHLPACHR Pavel, ROMAN, Tibor, *Aplikovaná etika v sociální práci*, s. 158.

⁷⁹ Tamtéž, s. 142.

⁸⁰ FISCHER, Ondřej, MILFAIT, René, *Etika pro sociální práci*, s. 75-76.

⁸¹ MÁTEL Andrej, SCHAVEL, Milan, MÜHLPACHR Pavel, ROMAN, Tibor, *Aplikovaná etika v sociální práci*, s. 150.

⁸² OPATRŇY Michal, *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, s. 227.

zaměstnavateli, kolegům, okolnímu prostředí a sociální práci jako takové. Sociálnímu pracovníkovi slouží kodex jako povinnost a zároveň je pro něj posláním. Jeho dodržování je v zájmu rozvoje sociální práce i etiky. Obsahem je dodržování lidské důstojnosti, její dodržování se odráží i v dodržování lidských práv a posuzování každého člověka jednotlivě v souladu s jeho potřebami a schopnostmi. Sociální pracovník dává každému jedinci veškeré potřebné informace a napomáhá k sociální změně. Sociální pracovník pracuje jako součást interdisciplinárního týmu a přispívá tím ke zlepšení a změně klienta. Zároveň je součástí vykonávání práce mlčenlivost.⁸³

3.2 Mezinárodní etický kodex sociálních pracovníků

Tento kodex hovoří o tom, že „*etické uvědomění je nutnou součástí odborné praxe sociálních pracovníků. Schopnost a oddanost etickému jednání je základním aspektem kvality služby, která je nabízena uživatelům.*“ V mezinárodním kodexu jsou popisovány stejné body v práci s klientem, jako ve výše zmíněném kodexu. Jedná se o participaci, rozvíjení klienta, jednání s klientem, právem na seburčení, spravedlnost vůči klientům, ale i ve vztahu ke společnosti. Mezinárodní kodex popisuje profesionální jednání sociálního pracovníka, kterým by se měl řídit a také dle toho vystupovat.⁸⁴

Etické kodexy mohou vzbuzovat falešné naděje a jistoty v průběhu rozhodování. V konečném důsledku se musí rozhodovat samotný odborník, který daný etický problém nebo etické dilema řeší vždy jinak v dané situaci. Ačkoli se může odborník opřít o jisté dané způsoby, konečné rozhodnutí a odpovědnost zůstává vždy na odborníkovi. Je tedy vždy na odborníkovi, jak bude zvládat postup při rozhodování, což je spojeno s hodnotami, které daný pracovník má a jak si následně dokáže odůvodnit rozhodnutí, které udělal. Etické kodexy tedy spíše slouží pro jakési usměrnění, jsou základním pilířem odborníka, avšak neobsahují možnosti řešení problémů nebo dilemat.⁸⁵

Z toho je také snadno vyvoditelné, že není možné se řídit jedním dokumentem, který byl napsán a neaktualizován v určitém roce. Je třeba na těchto etických dokumentech neustále pracovat a obměňovat je, podle potřeby a změny společenských mravních základů. Rozhodně se ale tyto etické dokumenty nemohou nahrazovat pouze

⁸³ *Etický kodex sociálního pracovníka České republiky* [online]. [cit. 2018-10-05]. Dostupné na WWW: <www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etický%20kodex_Profesní%20svaz_verII.pdf>.

⁸⁴ *Mezinárodní etický kodex* [online]. [cit. 2018-10-11]. Dostupné na WWW:<socialnipracovnici.cz/public/upload/image/mezinarodni_eticky_kodex.pdf>.

⁸⁵ *Průvodce rodinnou mediací*, s. 203-204.

standardy, kdežto je potřeba vždy nad všemi dokumenty rozmýšlet celistvě. Etické kodexy slouží etické reflexi, tedy podporuje „*profesionální vnímavost v oblasti etických problémů a dilemat. Poukazuje na potřebu revidovat pravidla obsažená v etických kodexech a také na nutnost etické reflexe individuálního jednání.*“⁸⁶

Rozhodování závisí na samostatnosti sociálního pracovníka v situaci, která vyžaduje volbu. Pracovník je nezávislý na okolí, tedy na vlivu od ostatních spolupracovníků a rozhoduje se po celou dobu sám za sebe, má jasně nastavené proč se takto rozhoduje, dokáže argumentovat, proč v dané situaci rozhodl tak, jak rozhodl. Nebo vědomě přijal vliv ostatních a dle toho jedná. Normativní rozhodnutí je na základě rozumové zralosti pracovníka „který je schopen předem či následně poznat, posoudit a zhodnotit fakta a jejich souvislosti, které člověku umožňují či mu již dříve umožnila zasáhnout a vyvolat změnu, která má konkrétní mravní dopad.“ Přičemž změna mohla nastat jak v samotném pracovníkovi, tak i v problému, který řeší.⁸⁷

Etické rozhodování je součástí etických otázek, které ovlivňují sociálního pracovníka, ale také samotného klienta a jeho prostředí. Samotné etické problémy jsou při bližším pohledu situace, ve kterých je řešení očividné, ale sociálnímu pracovníkovi se toto řešení vnitřně přičí a neví, jakou možnost má vybrat. Přičemž rozhodování zapříčiňuje konflikt norem a morálních hodnot. Existuje mnoho situací, při kterých může sociální pracovník pociťovat dilema. Na neosobní rovině, kdy se rozhodování netýká samotného člověka nebo jemu blízkému okruhu osob. Na rovině přestupkové, která pojednává o porušování řádu, nespravedlnosti a týká se to daného člověka. Na osobní rovině, kdy pracovník dosahuje osobního prospěchu na úkor klienta. Dále porušování hodnot v souvislosti s tlakem okolí na pracovišti. Problém s vylučujícími se potřebami více lidí na pracovišti, které se vzájemně vylučují a zároveň mají dopad na osobní vztahy mezi kolegy. A poslední pojednává o vztahu k ostatním, kdy pracovník cítí potřebu rozhodnutí, ale sám neví, zda je potřeba zodpovědně přistupovat k jinému člověku.⁸⁸

Můžeme rozlišit několik možností řešení etických dilemat. První je, že sociální pracovník je schopen reflexe své vlastní praxe, jasně definuje etické dilema nebo etický problém a za jakých okolností vznikají. Pracuje se svými hodnotami, které zná, ale také s profesními hodnotami. Přičemž oboje hodnoty spojuje v praxi s klienty. Ačkoli mohou

⁸⁶ FISCHER, Ondřej, MILFAIT, René, *Etika pro sociální práci*, s. 89-92.

⁸⁷ Tamtéž, s. 29.

⁸⁸ MÁTEL Andrej, *Etické kodexy sociálnej práce*, s. 155-156

být tyto hodnoty v mnoha případech v kolizi, tak i přesto s nimi dokáže pracovat. Je odpovědný za každé své rozhodnutí, za kterým si stojí. V tomto případě je tedy vše přesouváno na samotného pracovníka, který se dokáže osvobodit od kolegů a svých problémů, které by zabránili rozhodnutí. Druhá možnost je více striktní. Pracovník jedná přesně podle zákonů, vnitřních předpisů, nařízeních, standardů a jiných upravených metodik. Podle tohoto postupu jej nelze obviňovat z ničeho, ačkoli se může cítit být svazován všemi normami, na druhou stranu je zbaven vlastní odpovědnosti za dané rozhodnutí. V každém případě musí vždy pracovník během procesu rozhodování hodnotit možnosti, informace, hodnoty. Třetí možností je rutinní praxe, která je ale v jisté fázi nebezpečná, a to v případě, kdy sociální pracovník přehlédne důležité kroky v daném procesu a spoléhá se na navyklý vzorec jednání a získávání informací. Tímto způsobem je vysoká pravděpodobnost v přehlédnutí toho, že je v situaci etického dilematu. Čtvrtá možnost je zamítavá praxe, při které se sociální pracovník snaží udržet současný stav co nejdéle, aniž by muselo dojít k samotnému rozhodnutí. Naopak je třeba mít reálný pohled, který nám ukazuje jasná očekávání a případné možnosti. Naopak chaotická praxe je u sociálních pracovníků, kteří umí stručně jednat, ale neumí využít své předpoklady v praxi. Což má za následek problém s efektivitou práce v praxi. Poslední možností je opresivní praxe, kterou naopak vykonává pracovník, kterému buď nedochází, nebo nevnímá danou potřebu v jednání s klientem. Staví tedy svého klienta na nižší úroveň, což opětovně brání k vykonávání dobré praxe. V každém případě, kdy je sociální pracovník vystaven situace, ve které je etický problém, má v mnoha případech málo času, aby mohl zhodnotit veškeré informace nebo možné následky, které plynou z jeho rozhodnutí. V této časové tísní také obvykle není prostor konzultovat taková rozhodnutí s kolegy, jestliže je třeba se rozhodovat okamžitě. V jiném případě by to bylo, jestliže sociální pracovník dopředu ví, že nastane problém u klienta a při takovém problému bude muset nějakým způsobem rozhodovat. Poté již má čas na konzultování s kolegy. V jakémkoli případě se ale vždy musí rozhodnout sám a za své rozhodnutí nést odpovědnost.⁸⁹ Celkově je tedy potřebné se soustředit na poslání profese, vzájemných vztahů napříč všemi směry, používání metod prevence v sociální práci a řešení etických dilemat.⁹⁰

⁸⁹ MÁTEL Andrej, *Etické kodexy sociálnej práce*, s. 159-162.

⁹⁰ OPATRŇÝ Michal, *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, s. 226

4 Metodologie výzkumu

Pro diplomovou práci byla zvolena kvalitativní forma výzkumu, pro výzkumné šetření bylo využito polostrukturovaných rozhovorů s otevřeným typem otázek.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ U výzkumného šetření je nejdůležitější částí jeho plán, kdy se určí, kde samotný výzkum proběhne, za jakých okolností, s jakými respondenty a v jakém časovém horizontu. Jedná se tedy o intenzivní kontakt s respondentem, terénem, skupinou. Přičemž výzkumník se snaží utvořit ucelený pohled na danou studii, jeho logiku a přímá a nepřímá pravidla, která v daném místě fungují.⁹¹

Kvantitativní šetření bylo vybráno na základě možného upřesnění otázek respondentům, ev. jejich doplnění v případě potřeby. Mezi výzkumníkem a respondenty byl vytvořen jistý motivační kontakt, který byl následně přenesen do rozhovoru, tedy pro upřesnění bylo použito vět typu – ještě jednou mi to vysvětlete, ale jiným způsobem.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjištění nejzávažnějších etických dilemat, které prožívají sociální pracovníci během vykonávání jejich práce a možnosti jejich řešení. Výzkumné šetření bylo provedeno na pracovišti OSPOD v Českém Krumlově.

4.2 Výzkumné otázky

Aby byl naplněn cíl výzkumného šetření zjištěn, bylo zvoleno základních sedmnáct otázek, kdy u některých respondentů bylo třeba přidat doplňující otázky pro přesnost dat. Během každého rozhovoru byly otázky jinak pokládány, vždy v souvislosti s dynamikou rozhovoru a dle aktuálních odpovědí, aby nebyl rozhovor zbytečně přerušován, ale plynule navazoval. Výzkumné otázky se týkaly etických dilemat, práce na OSPOD – sociální pracovník, práce s klientem, administrativa, dokumentace. Výzkumné otázky byly shrnuty do třech okruhů, a to práce na OSPOD, jednání s klientem a etická dilemata. Poslední okruh se týkal doplňujících otázek. Tyto okruhy jsou v příloze č. I.

⁹¹ HENDL, Jan, *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 38, 46-47.

4.3 Metodika výzkumného šetření

Pro sběr dat byl použit za pomoci metody polostrukturovaného rozhovoru kvalitativní výzkum u vybraných respondentů. Na základě vytvořených otázek, byl vytvořen kontakt s respondentem, který začal odpovídat ve větách, nikoli neodpovídal jednoslovným sdělením. Dalšími kroky bylo samotné vedení rozhovoru, zaznamenávání dat a jejich vyhodnocení. Metoda polostrukturovaného rozhovoru byla zvolena z důvodu lepší komunikace a okamžitého vysvětlení případných nesrovnalostí. Šetření bylo povoleno a umožněno ze strany vedení OSPOD v Českém Krumlově.

4.4 Výběr respondentů

Před zahájením výzkumného šetření bylo potřeba vybrat respondenty, se kterými byl následně proveden rozhovor. Vzhledem k zaměření diplomové práce byli osloveni všichni zaměstnanci OSPOD Český Krumlov, přičemž všichni souhlasili s následným rozhovorem. Všichni respondenti byli zpočátku rozhovoru informováni o anonymitě a anonymním sběru dat. Pro statistickou část byl po předchozí domluvě s respondenty zveřejněn pouze kód, počet let praxe a nejvyšší dosažené vzdělání. Se zveřejněním těchto informací respondenti souhlasili. Konečný počet byl tedy dvanáct respondentů. Každému respondentovi byl přiřazen kód, a to OPD.I až OPD.XII, kdy každý z respondentů byl informován pouze o svém kódu, pod kterým bude v tomto výzkumném šetření uváděn a citován. Vzhledem k tomu, že sama studentka od počátku vnímala etická dilemata, bylo rovněž pravděpodobné, že některá etická dilemata vnímají i respondenti.

4.5 Popis sběru dat

První fází mapování bylo seznámení s respondenty, které probíhalo od července 2017, kdy studentka nastoupila do zaměstnání a od počátku všechny seznamovala s plánovaným výzkumným šetřením, jednalo se tedy o přípravnou fázi samotného výzkumného šetření. Po celou dobu se studentka seznamovala s etickými dilematy, které sama v průběhu své praxe zažívala, ale také s těmi, které její kolegové prožívali. Samotné šetření probíhalo v měsíci leden 2019. Rozhovory byly uskutečněny na pracovišti OSPOD v Českém Krumlově, vždy s jedním respondentem v prázdné kanceláři. Každý rozhovor trval zhruba třicet až čtyřicet minut a byl ukončen ve chvíli, kdy byla odpovězena poslední otázka. Získaná data byla zpracována a vepsána do předem připraveného archu, a poté zpracována do diplomové práce. Data byla přepisována tak, jak je respondenti sdělovali. Mnoho respondentů užilo hovorový jazyk,

tedy pro autentičnost rozhovorů byla data přepsaná hovorově. Komplexní data jsou dostupná v příloze č. II diplomové práce.

4.6 Struktura rozhovoru

Každý rozhovor byl započat neformálním hovorem, kdy byl navázán potřebný vztah mezi respondentem a tazatelem. Tato fáze sloužila k představení výzkumného šetření, z jakého důvodu probíhá a kde jej lze poté nalézt. V této fázi bylo také rozpoznáváno, v jakém rozpoložení se daný respondent nachází a jeho ochota spolupráce. Teprve po určité chvíli se pozvolna přešlo k samotným otázkám. Tématem rozhovorů byly okruhy, které jsou uvedeny v příloze č. I diplomové práce. Otázky byly zvoleny na základě odborné literatury a cíle výzkumného šetření.

5 Výpovědi respondentů

Před zahájením dotazování byla navozena atmosféra neformálními hovory o každodenních běžných úkonech, které sociální pracovníky doprovázejí a které jsou součástí práce na OSPOD. V rámci výzkumného šetření bylo hovořeno se všemi zaměstnanci OSPOD v Českém Krumlově (OPD.I – OPD.XII).⁹²

Shrnutí statistických údajů je v následující tabulce.

Kód	Počet let praxe na OSPOD	Dosažené vzdělání
OPD.I	12 let	vysokoškolské
OPD.II	6 měsíců	vyšší odborné vzdělání
OPD.III	6 let	vysokoškolské
OPD.IV	5 let	vyšší odborné vzdělání
OPD.V	25 let	vysokoškolské
OPD.VI	3 roky	vyšší odborné vzdělání
OPD.VII	27 let	středoškolské v oboru
OPD.VIII	3 roky	vysokoškolské
OPD.IX	3 roky	vysokoškolské
OPD.X	4 roky	vysokoškolské
OPD.XI	8 let	vyšší odborné vzdělání
OPD.XII	15 let	vysokoškolské

V následující části jsou shrnuty odpovědi podle výzkumných otázek.

5.1 Práce na OSPOD

Na otázku *Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?* respondenti OPD.I – OPD.II, OPD.IV, OPD.VI – OPD.VII a OPD.IX – OPD.XII shodli na tom, že se musí jednat o empatického pracovníka. K tomu respondent OPD.I dodává, že musí být *„odolný, rozhodnutý, chápavý, někdy přísný, měl by zapadnout do kolektivu.“*⁹³ Respondent OPD.II dodává, že by měl být *„emočně stabilní, vyrovnaný, neměl by být*

⁹² Srov. Příloha č. II, jednotlivé rozhovory jsou přeepsané pod kódy OPD.I – OPD.XI.

⁹³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I

výbušný“⁹⁴ Také respondent OPD.IX uvádí, že sociální pracovník musí být „*schopný se samostatně a rychle rozhodovat, nestranný*.“⁹⁵ Obdobně se vyjadřoval i respondent OPD.IV „*chápat, rozumný, psychicky odolný, „blbuvzdorný“, mít respekt k lidem*.“⁹⁶ K tomu respondent OPD.III uvádí, že by měl být „*klidný, aby prostě ten člověk se dovedl povznést na osobní útoky a nevraživost a dokázal odpouštět. Musí si leacos nechat líbit, měl by být podroben psychickému testování odborníků na cílené testy, zda umí mluvit s konfliktníma lidma, jestli jsme tady správně, nebo aby nebral lidi jako sobě rovný*.“⁹⁷ Podobně hovoří i respondent OPD.V, který dodává, že by měl být „*velkorysý, nikdy neponižovat klienta, neměl by být vztahovačný*.“⁹⁸ Také respondent OPD.VIII má podobný náhled: „*Měl by to být jedinec, který je schopen se poměrně rychle a věcně rozhodnout, dokáže se nad daným případem povznést a příliš se nenechá vtáhnout do situace emočně a neustále má podvědomě zafixováno, že jeho úkolem je hájit blaho dítěte*.“⁹⁹ Respondenti OPD.VII sděluje, že musí být „*pružný, ochotný, vstřícný, měl by rád pomáhat lidem, mít na to povahu - na naší práci*.“¹⁰⁰ Tomu se podobají i výpovědi respondenta OPD.X: „*Určitě by se měl na tuhle práci hodit. Ne každý má národu na to, aby v této oblasti pracoval. Pak by měl být průbojný, jednat v zájmu dítěte, empatický, smířený s tím, že někdy nejde dělat víc*.“¹⁰¹ a respondenta OPD.XI: „*rázný, přímý, měl by dbát na svůj úsudek, měl by se na tuhle práci hodit, ne každý na to má*.“¹⁰² Respondent OPD.VI uvádí, že by měl být sociální pracovník: „*sympatický, chápat, ale na druhou stranu by měl být kritický, zdravé sebevědomí, skýtat záruku rozhodování s nejlepším vědomím a svědomím, v první řadě by měl hájit zájmy dítěte, flexibilní, měl by se chtít vzdělávat*.“¹⁰³, a respondent OPD.XII „*měl by umět naslouchat, důsledný, pracovitý, měl by umět pracovat v týmu, měl by mít na paměti zájem dítěte*.“¹⁰⁴

Na otázku Znáte etické kodexy? respondenti shodně uvedli, že tyto kodexy znají. Respondent OPD.I a OPD.II dodali: „*Vím o nich, nedokážu je ale vyjmenovat. Doposud*

⁹⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.II

⁹⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IX

⁹⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IV

⁹⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.III

⁹⁸ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.V

⁹⁹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VIII

¹⁰⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VII

¹⁰¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.X

¹⁰² Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XI

¹⁰³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VI

¹⁰⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VII

nebyla ani žádná situace, kdy bych si ho potřebovala přečíst.“¹⁰⁵ K tomu respondenti OPD.V – OPD.VII a OPD.X uvádějí, že kodexy neznají z paměti, ale věděli by, kam se podívat, aby si je přečetly. Respondent OPD.XII uvádí: „dokonce si i vybavuji jednotlivé úryvky, protože jsem se nedávno zrovna na něj koukala.“¹⁰⁶ Stejně tak se vyjadřoval i respondent OPD.III, který uváděl, že etické kodexy četl. Naopak respondent OPD.IV uvádí: „znám, je v něm spousta věcí, které mám sobě vlastní.“¹⁰⁷

K otázce S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete? všichni respondenti uvedli platnou legislativu a metodiky, kdy respondent OPD.I doplnil odpověď o „právní předpisy, určitě úmluva o právech dítěte. Ohledně povinností dětí, nijak to neberu, dítě má ctít otce a matku svou. Bohužel práva rodičů se staví nad práva dětí. Každopádně by mělo dítě respektovat své rodiče, což by mělo být přirozené.“¹⁰⁸ Respondent OPD.II dodal, že v rámci zákona četl Úmluvu o právech dítěte. Podobně doplnili odpověď i respondenti OPD.II – OPD.III a OPD.V – OPD.IV, kteří uváděli „školení, internet, články, metodický pokyny a brožury“, „rád si čtu odbornou literaturu o výchově dětí a to má vliv na mojí práci.“ „Když něco nevím a nemám manuál, tak hledám na internetu a pak to třeba podle toho co najdu udělám. Hodně hledám odborné články, který mě třeba hodně ovlivnily, co se střídavý výchovy týče“ a „hledám na internetu zkušenosti ostatních, ptám se metodiků, konzultuju s jinými OSPOD, se kterými spolupracuju v rámci svých případů.“¹⁰⁹ Respondent OPD.IV uvádí „ani si to člověk neuvědomuje, ale pracuje s tím, musíš mít povědomí, že to je.“¹¹⁰

Na otázku Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství? odpověděl respondent OPD.I „Mám 2 ústavní výchovy, 12 soudních dohledů a zhruba 30 běžných spisů, které musím aktivně řešit.“¹¹¹ Respondent OPD.II uvedl „V tuhle dobu nemám žádný dítě v ústavní výchově, ale mám devět soudních dohledů a jedno poručenství. K tomu mám dalších několik aktivních spisů, kde není stanovený dohled, ale zaberou více práce, než třeba soudní dohled.“¹¹² Respondent OPD.III sdělil „Mám dvanáct spisů ústavní výchovy, jeden soudní dohled a dvacet

¹⁰⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I a OPD.II

¹⁰⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XII

¹⁰⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IV

¹⁰⁸ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I

¹⁰⁹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.II – OPD.III a OPD.V – OPD.VI

¹¹⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IV

¹¹¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I

¹¹² Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.II

živých spisů.“¹¹³ Respondent OPD.IV odpověděl „Mám čtyři ústavní výchovy, deset soudních dohledů, jedno poručenství. Živých spisů mám v tuto chvíli pět a stále se točí.“¹¹⁴ Respondent OPD.V uvedl „Mám šest spisů ústavní výchovy, pět soudních dohledů, čtyřicet šest cizí péče, dvě poručenství a zhruba sedm závažnějších živých spisů.“¹¹⁵ Respondent OPD.VI sdělil „Mám šedesát dva spisů pěstounský péče, jednu ústavní výchovu a tři soudní dohledy.“¹¹⁶ Respondent OPD.VII uvedl „Mám pět ústavních výchov, čtyři soudní dohledy, dvě opatrovnictví v trestním řízení a osm aktivních spisů.“¹¹⁷ Respondent OPD.VIII odpověděl „Mám čtyři ústavní výchovy, osm soudních dohledů a patnáct aktivních spisů.“¹¹⁸ Respondent OPD.IX uvedl „Mám dvě ústavní výchovy, sedm soudních dohledů a tři aktivní spisy.“¹¹⁹ Respondent OPD.X odpověděl „Mám devět soudních dohledů, tři ústavní výchovy, aktivních spisů mám pět. A do toho neustále chodí takový ty běžný záležitosti.“¹²⁰ Respondent OPD.XI sdělil „Mám tři ústavní výchovy, soudních dohledů mám osm a aktivních spisů mám teď pět.“¹²¹ Respondent OPD.XII uvedl „Mám devět soudních dohledů, tři ústavní výchovy a jedno poručenství. Aktivních spisů mám teď pět.“¹²²

Otázku Kolik času strávíte s klientem/spisem? nedokázali respondenti přesně odpovědět. Shodovali se, že záleží na náročnosti případu, kdy uváděli práci v rozmezí hodin až několika měsíců. Například respondent OPD.IV uvedl, že „trpí tím ta práce s rodinou, ale zase to umožní, že plno věcí se časem ustálí a vyřeší samo.“¹²³ Naopak respondent OPD.V odpověděl „Snažím se to osekát, nezabývám se tolik papírováním. U blběho spisu každý den třeba dvě hodiny, než dospěju k nějaký fázi. U některých spisů to je půl roku, rok.“¹²⁴

¹¹³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.III

¹¹⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IV

¹¹⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.V

¹¹⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VI

¹¹⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VII

¹¹⁸ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VIII

¹¹⁹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IX

¹²⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.X

¹²¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XI

¹²² Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XII

¹²³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IV

¹²⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.V

5.2 Jednání s klientem

Na otázku *Co je podle Vás zájem dítěte?* respondent OPD.I uvedl „*spokojenost dítěte, pocit bezpečí*“¹²⁵, respondent OPD.II uvedl „*to, co je pro dítě nejlepší v daný situaci, ale musí se to brát samozřejmě komplexně. Takže je vždy dobrý hodnotit to úměrně celku.*“¹²⁶ Respondent OPD.III odpověděl „*to je individuální. Aby bylo dítě šťastný, musí se přihlídnout k jeho věku a intelektu. Někdy je konflikt s rodiči, že si představují třeba maturitu pro dítě, ale dítě chce být třeba umělecký kovář a bylo by zde mnohem šťastnější nebo naopak. Někdy je třeba jej postrčit, když vím, že by to někam vedlo, tak bych to dělal tak, že bych byl i nepříjemný a snažil se ho přesvědčit.*“¹²⁷ Respondent OPD.IV sdělil „*to je tak široký, aby byly naplněny jeho základní potřeby, bydlení, jídlo, vzdělání, emoce a strašně záleží na tom, co to dítě samo chce. U každého dítěte to vnímám jinak.*“¹²⁸ Respondent OPD.V uváděl „*dát mu šanci do budoucna, myslím si, že je hezký, co teď to dítě, ale vzít v úvahu do budoucna kam to povede. Třeba malý dítě bude chtít zůstat v rodině a neví co je jeho zájem, ale já to vyhodnotím jinak a tak to prosadím, když je to ale trochu snesitelný, tak je dobré je podpořit.*“¹²⁹ Respondent ODP.VI dodal „*aby vyrůstalo v bezpečném a klidném prostředí.*“¹³⁰ Respondent OPD.VII uváděl „*aby dítě bylo šťastné, vyrůstalo v harmonické rodině, aby se mu rodiče věnovali, aby na něj měli čas, nebylo to dítě ulice, aby vědělo, že má někoho, za kým může přijít, mělo kamarády, měl zajištěné alespoň základní potřeby a věnoval se mu někdo. Děláme pohovory, kde mu domlouvám, kdy něco řeknu a dítě řekne, že to samé mu řeknou rodiče - vnímají to tedy dospělí stejně/zamyšlení se nad tím nebo názor dítěte - na tom základě se může diskutovat a jednat.*“¹³¹ Respondent OPD.VIII sdělil „*je to jakési blaho, na které má dítě právo, aby mělo možnost dobře prospívat po fyzické i emoční stránce a nebylo mu to odpíráno. Tady se nedá určit míra, protože zájem dítěte by měl být hájen zcela.*“¹³² Respondent OPD.IX dodal „*poměrně těžká otázka. Zájem dítěte by měl být ve většině případů upřednostněn před názory a přáními rodičů, bohužel je zde druhá stránka věci a to, manipulace jednoho či druhého rodiče. Samozřejmě se musí přihlížet i k dalším skutečnostem, k věku dítěte, možnostem matky či otce, vztahy se sourozenci atd. Zájem dítěte je jiný u předškoláka*

¹²⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I

¹²⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.II

¹²⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.III

¹²⁸ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IV

¹²⁹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.V

¹³⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VI

¹³¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VII

¹³² Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VIII

ve školce a jiný u dítěte na druhém stupni základní školy.“¹³³ Respondent OPD.X k této otázce sdělil „to, co je nejlepší pro to dítě nejenom v aktuální situaci, ale taky v globálu.“¹³⁴ Naopak respondent OPD.XI uvedl „to, co vnímám jako nejlepší pro to dítě.“¹³⁵ A respondent OPD.XII odpověděl „to, co je pro dítě nejlepší. Zdraví, schopní rodiče, dobré výchovné prostředí, správní kamarádi, škola, kroužky, vše co rozvíjí dítě a vede ho k tomu, aby se stal právoplatným členem společnosti.“¹³⁶

Na otázku Kdy vnímáte dítě jako ohrožené? respondenti OPD.I – OPD.II uváděli „Když nefunguje vůbec nic. Každý má ten pohled jiný, mě je třeba jedno, že máma má doma nepořádek, dítě nechodí na kroužky, když to rodiče nahradí něčím jiným a dítě je spokojený“ a „no, to je těžká otázka. Pokud třeba rodiče nejsou schopni zajistit bezpečí a jeho další rozvoj. Nebo v případě, když ho třeba psychicky nebo fyzicky týrají. Těžko říct, každý případ je jiný a tím je i jiný zájem dítěte, nedá se to jednoznačně říct.“¹³⁷ Naopak respondenti OPD.VI – OPD.VII vnímá ohroženost dětí v kontextu rodiny „když se rodiče hádají před dítětem, nejsou schopni se domluvit, když rodiče užívají drogy/alkohol, když mají prarodiče dítě pouze pro peníze, když rodiče týrají dítě (CAN), když je obětí šikany. Celkově si myslím, že budu vycházet z mého přesvědčení, ale ne urputně“ a „rozvod rodičů, hádky, šikana ve škole, celkově ubližování, ponižování jednotlivce ze strany pedagogů, když je samo, nikoho nemá, je opuštěné, bez citových vazeb - neprojevení citu, lásky, bezpečí, je „samo“ a nemá se na koho obrátit.“¹³⁸ Podobně z emoční stránky to vidí i respondent OPD.V „ve chvíli, kdy mu není poskytován dostatek podnětů a citů.“¹³⁹ Naopak respondenti OPD.IX – OPD.XI uvádějí v kontextu i sociálně-patologické jevy, které působí na dítě „v případech, že jsou jeden či oba rodiče závislí na alkoholu, návykových látkách. S tím jde ruku v ruce nedostatek peněz, ale také malý zájem o komplexní péči o dítě“ a „tak třeba když jsou rodiče pod vlivem drog nebo opilý. Nebo když je v péči matky, která „šlape“ a dítě to vidí. Všechno co má souvislost se sociálně patologickými jevy a dítě se v tom prostředí vyskytuje. Tak tam je podle mě ohrožený“ nebo „když rodiče nedodržují rodičovskou odpovědnost, když dítě utíká ze školy, šikana, drogy, alkohol, cigarety, prostituce, zneužívání, hrací

¹³³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IX

¹³⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.X

¹³⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XI

¹³⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XII

¹³⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.II

¹³⁸ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VI – OPD.VII

¹³⁹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.V

automaty“ a také „když třeba páchá trestnou činností, nebo naopak když se rodiče o něj nestarají.“¹⁴⁰ Naopak respondenti OPD.III – OPD.IV shodně uváděli fakt, že si dítě samo není schopno pomoci, tedy „když je ohrožený na životě, zdraví a vývoji. A když samo cítí, když je v nepohodě a cítí, že se něco děje a nedokáže si pomoci, hledá pomoc - přijde sem nebo se na někoho obrátí. Když sem přijde někdo i s dětma, tak jedná v nezájmu dětí, protože kdyby jednal bez dětí, tak by jednal dobře“ a nebo „Když si nedokáže pomoci samo, někdy to vidím, že je v bezvýchodný situaci a zasáhnu, byť to dítě nic neřekne“¹⁴¹ Respondent OPD.VIII uvádí „nejsem schopná jednoznačně odpovědět, je to případ od případu, ale dá se říci, že za ohrožené se dá považovat, pokud mu není umožněno naplňovat jeho jednotlivé potřeby a ono na základě toho strádá a není schopno se z toho vymanit.“¹⁴²

Na otázku Do jaké míry zasahujete do jednání klienta? respondenti OPD.I a OPD.VII podobně sdělují „radím mu, co by měl udělat a pak to nechám na něm, aby to udělal. Dál už záleží na každém klientovi, jestli chce nebo ne.“ A také „záleží, když se chová špatně a může ho to špatně nasměřovat, tak zasahuju, povídám si o tom s dotyčným člověkem.“¹⁴³ Podobně i respondent OPD.III a respondent OPD.VIII se shodují, tvrdí „snažím se co nejméně“ tedy „do co nejmenší, vždy je lepší nastinit možnosti a nechat ho, aby dokázal ten hlavní krok udělat sám a tím se naučil řešit své problémy.“¹⁴⁴ Naopak respondent OPD.V uvádí „snažím se nezasahovat, ale ne vždy to jde. A taky záleží, o co přesně jde a vůči komu. Když je to špatný jednání vůči dítěti, tak zasáhnu vždy.“¹⁴⁵ Což doplňuje i respondent OPD.IV „záleží na situaci, kterou zrovna řešíme.“¹⁴⁶ Také respondent OPD.X spolu s respondentem OPD.XII a respondentem OPD.II měli podobné odpovědi, kdy sdělovali „záleží, když se mi něco nelíbí, tak zasáhnu, ale obvykle spíš nastavím mantinely, ve kterých se snažím to dítě vést“ také „to záleží, co dělá. Když je to špatný jednání, tak mu to řeknu. Když je to jednání v rámci mezí, ale já bych si to představovala jinak, tak mu řeknu další možnosti, ale nevnucuju je“ a „poučit se ho snažím, ale zatím se mi daří, že to plní. Daří se mi to taky

¹⁴⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IX – OPD.XI

¹⁴¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.III – OPD.IV

¹⁴² Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VIII

¹⁴³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I a OPD.VII

¹⁴⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.III a OPD.VIII

¹⁴⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.V

¹⁴⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IV

*tím, že doporučuji nebo jim apelem dávám velký prostor, aby to udělali.*¹⁴⁷ Respondent OPD.XI razantněji sděluje *„jakmile udělá klient něco špatně, tak mu to vždy řeknu a vysvětlím mu, proč to takhle dělat nemůže a jak by to naopak měl dělat.*“¹⁴⁸ Odpověď respondenta OPD.VI je diametrálně odlišná od ostatních výpovědí, kdy tento respondent uvádí, že zasahuje do jednání klienta *„co nejvíc. Jeho jednání se snažím změnit tak, aby to bylo co nejvíce v zájmu klienta. Třeba u dětí, věřit nevěřit. Z části jim věřím, vzhledem k tomu, že jsou to děti se svojí minulostí u pěstounů, tak se kolikrát snaží být středem pozornosti a na úkor toho mají tendenci si vymýšlet. Když to není nějaký závažný případ/situace, tak se jim snažím věřit.*“¹⁴⁹ A respondent OPD.IX jako jediný odpověděl na danou otázku konkrétními situacemi, ve kterých zasahuje do jednání klienta, tedy *„v případě, že se klient začne rozčilovat, dochází k obviňování mezi sebou navzájem atd.*“¹⁵⁰

Na otázku *Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?* respondent OPD.IX uvádí, že *„opět záleží na rodinné situaci*“¹⁵¹ ve které se klient nachází. Odpověď respondenta OPD.I je *„někdy jo, ale spíše v klidu záleží, když rodič zanedbává povinnosti vůči dítěti, tak je klientovi vytykáno více a více lpím na tom, aby to splnil, než když nesplní povinnosti vůči sobě, protože si to následně ponese sám.*“¹⁵² K tomuto se přiklání také respondent OPD.IV, ten uvádí *„bud' se snažím, aby pochopil, že udělal chybu. Nebo se postavím do role, že tady něco nehraje, ale nechávám to na něm. Mám hodně tendenci shrnovat. Když je něco nesplněného, tak to pojmem. Když je to věc, na které se vzájemně domluvíme, tak nejsou přijatelný výmluvy a vždy klientovi ukážu, jak to jde rychle a efektivně zařídit, aby se mě rychle zbavil.*“¹⁵³ Naopak respondent OPD.V uvádí *„řeknu mu to, třeba když splní z deseti naplánovaných kroků jeden, tak jsem ráda. Když totiž nebude chtít, tak s tím nic neudělám.*“¹⁵⁴ Obdobně se také vyjadřuje respondent OPD.III, který uvádí *„konfrontuji, ale ne ve zlým. Nevyčítám, spíše naznačím a pak trvám na tom, aby to udělal, dám mu najevo, že je mi to jasný (i když vím, že to zapomněl).*“ Respondent OPD.II odpověděl *„snažím se vždy co nejdříve daného klienta zkontaktovat, když na to nepřijdu v tu danou chvíli. No a pak mu řeknu,*

¹⁴⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.X, OPD.XII a OPD.II

¹⁴⁸ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XI

¹⁴⁹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VI

¹⁵⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IX

¹⁵¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IX

¹⁵² Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I

¹⁵³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IV

¹⁵⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.V

že takhle to třeba nejde, aby se takhle choval.“¹⁵⁵ Respondent OPD.VIII uvádí, že „vždy sděluji, jak na danou věc pohlížím a nikdy chyby nezlehčuji.“¹⁵⁶ Naopak respondent OPD.VI uvádí „vyžadují, aby plnil co potřebuji, ale někdy to nejde.“¹⁵⁷ Respondenti OPD.VII a OPD.X – OPD.XI se k otázce vyjadřovali shodně „vždy mu to řeknu, provedu pohovor a tam upozorňuju na chyby, následky chování, trvám na dodržování daných kroků, který mám stanovený, chci, aby je dodržovali“ dále „jakmile něco provede špatně, tak mu to řeknu. Nejsme tady od toho, abychom dítě přehlíželi, ale abychom mu „pomohli“. Většinou není nikdo, kdo by tomu dítěti řekl, že dělá něco špatně.“ Takže „jakmile udělá klient něco špatně, tak mu to vždy řeknu a vysvětlím mu, proč to takhle dělat nemůže a jak by to naopak měl dělat.“¹⁵⁸ Respondent OPD.XII se spíše snaží hovořit o následcích, které plynou z klientova jednání, „snažím se s nimi mluvit otevřeně.“¹⁵⁹

Na otázku Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta? respondenti OPD.I - OPD.II, OPD.III, OPD.VI - OPD.VII a OPD.IX ¹⁶⁰ se ve svých odpovědích shodovali, kdy uvádí „pouze do té, která je nezbytně nutná“ a „pouze ve výjimečných případech“ nebo „moc se mi nechce, nerada zasahuju. Je to i o tom, že si klienty raději zvu do kanceláře, než abych chodila do rodiny“ také uvádí „snažím se to zamezovat. Domů jezdím jen když si myslím, že je tam něco špatně, nejčastěji mám jednání v kanceláři a vidím na klientech, že se nechovají přirozeně, když jsem u nich doma, záleží na případě. Když to tedy není nezbytně nutný, tak do domácností nejezdím.“ Dále sdělují, že zasahují „do nezbytně nutný, už jenom to, že jdeme k nim domů, narušujeme jejich soukromí, ale vzhledem k tomu, že mi to nařizuje zákon, tak tam musím, ale zjišťuji pouze nezbytné věci.“ Také „co nejméně, když se to netýká daného problému, tak do toho nezasahuji. Pokud se to netýká problému, který by ovlivňoval dítě. Zjišťuju jen to nejnnutnější. Třeba u příjmu rodiny se ptám, zda jsou schopni zajistit rodinu, ale už nezjišťuju přesný výdělek. Nejsem zbytečně zvědavá sociální pracovnice.“ Naopak respondent OPD.V uvedl „snažím se co nejmiň, ale zase když jde o něco zásadního, tak si obejdu úplně všechny a často.“¹⁶¹ Což se podobá odpovědím předchozích

¹⁵⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.II

¹⁵⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VIII

¹⁵⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VI

¹⁵⁸ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VII, OPD.X – OPD.XI

¹⁵⁹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XII

¹⁶⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I - OPD.II, OPD.III, OPD.VI - OPD.VII a OPD.IX

¹⁶¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.V

respondentů, ale také i následujících. Kdy respondenti OPD. IV, OPD.VIII a OPD.XI - OPD.XII se shodují v tom, že „záleží, co potřebuju zjistit a podle toho se zeptám.“ Nebo „záleží, co potřebuju vědět. Vždycky to ale řeknu narovinu, že potřebuju vědět tohle a tohle. Třeba když vím, že rodič pracuje bez smlouvy a zároveň pobírá dávky, tak je pro mě lepší, že je tam zdroj příjmu zajištěný a dítě nebude hlady. To jim řeknu, že to chci vědět.“ Také doplňují „vše souvisí se vším, záleží, jak dlouho pracuješ s klientem a co potřebuješ zjistit. Záleží jak, jestli je to otázka vůči dítěti nebo zda má přítele. Taky závisí na vzájemné interakci. Když je to otázka týkající se soukromí, tak ale říkám, že nemusí odpovídat, říkám, kam směřuju tou otázkou.“ Stejně tak, „když potřebuju zjistit informace ohledně dítěte, tak zasahuju hodně. Ale vždy se to týká pouze toho, abych měla celkový obraz o rodině.“¹⁶² Také respondenta OPD.X sděluje „no tak to záleží, co třeba potřebuju zjistit. Ale rozhodně se nepotřebuju „šfourat“ ve věcech, do kterých mi už nic není.“¹⁶³

5.3 Etická dilemata

Na otázku Víte, co znamená etické dilema? odpověděli všichni respondenti shodně ano. Všem jsou etické kodexy známé. Respondent OPD.I k otázce dále uvádí „rozpol, rozkol.“¹⁶⁴ Respondent OPD.II „člověk se rozhoduje mezi více možnostmi, které mu nejsou příjemné“¹⁶⁵, respondent OPD.III dodává „něco jako rozhodnout se mezi nějakýma možnostma“¹⁶⁶ a respondent OPD.XII doplňuje o „rozpak, obtížná volba mezi protipólníma věcmi“¹⁶⁷ Respondent OPD.VIII rozvádí svoji odpověď „jedná se o výběr ze dvou variant, kdy ani jedna se nejeví tou zcela dokonalou.“¹⁶⁸ Stejně tak respondent OPD.X „je to jakési rozhodování mezi nějakýma variantama, který nejsou úplně příjemný pro toho pracovníka.“¹⁶⁹ Také respondent OPD.XII dodává „je to hodně nepříjemný rozhodování.“¹⁷⁰ A respondent OPD.VII vnímá etické dilema jako „buď anebo.“¹⁷¹

¹⁶² Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD. IV, OPD.VIII a OPD.XI - OPD.XII

¹⁶³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.X

¹⁶⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I

¹⁶⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.II

¹⁶⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.III

¹⁶⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XII

¹⁶⁸ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VIII

¹⁶⁹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.X

¹⁷⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XII

¹⁷¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VII

Žádný z respondentů se k otázce *Jak často se setkáváte s etickým dilematem?* nevyjádřil tak, že by se s ním za svoji práci na OSPOD nesešel. Respondent OPD.VIII uvádí „každodenně.“¹⁷² Naopak od respondentů OPD.I, OPD.III, OPD.V, OPD.VII a OPD.XI - ODP.XII, kteří se shodovali ve svých odpovědích, kdy sdělují „často, přesně to nejde specifikovat. Je to podle případu a situace“ a „záleží zrovna na situaci, ale každý den se najde něco.“ Dále „téměř u všech klientů, málokdy je to tak, že se nesešel s etickým dilematem“ a „kdykoli je složitější případ“ nebo „kolikrát se ale stane, že mě zaskočí takové etické dilema i u běžnějších případů.“ Také „když je závažný případ, například oba rodiče mají stejné podmínky a u soudu se má řešit komu se svěří dítě. Nebo několikrát u dítěte, který se ke mně dostane si říkám, zdali by byl jinej, kdyby... Jak na dítě působit. Poznání, jak pracovat s lidmi.“¹⁷³ Stejně tak respondent ODP.VI uvádí „často, hodně často“¹⁷⁴ společně s respondentem OPD.IX „ve svém zaměstnání poměrně často.“¹⁷⁵ Stejně tak respondent OPD.II a respondent ODP.X se vyjadřovali „asi to nedokážu přesně specifikovat, jak často se s nimi setkávám, ale už od začátku se s nimi setkávám“ takže „přesně se to nedá říct, ale je to hodně často.“¹⁷⁶ Naopak respondent OPD.IV uvedl odlišně „jednou až dvakrát do měsíce, více asi ne.“¹⁷⁷

K otázce *Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?* respondent OPD.I uvádí „odebrat x neodebrat. To je pro mě nejobtížnější rozhodování. Když by šlo dítě k pěstounům, tak je to ještě dobrý, ale když ho musím umístit do dětského domova, tak s tím hodně vnitřně bojuju. Obzvláště potom, co ho tam umístím a je to dítě nešťastný, tak si říkám, jestli jsem vůbec udělala dobře. Taky mám problém s tím, zda je dítě zmanipulované nebo ne, ale to dokáže přesně říct jenom odborník.“¹⁷⁸ Stejně tak respondent OPD.V má obdobný názor „umístit nebo neumístit dítě.“¹⁷⁹ Respondent OPD.IV naopak řeší již následky odebrání dítěte z péče „kam umístit dítě, když se rozhodnu ho odebrat. Jestli k pěstounům nebo do domova.“¹⁸⁰ A respondent OPD.VIII se vyjadřuje „nejsem si nikdy jistá, zda umístěním dítěte do dětského domova mu

¹⁷² Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VIII

¹⁷³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I, OPD.III, OPD.V, OPD.VII a OPD.XI - ODP.XII

¹⁷⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VI

¹⁷⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IX

¹⁷⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.II a OPD.X

¹⁷⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IV

¹⁷⁸ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I

¹⁷⁹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.V

¹⁸⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IV

*skutečně pomáhám a nebo je to jen menší zlo v dané situaci, kterou si dítě prochází.*¹⁸¹ Respondenti OPD.VI a OPD.VII se vyjadřují naopak vyloženě k rozhodnutí, jako takovému „zvolit co je pro dítě menší zlo“ a „jak se rozhodovat co pomůže dítěti nebo rodině, aby se ten problém vyřešil. Už to dát k soudu nebo ještě ne - dát ještě šanci nebo už ne.“¹⁸² Respondenti OPD.II a OPD.X – OPD.XI podobně uvádějí důvěru v názorech dítěte, kdy sdělují „nevím, všechny jsou těžké, alespoň ty, se kterými jsem se doted setkala. Prozatím vnímám jako dilema věřit nebo nevěřit dítěti, obzvláště v případech, kdy rodiče jsou našemu oddělení známí a je podezření na manipulaci ze strany rodičů.“ Dále „no, napadlo mě hnedka odebrat nebo neodebrat dítě z rodiny. Ale to není to nejobtížnější. Naopak třeba důvěra u dítěte, který lže a vím to o něm. A pak se mám rozhodnout, jestli věřit nebo nevěřit.“¹⁸³ Celkově tedy „zda věřit nebo nevěřit.“¹⁸³ K důvěře ve vyjádření se přiklání i respondent OPD.IX, ačkoli ten uvádí „rozhodnutí, zda mluví více pravdu matka či otec.“¹⁸⁴ Naopak respondent OPD.III a OPD.XII se vyjadřují v obecné rovině „asi nedokážu říct jedno, ono totiž každé rozhodování je náročné. Nejhorší je, že v tu chvíli není jistý, jestli bylo rozhodnuto správně nebo ne.“ A rozhodnutí „takové, které zásadně ovlivní život, ústavní výchova, vězení (doporučení), podmínka. Například jsem chtěl, aby byl kluk zavřenej ve vězení, ale nikdo s tím nesouhlasil. Odvolací soud i vrchní soud souhlasili s vězením. Takže se rozhoduje, jak moc ovlivňuješ něčí život. Dětem věřím, nejsou to všichni lháři. Je ale těžký rozlišit, jestli je zmanipulovaný. Měl jsem jedno takové dítě, u které jsem to poznal a to tak, že jsem prolínal témata tak, abych zjistil pravdu.“¹⁸⁵

Na otázku Jaký je průběh před rozhodnutím? většina respondentů uvádí, že dané rozhodnutí, resp. proces před rozhodnutím konzultují s kolegy. Respondent OPD.I – OPD.II, OPD.IV – OPD.V a OPD.X – OPD.XII uvádí „popovídám si s kolegy, vyslechnu jejich názory a poté se rozhodnu. Žádný všeobecný postup/návod nemám, tak jak to cítím, tak to dělám, ale vždy v souladu se zákony.“ Dále „no, v práci nejsem zase až tak dlouho, takže se ohledně všeho radím s kolegy. Sice je rozhodnutí na mě, ale vždy si nechám poradit od starších a zkušenějších kolegů.“ A „určitě si musím zodpovědět otázku, zda jsem udělala maximum pro tu danou rodinu a mít jasnou vizi celkově kam to

¹⁸¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VIII

¹⁸² Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VI a OPD.VII

¹⁸³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.II a OPD.X – OPD.XI

¹⁸⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IX

¹⁸⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.III a OPD.XII

má vést. Taky Konzultuju s kolegy, když najdou jiný způsob, tak to zkusím, když je tady něco co ještě stojí za to, ale ne lámat to přes koleno. Po rozhodnutí už není dilema, maximálně zůstane otázka, zda to nešlo udělat jinak, ale ta zůstane bez odpovědi.“ Také „hodně mluvím s tím, kterého se o to týká a hodně mluvím s kolegy a odborníky pro posílení ve svém přesvědčení.“ Určitě „zjišťuji informace, konzultace s kolegy, osobní zkušenost z jiných případů.“ Celý proces je „náročný, určitě se hodně bavím s kolegy, abych věděla, jaký na to mají názor. V některých situacích je třeba jednat rychle, takže není čas na přemýšlení, ale jindy, když si to člověk může rozmyslet, kam celý případ vede nebo by nemusel vést. To je pak náročný.“ A „podle informací, který mám, se rozhoduju. Taky se bavím s kolegy, abych třeba zjistila jiný názor. Když se mi ten jiný názor líbí, tak ho třeba i přijmu za svůj.“ Po celou dobu „sbírám data/informace ohledně případu, konzultuji to s kolegyní anebo se jdu podívat do složek, kde se něco podobného řešilo.“ A následně „snažím se zjistit důvody/důkazy, proč a co mě k tomu vede, jestli není jiný směr, kterým bych mohla rozhodnout tak, abych si stála za svým rozhodnutím a měla čisté svědomí. Taky podle určitých možností - vybrat to tak, aby to bylo nejlepší i v budoucnu. V těžkém případě to řeším s kolegy, kolikrát jsme se hádali, ale nakonec mi to ukázalo nové směry, které jsem třeba neviděla.“¹⁸⁶ Naopak respondenti OPD.III a OPD.VIII – OPD.IX se vyjadřují „podle toho, jak znám situaci a lidi a svého pocitu, co se mi zdá nejlepší, ale snažím se s těmi lidmi mluvit a v něčem se můžu posunout v rozhodování a jiným směrem. Je to veliká odpovědnost rozhodovat o druhých. Před rozhodnutím mám potíž, dlouho přemýšlím a jak dojdu rozhodnutí, tak jednám podle svého nejlepšího svědomí. Zpětně nemám nikdy problém s rozhodnutím.“ Dále „sečtu si pro a proti a na základě toho se rozhodnu. Správný pracovník však musí umět jednat rychle, takže na to není moc prostoru.“ A „ve většině případů jednoduše.“¹⁸⁷

Na otázku Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí? respondent OPD.IX uvádí „ano.“¹⁸⁸ Respondenti OPD.II – OPD.IV a OPD.VI – OPD.VII uvádí „povídám si o tom s kolegy. Souvisí to taky s tím, že sbíráš ty informace a tím tu situaci konzultuješ v průběhu i s dalšími lidmi, kteří jsou do případu zapojení. Abych se s dilematem srovnala, tak se musím rozhodnout dle svého

¹⁸⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.II, OPD.IV – OPD.V a OPD.X – OPD.XII

¹⁸⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.III a OPD.VIII – OPD.IX

¹⁸⁸ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IX

svědomí a vědomí. A informace, které jsem posbírala a jsem schopná nést následky i do budoucna. Zda s tím zhatím něco, měl by člověk odcházet se ctí, s pocitem, že to tak má být i pro druhou stranu.“ Hodně „se bavím s kolegy. Zeptám se, co by udělali oni, ale člověk se vždy rozhoduje sám, někdy to na mě má vliv, co mi kolegové poradí, obzvláště ti zkušenější kolegové. Pomůže mi někdy jejich obecný náhled.“ Nikdy „se nestává, že bych o svém rozhodnutí váhala a štvě mě, když to někdo jiný vidí jinak než já. Jako každý pracovník má jiný názor, což není špatně, ale když se nějak rozhodnu, tak se prostě rozhodnu.“ Tedy si „povídám s lidmi z kanceláře, utvrzuji se v mém rozhodnutí, když mě to hryže, někdy se mi o tom v noci zdá.“ A prozatím „mi nikdo nic neříkal, že by byla nějaká možnost. Ale doposud mi stačilo si o dané věci promluvit s kolegy v kanceláři.“¹⁸⁹ Respondenti OPD.I a OPD.V podobně uvádí „i po svém rozhodnutí mluvím s kolegy. Takže taková intervize.“ A „asi bych řekla, že u mě funguje intervize za pochodu.“¹⁹⁰ Naopak respondenti OPD.VIII a OPD.X – ODP.XII uvádí „ano dojíždí k nám supervizor, mě však přijde daleko smysluplnější si o tom v danou chvíli, kdy mě to nejvíce trápí, popovídat s kolegyní.“ Dále „jo, supervize tady tak nějak funguje. Spíš ale ta intervize s kolegy, kterým věřím.“ Dodávají také „ano, supervize pro nás všechny nebo i pro jednotlivce, jestli potřebujeme. No a pak vše probíráme s kolegyněmi.“ „Máme jednou za čas supervizi, když potřebuju, tak jsem v telefonickém spojení s odborníky.“¹⁹¹

Na otázku Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům? respondenti OPD.I – OPD.III, OPD.VIII a OPD.XI – OPD.XII uvádí „tomu nepředejdeš, to má každý člověk v sobě.“ Také „myslím, že se jim předejít nedá. Někdy nastane situace, kdy člověk má dilema, ale nevím, možná čím víc má člověk zkušeností, tím víc se tomu dá předejít, ale netuším.“ A „myslím, že se jim předejít nedá.“ Opravdu si „nejsem jistá, že je to vůbec možné.“ No, „ani nevím, zda to je možné. Ale když se vrátím, tak třeba když v noci musím psát předběžko, tak vlastně není čas přemýšlet nad dalšími okolnostmi.“ Myslím si, že „těm se asi předejít nedá, vždycky se musím nějak rozhodnout a nést si za to rozhodnutí odpovědnost.“ Tedy „nevím, zda se dá předejít všem. Ale u některých by mohlo být dobré, kdyby byly OSPODY na jedné vlně a fungovalo by třeba předávání

¹⁸⁹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.II – OPD.IV a OPD.VI – OPD.VII

¹⁹⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I a OPD.V

¹⁹¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VIII a OPD.X – ODP.XI

informací ohledně rozhodování v konkrétních situacích.“¹⁹² Respondent OPD.IV uvádí „pokavád nebude etická norma v souladu s právní normou, tak budou dilemata vždy. Myslím si, že mnoho dilemat by vyřešila případová konference nebo celkově někdo kdo je nezaujatý a přinese nové poznatky a nápady i za přítomnosti rodiny. Hodně dilemat jsem si odbourala tím, že jsem mluvila s oběma rodiči zároveň.“¹⁹³ Podobně respondent OPD.IX sděluje „velmi těžko, snad změnou výchovy nejen dětí, ale i rodičů.“¹⁹⁴ Naopak respondent OPD.VI a OPD.VII uvádí „myslím si, že by se tomu mohlo předejít praxí“ a „když by všechno fungovalo tak, jak má. Což je ale utopie.“¹⁹⁵ Respondent OPD.V rezolutně odmítá jakékoli možnosti a odpovídá „nikdy jim nepředejdeš.“¹⁹⁶

Na otázku *Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?* respondent OPD.I uvádí „přijít o veškerý svý city a být emočně plochý, zřejmě syndrom vyhoření, nemyslím si, že by mohla existovat nějaká prevence.“¹⁹⁷ Respondent OPD.II sděluje „nevím, jestli by se to vůbec dalo dát dohromady, nějaká prevence. Třeba dát dohromady zkušenosti starších a podle toho. Nebo mít naopak možnost konzultovat daný problém s nějakým cizím odborníkem.“¹⁹⁸ K této otázce respondent ODP.III uvádí „lépe domýšlet kam naše práce bude směřovat, varianty postupu. Tedy lepší práce s rodinou. Životní zkušenosti ale taky hrají velkou roli, sám hodnotím, co jsem dělal před dvaceti lety a nyní.“¹⁹⁹ Naopak odpověď respondenta OPD.IV je „například desatero, když člověk má v sobě právní normy jako slušnost, tak žije mravně a jedná podle toho, teoreticky v souladu s tím právem, když ale někdo používá kličky v právu, tak donutí a pošlape právo toho druhého. Taky určitě nezabředávat ve své oblasti, ale setkávat se i s lidma z ostatních oborů a probrat to s nimi a získat nadhled a třeba se shodnout nebo naopak se v názorech rozejít.“²⁰⁰ Respondent OPD.V odpovídá záporně „žádná, je to otázka svědomí každého z nás.“²⁰¹ Respondent OPD.VI se domnívá, že „praxí, kdy starší a zkušenější pracovníci zaučí mladší a nezkušený.“²⁰² Respondenti OPD.VII a OPD.VIII uvádí celkovou změnu „jinak nastavený systém sociálních dávek

¹⁹² Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.III, OPD.VIII a OPD.XI – OPD.XII

¹⁹³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IV

¹⁹⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IX

¹⁹⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VI a OPD.VII

¹⁹⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.V

¹⁹⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I

¹⁹⁸ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.II

¹⁹⁹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.III

²⁰⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IV

²⁰¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor ODP.V

²⁰² Srov. Příloha č. II, rozhovor ODP.IV

a být méně benevolentní co se týče práv dítěte“ a „jednotnost výchovy, soulad v rodině.“²⁰³ Respondenti OPD.IX a OPD.X se částečně shodují v odpovědích, kdy uvádí „intenzivní spolupráce nejen se SPOD, ale i s dalšími organizacemi“ a dále „napadá mě pouze lepší vzdělávání. A to i v průběhu práce. Možná by pomohly nějaký stáže, na jiných OSPODech, kde se s dilematy vyrovnávají třeba jinak.“²⁰⁴ Odpověď respondenta OPD.XI je „když váhám, tak mi pomůžou staré případy, kdy vím, jaký to mělo směr po rozhodnutí. Ale záleží vždy na konkrétním případě.“²⁰⁵ Naopak respondent OPD.XII uvádí „znalost jednotlivých problémů, které mohou nastat a na tom základě vědět, jak rozhodnout.“²⁰⁶

5.4 Doplnující otázky

Pro upřesnění některých otázek bylo třeba v průběhu rozhovoru doplnit následujícími otázkami.

U respondenta OPD.I se jednalo o Uvádíte odolný a přísný, můžete to upřesnit? Odolný by měl být psychicky, přísný dle situace. Co by tedy měl znát? Nic nepomůže, ale nejlepší je mít k tomu povahu. Stalo se Vám někdy, že jste se nevyrovnala se svým rozhodnutím? Ne. Někdy nad tím přemýšlím, ale stojím si za svým názorem. Je tedy u každého sociálního pracovníka stejné etické dilema? To ne, každý to má jinak, každý to cítí jinak. Měla jste někdy zpětnou vazbu od dítěte, že by bylo rádo za Vaší práci? Nikdy, ale zajímalo by mě to.²⁰⁷

U respondenta OPD.II se jednalo o Jak se Vám jeví práva vs povinnosti dětí? Přijde mi, že práva jsou více nasazovaná, než povinnosti. Dnešní děti ví, jaký mají práva, ale už moc neví o svých povinnostech. A jelikož jejich rodiče s tím nic nedělají, tak mi je těžko něco naučíme. Jak vnímáte množství klientů vs kvalitu práce? Stále mám více klientů, ale snažím se, aby kvalita práce byla dobrá. Hraje zde velkou roli čas, kdyby toho bylo méně, tak by práce s jednotlivým klientem byla více precizní a podrobná. I když se koukneme do standardů, tak je šílený množství případů na jednoho sociálního pracovníka. Myslím si, že kdyby bylo více pracovníků, tak by se naše práce vykonávala rozhodně lépe.²⁰⁸

²⁰³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VII a OPD.VIII

²⁰⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IX a OPD.X

²⁰⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XI

²⁰⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XII

²⁰⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I

²⁰⁸ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.II

U respondenta OPD.III se jednalo o Stalo se, že by za Vámi přišlo poté již zletilé dítě se zpětnou vazbou pro Vás? Stalo se mi to u ochranné výchovy. Přišel s tím, že to bylo dobré rozhodnutí, ačkoli to v tu danou chvíli nevnímat dobře, bral to, jakože mu ubližuju. Ale přišel na to časem sám. Stává se to často? Moc ne, je to škoda. V jaké souvislosti? (U otázky Znáte etické kodexy?) Sám jsem si je vyhledal, protože to je ve standardech. Myslím si, že každý z nás má v sobě tak nějak jak se má chovat. Někdy něco před dětmi (klienty) zkreslím, abych vypadal a dal jim lepší příklad, že slušný člověk se má dobře. Jak vnímáte množství klientů vs kvalitu práce? Mám čas na to, abych přemýšlel. Na vše si udělám čas, nedělá mi problém papírování a netrvá mi to dlouho, hlavně na to nemyslím a nepřemýšlím nad tím, že mi někdo někde stojí a poté to někdy napíšu, ale potřebuji probrat vše kolem. Nepřipouštím si, že mi něco utíká, vždy to stihnu.²⁰⁹

U respondenta OPD.IV se jednalo o Stalo se Vám někdy, že jste měla v kanceláři podezření na zmanipulované dítě? Ano, poznala jsem to, ale neřekla jsem o něm, že je zmanipulovaný. Poslala jsem celou rodinu k odborníkům, který to už rozpletli. Když totiž bylo u mámy, tak chtělo být u mámy, když naopak bylo u táty, tak chtělo být jenom u táty a neuměl to popsat.²¹⁰

U respondenta OPD.VI se jednalo o Jak to myslíte? (U otázky Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?) Zkušenostmi s jinýma případama.²¹¹

U respondenta OPD.VII se jednalo o Jak se Vám jeví práva vs povinnosti dětí? Děti znají moc dobře svoje práva, nebo alespoň ty, se kterými pracuju. Ale povinnosti už jim nedochází - ohání se pouze právy.²¹²

U respondenta OPD.XI se jednalo o Jak to myslíte, že ne každý má na tuto práci? No, člověk k tomu musí mít nějaký cit a předpoklady. Jinak mu ta práce nepůjde tak, jak by měla. Jak vnímáte množství klientů vs kvalitu práce? Je to znát, neustále musíme vyplňovat papíry, který jsou potřebný, aby ten spis byl v pořádku. Jenže je to na úkor toho klienta, protože potom s ním nemůžu trávit tolik času, kolik bych si představovala, aby se třeba daný problém někam posunul.²¹³

U respondenta OPD.XII se jednalo o Jak vnímáte množství klientů vs kvalitu práce? Je to papír pro papír, čím více si v terénu, tím více se musí papírovat a tam potom mizí

²⁰⁹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.III

²¹⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.IV

²¹¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.VI

²¹² Srov. Příloha č. II, rozhovor ODP.VII

²¹³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XI

ta kvalita práce s klientem. Je tady strašně moc dokumentů, který jsou nepotřebný, ale abych měla vše v pořádku, tak je mít musím.²¹⁴

5.5 Shrnutí rozhovorů

Většina respondentů se vyjadřovala k otázce směřující na sociálního pracovníka na OSPOD s tím, že by se mělo jednat o empatického člověka, který je profesionální. Respondenti dále uváděli, že by mělo jít o člověka, který jedná v zájmu dítěte. Měl by být přímý a neměl by jít příliš emočně do případu. Dále se respondenti shodovali na tom, že člověk pracující na OSPOD, by na tuto profesi měl mít povahu. Měl by tedy být sebevědomý, rázný a nezmanipulovatelný. Je tedy třeba, aby si sociální pracovník na této pozici uvědomoval svoji zodpovědnost vůči nadřízeným, soudům, policii, dalším subjektům, s nimiž spolupracuje, rodičům a v neposlední řadě vůči dítěti, kterého zastupuje a hájí jeho práva a zájmy. Všichni respondenti uváděli, že znají etický kodex, ale na otázku jaké používají dokumenty v rámci své práce, neodpověděl žádný respondent s etickým kodexem. V rámci zákona o SPOD, se respondenti setkali s Úmluvou práv dítěte, k čemuž se někteří také vyjadřovali, obvykle tím, že v dnešní době se spíše staví práva dětí nad rodiče nebo nad povinnosti dětí. Také tím, že povinnosti děti již v dnešní době víceméně neznají. Respondenti také uváděli platnou legislativu, vzhledem k tomu, že s ní každý den pracují.²¹⁵ Někteří respondenti uváděli, že používají metodiky, které jsou ale v některých případech neschůdné se zákonem, což je třeba následně vždy dané chyby odstranit.²¹⁶ Obdobně hledání rad na internetu, jak někteří respondenti uváděli, je zřejmě častější, než by se mohlo zdát. Do jaké míry je ovlivní tyto články, uvádí respondent OPD.V „*hodně hledám odborný články, který mě třeba hodně ovlivnily, co se střídavý výchovy týče*“²¹⁷ Respondent OPD.V měl na mysli odborný článek, který ale, zasahuje do jeho jednání. Do jaké míry odborné články ovlivňují respondenty je čistě v jejich kompetenci a musí brát v potaz odpovědnost v průběhu rozhodování v dané situaci.²¹⁸ Ohledně množství práce respondenti uvedli, že mají nedostatek času na jednání s klientem, vzhledem k tomu, že mají mnoho práce s papírováním daného opatrovnického spisu vedeného na nezletilé dítě nebo děti.²¹⁹

²¹⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XII

²¹⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII

²¹⁶ Vlastní zkušenosti studentky.

²¹⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.V

²¹⁸ Vlastní zkušenosti studentky.

²¹⁹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII

K tomu se také vyjadřuje respondent OPD.XII „*je to papír pro papír, čím více si v terénu, tím více se musí papírovat a tam potom mizí ta kvalita práce s klientem. Je tady strašně moc dokumentů, který jsou nepotřebný, ale abych měla vše v pořádku, tak je mít musím*“²²⁰ Naopak se respondenti nedokázali přesně vyjádřit, kolik hodin stráví s klientem nebo se spisem. Dokázali se však shodnout, že u méně složitějších případů je to v rámci několika hodin, naopak u složitých případů se práce může protáhnout i na několik měsíců.²²¹ U otázky, jak vnímají respondenti zájem dítěte, se v odpovědích shodovali, ale také každý uvedl jiný příklad svého pohledu. V odpovědích se vyskytovaly zájem dítěte, blaho, to, co pokládá samotný respondent za to nejlepší pro dítě. Někteří respondenti uváděli, že je třeba dbát na to, aby bylo dítě v dané situaci šťastné, nebo aby bylo vše zajištěno do budoucna. Respondent OPD.XIII uvedl, že „*zájem dítěte by měl být hájen zcela*“, není tedy možné jej blíže specifikovat, vzhledem k tomu, že pro každé dítě je v rozdílné situaci individuální pohled na jeho zájem.²²² Obdobně se respondenti vyjadřovali i u otázky ohroženého dítěte, respondenti popisovali vlastní vize ohrožení, kdy některé neodpovídali nutně paragrafu šest zákona o SPOD, jak je uváděno v podkapitole 2.1. Dalo by se shrnout, že pro každého sociálního pracovníka je ohrožení dítěte něco jiného, přičemž se nemyslí přímé ohrožení na zdraví, či životě.²²³ Záleží na jednotlivém sociálním pracovníkovi, jak uváděl i respondent OPD.I „*Každý má ten pohled jiný, mě je třeba jedno, že máma má doma nepořádek, dítě nechodí na kroužky, když to rodiče nahradí něčím jiným a dítě je spokojený*“²²⁴ Většina respondentů se shodlo na tom, že je těžké specifikovat, co znamená ohrožené dítě, ačkoli v zákoně o SPOD je tento pojem jasně definovaný. Také se velmi často shodovali v odpovědích mířených na užívání omamných látek a alkoholu ze strany rodičů a nevhodnému chování ze strany rodičů před dětmi. Respondenti sdělovali, že do jednání klienta se snaží zasahovat co nejméně, vždy záleží, co potřebují zjistit a podle toho jednájí. V některých případech je třeba zakročit razantněji a zasáhnout do daného jednání více, než je obvyklé. Respondent OPD.VI jako jediný uváděl, že zasahuje do jednání co nejvíce, ale z toho důvodu, že je to v zájmu klienta.²²⁵ Respondenti se také vyjadřovali k tomu, že konfrontují klienta s jeho chybným jednáním ve všech případech. Někteří respondenti se snaží jednat s klientem tak, aby

²²⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.XII

²²¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII

²²² Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII

²²³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII

²²⁴ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I

²²⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII

pochopil, že je třeba vyvarovat se špatného jednání a plnit kroky stanovené v individuálním plánu vypracovaným sociální pracovnící OSPOD. Ve svých odpovědích se shodovali, že jednají s klientem otevřeně, ačkoli někteří respondenti dodávali, že se kolikrát snaží, aby klient na to přišel sám, že například něco neudělal. Obdobně se vyjadřovali respondenti i k otázce ohledně soukromí klienta, kdy sdělovali, že se snaží zjišťovat pouze potřebné informace, a naopak nezjišťují informace, které, dle jejich názoru, jim již nesvědčí znát. Je zřejmé, že každý sociální pracovník vyhodnocuje míru soukromí u klienta jiným způsobem a dle toho se ptá na informace. Někteří potřebují znát širší okruh informací, aby si utvořili ucelený obraz, někteří potřebují pouze informace, co se dítěte týče a jeho nejbližší rodiny. Taktéž je respondentům znám pojem etické dilema, někteří dodávali, jakými slovy jej vnímají, jiní uváděli pouze fakt, že pojem znají. Přesnou frekvenci však nedokázali respondenti specifikovat, většina uvedla, že vnímá etické dilema často, respondent OPD.IV naopak jako jediný uvedl, že se s etickým dilematem setká maximálně dvakrát do měsíce. Ostatní respondenti uváděli, že se s nimi setkávají velice často, vzhledem k vykonávané práci. Ohledně sdělení, jaké je nejtěžší dilema se respondenti také nedokázali shodnout. Jedni uváděli, že je těžké odebrat nebo neodebrat dítě z péče, další uváděli, zda věřit nebo nevěřit dítěti, také respondenti uváděli, že samotné rozhodování je pro některé již etickým dilematem, naopak někteří tvrdili, že je obtížné zhodnotit následky, které vyplynou z jejich rozhodnutí.²²⁶ Zde je tedy zřejmé, že každý sociální pracovník vnímá jednotlivé situace jiným způsobem a dle toho také jedná. I z toho důvodu je patrné, že vzájemně konzultují situace či rozhodnutí, které prožívají nebo musejí učinit.²²⁷ K tomu také navazuje další otázka, kdy respondenti uvádějí, že průběh před daným rozhodnutím, které je v souvislosti s etickým dilematem, konzultují s kolegy, také někteří respondenti dodávali, že se rozhodují podle informací, které mají k dispozici. Jestliže potřebují respondenti odbornou pomoc po rozhodnutí, mohou si sami zvolit supervizi pro jednotlivce, nebo počkat na supervizi, která je spíše nepravidelná. Ve většině případů se vše řeší intervizi s kolegy.²²⁸ S kolegy se řeší ve většině případů každý případ, který má sociální pracovník na starosti, ať už je to z důvodu rady nebo z důvodu řešené situací s rodinou. Problémem je, že skupinová supervize nebývá v takové frekvenci, jak by

²²⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII

²²⁷ Vlastní poznatky studentky.

²²⁸ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII

měla být.²²⁹ Respondenti se také shodovali, že etickým dilematům zřejmě nepředejdou, ačkoli někteří uváděli, že by mohlo fungovat to, že by se předávaly informace mezi jednotlivými OSPOD(y), kdy by zřejmě vytvořila „příručka“, kvůli které by sociální pracovník následně věděl, jakým směrem se vydat. Někteří respondenti uváděli, že dilematům se předejít nedá vůbec, protože to patří k dané práci, pouze ve chvíli, kdy je sociální pracovník vytržen z „běžného režimu“, kdy například v noci musí sepsat papíry na rychlé předběžné opatření (§ 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních) a nepřemýšlí nad ničím jiným, než aby to měl co nejrychleji napsané, aby soud mohl rozhodnout v co nejkratší době. Tyto výpovědi se shodují i s odpověďmi na to, jaká by mohla být prevence etických dilemat, kdy respondenti uváděli pouze teoretické možnosti.²³⁰ Tyto odpovědi se však ve většině případů nestávají.²³¹ Někteří uvádějí, že zkušeností ví, jak by mohli předejít etickému dilematu, jiní uvádějí, že zkušenější by měli předávat informace ohledně těchto rozhodnutí mladším kolegům. Jestliže sociální pracovník má povědomí nebo zkušenost s danou situací. Vyskytly se také odpovědi, kdy předávání informací mezi OSPOD by mohly pomoci, ale také spolupráce s dalšími institucemi. Také byla zmíněna intenzivní spolupráce s rodinou, která je ale v souvislosti se zátěží práce v kanceláři nemožná při počtu pracovníků na počet dětí v jednotlivých obvodech působnosti. Objevila se i odpověď stálého vzdělávání, které sociální pracovník podstupuje i v rámci práce, nejen povinnými školeními, ale i dalším vzděláním. V průběhu rozhovorů bylo s některými respondenty hovořeno i za pomoci doplňujících otázek, aby byl rozhovor kompletní.²³²

²²⁹ Vlastní poznatky studentky.

²³⁰ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII.

²³¹ Vlastní poznatky studentky.

²³² Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII.

6 Diskuse

„Vést diskuse o etických otázkách či dilematech je pro pracovníky v sociálních službách důležité, zejména proto, aby se dokázali orientovat v nejednoznačných případech, kdy mají udělat rozhodnutí. Měli by se tedy umět zamýšlet nad žádoucími způsoby profesionálního chování s ohledem na klientův nárok na poskytování služeb.“²³³ S tímto tvrzením nelze než nesouhlasit. Je samozřejmě ku prospěchu věci, když se odborníci radí mezi sebou a předávají si zkušenosti s jednotlivými případy nebo informace z praxe.²³⁴ Jak je ale zřejmé i z rozhovorů s respondenty OPD.I - OPD.XII, toto se v praxi nestává v takové míře, v jaké je to zapotřebí. Naopak dle jejich výpovědí by to bylo v rámci zkvalitnění práce přínosné.²³⁵

Mezinárodní federace sociálních pracovníků, věnující se nejen obecným předpokladům, nabádá všechny sociální pracovníky, aby „reflektovali výzvy a dilemata, se kterými se setkávají, a aby jejich rozhodnutí, jak jednat v konkrétních případech, byla eticky podložena. Některé z těchto problémových oblastí zahrnují skutečnost, že loajalita sociálních pracovníků se často ocitá ve střetu konfliktních zájmů. Skutečnost, že sociální pracovníci působí zároveň jako pomocníci i kontroloři. Konflikty mezi povinnostmi sociálních pracovníků chránit zájmy lidí, se kterými pracují, a požadavky společnosti na efektivitu a užitečnost. Skutečnost, že zdroje ve společnosti jsou limitované.“²³⁶ Podobně se vyjadřovali také respondenti OPD.I – OPD.XII, kteří sdělovali, že vzájemné předávání zkušeností s případy, či postupy v průběhu rozhodování, by byly přínosné pro praxi.²³⁷

Kazuistika z knihy *Dítě traumatizované v blízkých vztazích*, která je popsána v kapitole *Spolupráce profesionálů a organizací*, ve zkratce popisuje děvče, které vyrůstalo s rodiči, kde v domácnosti bylo domácí násilí. Sousedé volali několikrát policii, rodina byla donucena začít spolupracovat s OSPOD. Poté, co matka opustila otce, bylo děvče svěřeno do péče matky. Matka se poté odstěhovala do jiného města společně se svým novým přítelem a dcerou. Pro OSPOD tedy práce skončila. Po několika měsících se však ukázalo, že nový partner matky se k ní choval stejně, jako její

²³³ JANOUŠKOVÁ, Klára, NEDĚLNÍKOVÁ Dana, *Profesní dovednosti terénních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní pracovníky*, s. 495-496.

²³⁴ Vlastní poznatky studentky.

²³⁵ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII.

²³⁶ *Mezinárodní etický kodex* [online]. [cit. 2018-10-11]. Dostupné na WWW:<socialnipracovnici.cz/public/upload/image/mezinarodni_eticky_kodex.pdf>.

²³⁷ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII.

bývalý partner. Děvče začalo svůj volný čas trávit v partě závadových dětí, nechodila do školy, kradla peníze. Matka nevěděla, co má dělat, tak s otcem uzavřeli dohodu před soudem, kdy dítě bylo svěřeno do péče otce. OSPOD tuto dohodu podpořil. Další spolupráce s OSPOD nebyla, do doby, než přišla zpráva ze školy na dívku, s tím, že nechodí do školy. Dívka byla spolu s otcem pozvaná na výchovný pohovor k sociální pracovníci OSPOD, která jí vnímala, jako problémové děvče. Dcera s matkou v tu dobu neudržovala téměř žádný kontakt. Otec sděloval, že je děvče velice problémové. Po několika měsících dívka utekla ke své matce, která jí následně odvedla na OSPOD, kde dívka popsala formy fyzického a psychického násilí u otce. Dále je v kapitole napsáno *„je vidět, jak hluboce byl vývoj dítěte zasažen nevhodným působením rodičů, kterému by se pravděpodobně dalo předejít při větší angažovanosti OSPOD, případně intervencí dalších spolupracujících odborníků.“*²³⁸ S tímto však nelze souhlasit, obzvláště s výrokem *„větší angažovanosti OSPOD“*. Vzhledem k mé dosavadní praxi mohu pouze potvrdit, že pokud není jakékoli podezření o spáchání trestného činu či podezření na ohrožené dítě, není možné jen tak docházet za dítětem do školy nebo do rodiny. Rodina má svá práva, která pracovníci OSPOD nemohou jen tak narušovat. Dále je problém v tom, že většina sousedů raději neslyší, než aby zavolali pomoc. Také ve škole, v mnoha případech se učitelé dovědí o ohroženém dítěti ve chvíli, kdy už jej OSPOD dávno řeší. Není tedy možné, aby sociální pracovníci kontrolovali každou rodinu, ve které proběhla úprava poměrů, a bylo jednomu z rodičů svěřeno dítě do péče.²³⁹

Lze souhlasit s tím, že *„systémově je největším problémem vysoká případová zátěž pracovníků OSPOD, příliš náročná a nepřehledná administrativní agenda, metodiky příliš obsáhlé nebo chybějící, chybějící zpětná vazba k práci s rodinami, chybějící systém specializovaného pregraduálního vzdělávání, chybějící systém postgraduálního vzdělávání, chybějící jednotná profesní organizace, chybějící supervizoři s kvalifikací pro problematiku OSPOD, chybějící návazné služby pro rodiny s prověřenou efektivitou, odtržení agendy OSPOD od agendy sociálních dávek, nedostatečné informační propojení subjektů zabývajících se ohroženými dětmi, nedostatečná místní součinnost subjektů zabývajících se ohroženými dětmi.“*²⁴⁰ Taktéž respondenti OPD.I – OPD.XII se vyjadřují s tím, že nadbytečná administrativa je příliš zatěžující a tím trpí

²³⁸ MATOUŠEK, Oldřich, *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*, s.111-112.

²³⁹ Vlastní zkušenosti studentky.

²⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich, *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*, s. 158.

samotná práce s rodinou. Aby byly veškeré formality splněny, je zapotřebí vypisovat mnoho papírů, které jsou navíc, tím méně se dostanou sociální pracovníci do terénu. Respondenti uváděli, že čím více jsou v terénu, tím více musí „papírovat“.²⁴¹ „Pracovníci OSPOD jsou jako součást státní správy někdy tlačeni k byrokratičtějším a kontrolovanějším postupům, v důsledku čehož mohou řešit nepříjemné dilema mezi kvalitou a kvantitou při práci s klienty“.²⁴²

Za svou praxi jsem se také setkala s tím, že namísto vyplňování přebytečných papírů, se vyplnily pouze ty nejdůležitější a sociální pracovník se více věnoval dané rodině. V průběhu kontroly mu to ale bylo vytýkáno, protože spisová dokumentace nebyla v pořádku. Práce s klientem však byla na jiné úrovni, protože se podařilo, aby se daný klient „vytáhl“ ze špatného prostředí, které bylo ovlivněno užíváním návykových látek a dostudoval.²⁴³ Dané práci nepřispívá ani fakt, že „na jednu pracovníci oddělení vychází v průměru až 120 případů ročně. Každá z pracovníků oddělení má osobní odpovědnost za případ.“²⁴⁴ Taktéž OSPOD v Českém Krumlově patří do nejnáročnější skupiny, což je patrné i v podkapitole 2.3, kde je uvedeno osm set dětí s trvalým pobytem v jednotlivém obvodu sociálního pracovníka.²⁴⁵ Ačkoli sociální pracovník nepracuje se všemi dětmi ve svém obvodu, neznamená to, že s poměrnou částí nepracuje. Naopak sociální pracovník od kurátora pro děti a mládež musí řešit veškeré případy, ze svého obvodu, které vyvstanou, a to i u dětí, které doposud nebyli OSPOD řešeny.²⁴⁶

Sociální pracovník na OSPOD vykonává práci tak, aby našel nejvhodnější řešení určité nepříznivé situace, v níž se rodina nachází. „Ať je to jednorázová intervence do rodiny, či dlouhodobá práce se sociálně ohroženými dětmi i celými rodinami. Každý sociální pracovník má „své“ rodiny, které vede dlouhodobě i několik let, aniž by bylo třeba použít nástroj represe. „Stávají se z nás už prakticky příbuzní“. Je to i o důvěře klientů, ať už to jsou děti či jejich rodiče, ve „svého“ sociálního pracovníka, od kterého přijmou i ostrou kritiku. A také vědí, že je někdo, kdo má v určitém okamžiku pravomoc, říct „dost“ a přijmout razantní opatření“²⁴⁷ Jestliže dojde opatření, kdy je třeba dítě

²⁴¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII.

²⁴² *Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociální práce*, 2/2011, s. 19

²⁴³ Vlastní zkušenosti studentky.

²⁴⁴ *Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociální práce*, 2/2011, s. 20

²⁴⁵ Srov. kapitola 2.3 Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí v Českém Krumlově.

²⁴⁶ Vlastní zkušenosti studentky.

²⁴⁷ *Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociální práce*, 2/2011, s. 21

odejmout z péče rodičů, je třeba poté nalézt vhodnou náhradní formu.²⁴⁸ Sociální pracovník má na starosti „vyhledávání dětí vhodných do náhradní rodinné péče“²⁴⁹ Jak je uváděno i v podkapitole 1.7 náhradní rodinná péče, je třeba vždy zhodnotit celkovou situaci dítěte. Prvotně je vždy dítěti vybírána pěstounská rodina, která by přejala péči, aby dítěti bylo zachováno rodinné prostředí.²⁵⁰ Tento výběr však spočívá na rozhodnutí krajského úřadu, který pro dané dítě volí vhodnou rodinu. Praxe je však taková, že starší děti nemají možnost jít do pěstounské rodiny. Pěstouni jsou pro malé děti. Mnohdy jsem se setkala se skutečností, že dítěti romského původu byla odepřena pěstounská rodina. I z těchto důvodů je více dětí v ústavní výchově, než v náhradních rodinách.²⁵¹

Sociální pracovníci se snaží najít takový způsob jednání s klientem, podle kterého by mohl dále jednat bez obav z neustálého prožívání napětí toho, co požaduje daná organizace a naopak co by sám pracovník chtěl udělat. Možnost, jakou se sociální pracovník v průběhu rozhodování vypořádává s dilematem, následně ovlivní jeho práci s klientem. Řešení dilemat také souvisí s kulturou a hodnotami pracoviště, kde pracovník v danou chvíli je. „*Znalost etických teorií a hodnotové báze sociální práce, včetně etického kodexu, přispívá k identifikaci s oborem a k větší jistotě při provádění sociální práce a pomáhá sociálnímu pracovníkovi v situaci, kdy má řešit etický problém nebo dilema.*“²⁵²

Rozhodování v průběhu řešení složité situace popisovali respondenti OPD.I – OPD.XII jako velmi náročné.²⁵³ „*Právě proto, že mravní ideály na rozdíl od právních norem nejsou vynutitelné, vyžadují na straně mravně jednajících osoby určitou zralost. Vyžadují svobodnou či lépe postupně se osvobozující osobnost, tvořící vlastní morální úsudky. Vyžadující jedinice, který nejen reflektuje, ale též ovládá různá vnější i vnitřní tíhnutí k určitému chování. Rozumí a určitým způsobem také ovládá své motivace, které pocházejí buď z vnitřního údělu, nebo vlivů prostředí a je alespoň částečně si vědom jejich působení na své chování.*“²⁵⁴ Jak je dopodrobna popisováno také v první kapitole, ve které je obsažena práce, kterou vykonávají sociální pracovníci na OSPOD, ale také jaké jsou na ně kladeny požadavky.²⁵⁵ Také respondenti ve svých výpovědích uváděli,

²⁴⁸ Vlastní poznatky studentky.

²⁴⁹ *Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociálna práca*, 2/2011, s. 8

²⁵⁰ Srov. podkapitola 1.7 náhradní rodinná péče.

²⁵¹ Vlastní poznatky studentky.

²⁵² MÁTEL Andrej, SCHAVEL, Milan, MÜHLPACHR Pavel, ROMAN, Tibor, *Aplikovaná etika v sociální práci*, s. 159-160.

²⁵³ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII.

²⁵⁴ FISCHER, Ondřej, MILFAIT, René, *Etika pro sociální práci*, s. 30.

²⁵⁵ Srov. kapitola 1

že na tuto práci se člověk musí „hodit“, protože ne každý „na to má“. Dále také samotný respondent OPD.III sděloval, že by bylo vhodné se podrobit psychologickému zkoumání před nástupem na OSPOD.²⁵⁶

Dle Mátela je v britském etickém kodexu rozhodování etických dilemat velice náročné, ale sociálního pracovníka povzbuzuje, aby takto činil a poté o takovém rozhodnutí informoval další odborníky, z čehož by následně vzniklo, jak jednat v konkrétních případech v souladu s profesí sociální práce. Zároveň ale dodává, že žádný etický kodex nemůže nahradit samotné rozhodování nad dilematem.²⁵⁷

Je potřeba, aby si sociální pracovník uvědomoval své možnosti a dle nich jednal. Jestliže v průběhu své praxe zjistí nebo ví o nějaké slabosti, je třeba na ní pracovat. Vzhledem k tomu, že ne vždy je jednoduché oddělit soukromí život od profesního. Sociální pracovník by tedy v tu chvíli měl využít setkání se supervizorem nebo jiným odborníkem a i nadále zpětnou vazbou zhodnocovat aktuální stav tak, aby se stále posouval k lepšímu vykonávání profese.²⁵⁸

Sociální pracovník má v průběhu rozhodování strach a to obvykle z následků, které z něj budou plynout. Právě z toho důvodu je potřebné, aby sociální pracovníci znali nejenom etiku a její teorie, které jsou oporou při rozhodnutí, ale také má praxi v etickém rozhodování.²⁵⁹

Sociální pracovník na OSPOD vykonává vysoce náročnou práci, obzvláště v dnešní době, kdy vykonávaná práce je natolik přetížena administrativou, ale také i jednáním, které si dovolí klient k sociálnímu pracovníkovi. Dalším bodem v těžkosti práce je i fakt, že současná společnost se rychle mění, což musí mít sociální pracovník stále na paměti a adekvátně na to reagovat. *„Objevují se různé formy soužití členů rodiny, mění se výchovné modely, jsou k dispozici stále nové vědecké poznatky. Životní a profesní zkušenost bude vždy hlavním základem dobrého výkonu práce. Bez teoretického základu však již dnes sociální práci nelze kvalitně vykonávat. Vzdělávání může sociálnímu pracovníkovi přinést nejen nové poznatky, ale také poskytnout zpětnou vazbu k výkonu jeho práce. Činnost sociálního pracovníka je „mnoho-oborová“. Musí disponovat komunikačními dovednostmi, ovládat metody sociální práce, znát také právo, orientovat se v různých systémech sociálního zabezpečení atd. Velkým rizikem této práce jsou*

²⁵⁶ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII.

²⁵⁷ MÁTEL Andrej, *Etické kodexy sociálnej práce*, s. 155.

²⁵⁸ Vlastní poznatky studentky.

²⁵⁹ OPATRŇÝ Michal, *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, s. 219.

*stereotypní postupy, které jsou jednou z cest k profesnímu vyhoření. Kromě tradičních školení jsou proto na místě i výcviky, praktický trénink a cílené aktivity sloužící jako prevence profesního vyhoření.*²⁶⁰ Obdobně se vyjadřují i respondenti OPD.I – OPD.XII, kteří uvádějí, že vzdělávání v průběhu práce na OSPOD je velice důležité a potřebné.²⁶¹ Ačkoli je třeba poznamenat, že v současné době jsou nabízená školení převážně ztrátou času a to z toho důvodu, že ne vždy se týkají potřebného tématu. A dalším poznatkem je to, že takto zavedený systém mnoha sociálním pracovníkům vyhovuje, protože nemusí vynakládat jakékoli úsilí, aby se SPOD posouval a vyvíjel dále.²⁶²

²⁶⁰ *Mýty a pravdy*, s. 21

²⁶¹ Srov. Příloha č. II, rozhovor OPD.I – OPD.XII.

²⁶² Vlastní poznatky studentky.

ZÁVĚR

Diplomová práce na téma *Etická dilemata sociálního pracovníka při práci s nezletilými dětmi na pracovišti OSPOD* se zabývala vysvětlením vztahu sociální práce a etiky, vysvětlením, co znamená OSPOD, dle jakých potřebných dokumentů se řídí, etické propojení se sociální prací a to na základně odborné literatury. Z té je patrné, že sociální pracovník na OSPOD se zabývá nejen ohroženými dětmi, ale také pracuje s rodinami, provádí depistáž. Sociální pracovník nemusí vždy pracovat pouze s rodinami, ve kterých jsou ohrožené děti. Pracuje i s rodinami, ve kterých se rodiče rozvádějí, nebo rodiče chtějí pomoci s jiným právním úkonem, jako je například schválení právního jednání za nezletilého. V rámci práce je třeba, aby sociální pracovník znal potřebné zákony, dokumenty, metodiky a další potřebné informace, které se vztahují k vykonávané práci. To vše má jistý tlak na sociálního pracovníka, obzvláště přímá práce s klienty je náročná. V některých situacích se stává, že sociální pracovník musí čelit etickému dilematu, které není jednoduché a příjemné. Samotné rozhodování je již na každém sociálním pracovníkovi a jeho vnitřních hodnotách, které uznává, na míře ovlivnitelnosti okolím a na předpisech dané organizace.

Na základě studia odborné literatury bylo cílem práce představení OSPOD, dokumenty, které s vykonávanou prací souvisejí a které neodmyslitelně k této práci patří. Tento cíl byl naplněn společně s cílem výzkumného šetření, kde byla zjišťována nejzávažnější etická dilemata, které prožívají sociální pracovníci během vykonávání jejich práce a možnosti jejich řešení.

Během výzkumného šetření bylo možné pozorovat jednání respondentů, které bylo v některých směrech podobné tomu, co je uváděno v odborné literatuře a tomu, co sami respondenti uváděli v odpovědích. Z výzkumného šetření vyplývá, že sociální pracovníci na OSPOD musejí být určité povahy, aby stres s vykonávanou prací unesli a nevyhořeli. Dále z výzkumného šetření vyšlo najevo, že etická dilemata budou součástí této práce vždy přítomná, vzhledem k tomu, že každý sociální pracovník je individuální bytostí a vnímá dané okolnosti rozdílně, ačkoli odborná literatura uvádí, že v případě sdílení informací mezi jednotlivými OSPODy by se zamezilo, možná i úplně předešlo, vzniku etických dilemat, které jsou pro sociální pracovníky tolik vyčerpávající. Pro vybrané respondenty byly nejzávažnější dilemata odebrání dítěte z péče rodičů a kam jej umístit, věřit či nevěřit dítěti a rodičům, udělat zásadní krok a oznámit celkovou situaci další instituci a celkové rozhodování, když nastane jakékoli

dilema. Samotné rozhodování se v souvislosti s etickým dilematem, uváděli respondenti jako velice náročnou fázi procesu. Cíl výzkumného šetření byl také naplněn.

Diplomová práce by mohla být nápomocná nejen budoucím, ale i stávajícím sociálním pracovníkům na OSPOD, a to nejen v Českém Krumlově, ale na celém území České republiky. Tato práce by mohla být i ukazatelem široké veřejnosti k nahlédnutí do složitosti vykonávané práce na OSPOD a tlaku, který je na sociální pracovníky vytvářen každý den a se kterým se musejí umět vypořádat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BOKOVÁ, Ludmila, *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*, Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011, ISBN 978-80-904920-0-4.

BRŮŽKOVÁ, Zlata, HOFSCHEIDEROVÁ Anna, HANZLÍKOVÁ Ingrid a VÍTOVÁ Veronika, *Nemluvím, stejně mě neposlouchají*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, ISBN 978-80-7421-108-9.

BRZOBOHATÝ, Robin, CIRBUSOVÁ Martina a ROGALEWICZOVÁ Romana, *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*, Brno: Tribun EU, 2015, ISBN 978-80-263-1010-5.

ČAPEK, Robert, NAVAROVÁ Sylvie a ŽENATOVÁ Zdenka, *Žák v krizové situaci*, Praha: Raabe, 2017, Dobrá škola, Třídní učitel II, ISBN 978-80-7496-294-3.

FISCHER, Ondřej, MILFAIT, René, *Etika pro sociální práci*, Praha: Jabok, 2008, ISBN 978-80-904137-3-3.

GILBERT, Guy, *Rodina: poklad naší doby*, Praha: Portál, 2018, ISBN 978-80-262-1330-7.

HENDL, Jan, *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání, Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

JANOUSHKOVÁ, Klára, NEDĚLNÍKOVÁ Dana, *Profesní dovednosti terénních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní pracovníky*, Ostrava: Ostravská univerzita, 2008, ISBN 978-80-7368-503-4.

KAPLÁNEK, Michal, *Teologie a sociální práce: dvacet let dialogu*, Praha: Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2013, ISBN 978-80-904681-1-5.

KNETLOVÁ, Zlata, *Čí je to hra?: zapojování dětí do rozhodovacích procesů jako promyšlená strategie při práci s rodinou ve sporech o dítě*, České Budějovice: Krizové centrum pro děti a rodinu, 2017, ISBN 978-80-904854-6-4.

KUSIN, Vasko, ŠEBESTOVÁ, Petronela, DRÁBIKOVÁ Jana, *Etika v sociální práci a otázky lidských práv a slobód*, Sládkovičovo: Vysoká škola Danubius, Fakulta sociálních studií, 2015, ISBN 978-80-8167-025-1.

MAYNARD, Andrew, BECKETT, Chris, JORDAN, Peter, *Values and Ethics in Social Work*, 3 Revised edition, SAGE Publications Ltd, 2017, ISBN 9781473974814.

MATOUŠEK, Oldřich, *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3336-7.

MATOUŠEK, Oldřich, *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*, Praha: Portál, 2015, ISBN 978-80-262-0968-3.

MATOUŠEK, Oldřich, *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*, Praha: Portál, 2017, ISBN 978-80-262-1242-3.

MÁTEL Andrej, SCHAVEL, Milan, MŮHLPACHR Pavel, ROMAN, Tibor, *Aplikovaná etika v sociální práci*, Brno: Institut mezioborových studií, 2010, ISBN 978-80-87182-13-0.

MÁTEL Andrej, *Etické kodexy sociální práce*, Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce, 2016, ISBN 978-80-971445-8-6.

Mýty a pravdy, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, ISBN 978-80-7421-116-4.

OPATRŇY Michal, *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, Praha: Vyšehrad, 2013, ISBN 978-80-7429-408-2.

PEMOVÁ, Terezie, PTÁČEK Radek, *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*, Praha: Grada, 2012, ISBN 978-80-247-4317-2.

PEMOVÁ, Terezie, PTÁČEK Radek, *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*, Praha: Grada Publishing, 2016, ISBN 978-80-247-5695-0.

Průvodce rodinnou mediací, Vydání první, Editor Tatjana ŠIŠKOVÁ, Praha: Portál, 2016, ISBN 978-80-262-1157-0.

Rodinné právo: Sociálně-právní ochrana dětí; Mezinárodněprávní ochrana dítěte; Registrované partnerství: redakční uzávěrka 1. 8. 2017, Ostrava: Sagit, 2017, ÚZ: úplné znění, ISBN 978-80-7488-237-1.

THOMPSON, Mel, *Přehled etiky*, Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-806-6.

TRNKOVÁ, Lucie, *Náhradní péče o dítě*, Praha: Wolters Kluwer, 2018, Právo prakticky, ISBN 978-80-7552-864-3.

SLAVÍČKOVÁ, Pavla, *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, ISBN 978-80-7422-220-7.

Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociálna práca, Brno: Národní centrum pro rodinu, 1998-, ISSN 1213-6204.

VEBER, Tomáš, BAUMAN, Petr, *Metodická pomůcka ke zpracování závěrečných prací*, České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2010, bez ISBN.

VOŇKOVÁ, Jiřina, SPOUSTOVÁ Ivana, *Domáci násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*, 3. přepracované vydání, Praha: proFem, 2016, ISBN 978-80-904564-5-7.

Internetové zdroje

Deklarace práv dítěte [online]. [cit. 2018-09-30]. Dostupné na WWW: <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/deklarace-prav-ditete.pdf>>.

Etický kodex sociálního pracovníka České republiky [online]. [cit. 2018-10-05]. Dostupné na WWW: <www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etický%20kodex_Profesní%20svaz_verII.pdf>.

Mezinárodní etický kodex [online]. [cit. 2018-10-11]. Dostupné na WWW: <socialnipracovnici.cz/public/upload/image/mezinarodni_eticky_kodex.pdf>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na WWW: <<https://www.mpsv.cz/cs/4>>.

United nations Information Centre Prague Informační centrum OSN v Praze [online]. [cit. 2018-10-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.osn.cz/osn/clenstvi/#d/>>.

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2018-11-02]. Dostupné na WWW: <<https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>.

Standardy kvality sociálně-právní ochrany: Standard č. 3 - Informovanost o výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Dostupné na WWW:<[Http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml](http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml)> [online]. [cit. 2019-01-03]>.

Standardy kvality sociálně-právní ochrany: Standard č. 4 - Personální zabezpečení výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Dostupné na WWW:<[Http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml](http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml) [online]. [cit. 2019-01-03]>.

Standardy kvality sociálně-právní ochrany: Standard č. 7 - Prevence. Dostupné na WWW:<[Http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml](http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml) [online]. [cit. 2019-01-03]>.

Standardy kvality sociálně-právní ochrany: Standard č. 9 - Jednání, vyhodnocování a individuální plán ochrany dítěte. Dostupné na WWW:<[Http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml](http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml) [online]. [cit. 2019-01-03]>.

Standardy kvality sociálně-právní ochrany: Standard č. 14 - Návaznost výkonu sociálně-právní ochrany dětí na další subjekty. Dostupné na WWW:<[Http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml](http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/OSSPD.xml) [online]. [cit. 2019-01-03]>.

Seznam zkratk

OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
UMPOD	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
CAN	Child Abuse and Neglect.; dítě zneužívané, týrané a zanedbávané
OSN	Organizace spojených národů

Seznam příloh

Příloha č. I – Struktura rozhovoru

Příloha č. II – Rozhovory s OPD.I – OPD.XII

Přílohy

Příloha č. I – Struktura rozhovoru

Práce na OSPOD

Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?

Znáte etické kodexy?

S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete?

Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství?

Kolik času strávíte s klientem/spisem?

Jednání s klientem

Co je podle Vás zájem dítěte?

Kdy vnímáte dítě jako ohrožené?

Do jaké míry zasahujete do jednání klienta?

Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?

Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta?

Etická dilemata

Víte, co znamená etické dilema?

Jak často se setkáváte s etickým dilematem?

Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?

Jaký je průběh před rozhodnutím?

Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí?

Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?

Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?

Doplňující otázky

Uvádíte odolný a přísný, můžete to upřesnit?

Co by tedy měl znát?

Stalo se Vám někdy, že jste se nevyrovnala se svým rozhodnutím?

Je tedy u každého sociálního pracovníka stejné etické dilema?

Měla jste někdy zpětnou vazbu od dítěte, že by bylo rádo za Vaší prací?

Jak se Vám jeví práva vs povinnosti dětí?

Jak vnímáte množství klientů vs kvalitu práce?

Stalo se, že by za Vámi přišlo poté již zletilé dítě se zpětnou vazbou pro Vás?

Stává se to často?

V jaké souvislosti?

Stalo se Vám někdy, že jste měla v kanceláři podezření na zmanipulované dítě?

Jak to myslíte?

Jak to myslíte, že ne každý má na tuto práci?

Příloha č. II – Rozhovory s OPD.I – OPD.XII

OPD.I

T: Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?

R: Empatický, odolný, rozhodnutý, chápavý, někdy přísný, měl by zapadnout do kolektivu.

T: Uvádíte odolný a přísný, můžete to upřesnit?

R: Odolný by měl být psychicky, přísný dle situace.

T: Co by tedy měl znát?

R: Nic nepomůže, ale nejlepší je mít k tomu povahu.

T: Víte, co znamená etické dilema?

R: Ano, rozpol, rozkol.

T: Jak často se setkáváte s etickým dilematem?

R: Často, přesně to nejde specifikovat. Je to podle případu a situace.

T: Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?

R: Odebrat x neodebrat. To je pro mě nejobtížnější rozhodování. Když by šlo dítě k pěstounům, tak je to ještě dobrý, ale když ho musím umístit do dětského domova, tak s tím hodně vnitřně bojuju. Obzvláště potom, co ho tam umístím a je to dítě nešťastný, tak si říkám, jestli jsem vůbec udělala dobře. Taky mám problém s tím, zda je dítě zmanipulované nebo ne, ale to dokáže přesně říct jenom odborník.

T: Jaký je průběh před rozhodnutím?

R: Popovídám si s kolegy, vyslechnu jejich názory a poté se rozhodnu. Žádný všeobecný postup/návod nemám, tak jak to cítím, tak to dělám, ale vždy v souladu se zákony.

T: Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí?

R: I po svém rozhodnutí mluvím s kolegy. Takže taková intervize.

T: Stalo se Vám někdy, že jste se nevyrovnala se svým rozhodnutím?

R: Ne. Někdy nad tím přemýšlím, ale stojím si za svým názorem.

T: Co je podle Vás zájem dítěte?

R: Spokojenost dítěte, pocit bezpečí.

T: Kdy vnímáte, že je dítě ohrožené?

R: Když nefunguje vůbec nic. Každý má ten pohled jiný, mě je třeba jedno, že máma má doma nepořádek, dítě nechodí na kroužky, když to rodiče nahradí něčím

jiným a dítě je spokojený.

T: Znáte etické kodexy?

R: Vím o nich, nedokážu je ale vyjmenovat. Doposud nebyla ani žádná situace, kdy bych si ho potřebovala přečíst.

T: Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?

R: Tomu nepředejdeš, to má každý člověk v sobě.

T: Je tedy u každého sociálního pracovníka stejné etické dilema?

R: To ne, každý to má jinak, každý to cítí jinak.

T: Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?

R: Přijít o veškerý své city a být emočně plochý, zřejmě syndrom vyhoření, nemyslím si, že by mohla existovat nějaká prevence.

T: S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete?

R: Právní předpisy, určitě úmluva o právech dítěte. Ohledně povinností dětí, nijak to neberu, dítě má ctít otce a matku svou. Bohužel práva rodičů se staví nad práva dětí. Každopádně by mělo dítě respektovat své rodiče, což by mělo být přirozené.

T: Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství?

R: Mám 2 ústavní výchovy, 12 soudních dohledů a zhruba 30 běžných spisů, které musím aktivně řešit.

T: Kolik času strávíte s klientem/spisem?

R: Hodinu normálně, když je něco špatně, tak i několik dní.

T: Do jaké míry zasahujete do jednání klienta?

R: Radím mu, co by měl udělat a pak to nechám na něm, aby to udělal. Dál už záleží na každém klientovi, jestli chce nebo ne.

T: Měla jste někdy zpětnou vazbu od dítěte, že by bylo rádo za Vaší prací?

R: Nikdy, ale zajímalo by mě to.

T: Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?

R: Někdy jo, ale spíše v klidu záleží, když rodič zanedbává povinnosti vůči dítěti, tak je klientovi vytýkáno více a více lpím na tom, aby to splnil, než když nesplní povinnosti vůči sobě, protože si to následně ponese sám.

T: Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta?

R: Moc se mi nechce, nerada zasahuju. Je to i o tom, že si klienty raději zvu do kanceláře, než abych chodila do rodiny.

OPD.II

T: Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?

R: Empatický, emočně stabilní, vyrovnaný, neměl by být výbušný.

T: Víte, co znamená etické dilema?

R: Ano, člověk se rozhoduje mezi více možnostmi, které mu nejsou příjemné.

T: Jak často se setkáváte s etickým dilematem?

R: Asi to nedokážu přesně specifikovat, jak často se s nimi setkávám, ale už od začátku se s nimi setkávám.

T: Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?

R: Nevím, všechny jsou těžké, alespoň ty, se kterými jsem se doted' setkala.

Prozatím vnímám jako dilema věřit nebo nevěřit dítěti, obzvláště v případech, kdy rodiče jsou našemu oddělení známí a je podezření na manipulaci ze strany rodičů.

T: Jaký je průběh před rozhodnutím?

R: No, v práci nejsem zase až tak dlouho, takže se ohledně všeho radím s kolegy. Sice je rozhodnutí na mě, ale vždy si nechám poradit od starších a zkušenějších kolegů.

T: Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí?

R: Nikdo mi nic neříkal, že by byla nějaká možnost. Ale doposud mi stačilo si o dané věci promluvit s kolegy v kanceláři.

T: Co je podle Vás zájem dítěte?

R: To, co je pro dítě nejlepší v daný situaci, ale musí se to brát samozřejmě komplexně. Takže je vždy dobrý hodnotit to úměrně celku.

T: Kdy vnímáte, že je dítě ohrožené?

R: No, to je těžká otázka. Pokud třeba rodiče nejsou schopni zajistit bezpečí a jeho další rozvoj. Nebo v případě, když ho třeba psychicky nebo fyzicky týrají. Těžko říct, každý případ je jiný a tím je i jiný zájem dítěte, nedá se to jednoznačně říct.

T: Znáte etické kodexy?

R: Víím, ale neumím je vyjmenovat.

T: Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?

R: Myslím, že se jím předejít nedá. Někdy nastane situace, kdy člověk má dilema, ale nevím, možná čím víc má člověk zkušeností, tím víc se tomu dá předejít, ale netuším.

T: Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?

R: Nevím, jestli by se to vůbec dalo dát dohromady, nějaká prevence. Třeba dát

dohromady zkušenosti starších a podle toho. Nebo mít naopak možnost konzultovat daný problém s nějakým cizím odborníkem.

T: S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete?

R: Platná legislativa, v rámci zákona jsem četla Úmluvu.

T: Jak se Vám jeví práva vs povinnosti dětí?

R: Přijde mi, že práva jsou více nasazovaná, než povinnosti. Dnešní děti ví, jaký mají práva, ale už moc neví o svých povinnostech. A jelikož jejich rodiče s tím nic nedělají, tak mi je těžko něco naučíme.

T: Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství?

R: V tuhle dobu nemám žádný dítě v ústavní výchově, ale mám devět soudních dohledů a jedno poručenství. K tomu mám dalších několik aktivních spisů, kde není stanovený dohled, ale zaberou více práce, než třeba soudní dohled.

T: Kolik času strávíte s klientem/spisem?

R: To je různý, jednodušší případy jsou třeba o jednom dnu, u složitějších zase měsíc a víc. Záleží, co všechno je třeba dělat.

T: Jak vnímáte množství klientů vs kvalitu práce?

R: Stále mám více klientů, ale snažím se, aby kvalita práce byla dobrá. Hraje zde velkou roli čas, kdyby toho bylo méně, tak by práce s jednotlivým klientem byla více precizní a podrobná. I když se koukneme do standardů, tak je šílený množství případů na jednoho sociálního pracovníka. Myslím si, že kdyby bylo více pracovníků, tak by se naše práce vykonávala rozhodně lépe.

T: Do jaké míry zasahujete do jednání klienta?

R: Poučit se ho snažím, ale zatím se mi daří, že to plní. Daří se mi to taky tím, že doporučuji nebo jim apelem dávám velký prostor, aby to udělali.

T: Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?

R: Snažím se vždy co nejdříve daného klienta zkontaktovat, když na to nepřijdu v tu danou chvíli. No a pak mu řeknu, že takhle to třeba nejde, aby se takhle choval.

T: Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta?

R: Záleží, co potřebuju zjistit a podle toho se zeptám.

OPD.III

T: Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?

R: Klidný, aby prostě ten člověk se dovedl povznést na osobní útoky a nevraživost dokázal odpouštět. Musí si ledačos nechat líbit, měl by být podroben psychickému testování odborníků na cílené testy, zda umí mluvit s konfliktníma lidma, jestli jsme tady správně, nebo aby nebral lidi jako sobě rovný.

T: Víte, co znamená etické dilema?

R: Něco jako rozhodnout se mezi nějakýma možnostma.

T: Jak často se setkáváte s etickým dilematem?

R: Hodně často. Téměř u všech klientů, málokdy je to tak, že se nesetkám s etickým dilematem.

T: Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?

R: Takové, které zásadně ovlivní život, ústavní výchova, vězení (doporučení), podmínka. Například jsem chtěl, aby byl kluk zavřenej ve vězení, ale nikdo s tím nesouhlasil. Odvolací soud i vrchní soud souhlasili s vězením. Takže se rozhoduje, jak moc ovlivňuješ něčí život. Dětem věřím, nejsou to všichni lháři. Je ale těžký rozlišit, jestli je zmanipulovaný. Měl jsem jedno takové dítě, u které jsem to poznal a to tak, že jsem prolínal témata tak, abych zjistil pravdu.

T: Stalo se, že by za Vámi přišlo poté již zletilé dítě se zpětnou vazbou pro Vás?

R: Stalo se mi to u ochranné výchovy. Přišel s tím, že to bylo dobré rozhodnutí, ačkoli to v tu danou chvíli nevnímat dobře, bral to, jakože mu ubližuju. Ale přišel na to časem sám.

T: Stává se to často?

R: Moc ne, je to škoda.

T: Jaký je průběh před rozhodnutím?

R: Podle toho, jak znám situaci a lidi a svého pocitu, co se mi zdá nejlepší, ale snažím se s těmi lidmi mluvit a v něčem se můžu posunout v rozhodování a jiným směrem. Je to veliká odpovědnost rozhodovat o druhých. Před rozhodnutím mám potíže, dlouho přemýšlím a jak dojdu rozhodnutí, tak jednám podle svého nejlepšího svědomí. Zpětně nemám nikdy problém s rozhodnutím.

T: Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí?

R: Bavím se s kolegy. Zeptám se, co by udělali oni, ale člověk se vždy rozhoduje sám, někdy to na mě má vliv, co mi kolegové poradí, obzvláště ti zkušenější kolegové. Pomůže mi někdy jejich obecný náhled.

T: Co je podle Vás zájem dítěte?

R: To je individuální. Aby bylo dítě šťastný, musí se přihlídnout k jeho věku a intelektu. Někdy je konflikt s rodiči, že si představují třeba maturitu pro dítě, ale dítě chce být třeba umělecký kovář a bylo by zde mnohem šťastnější nebo naopak. Někdy je třeba jej postrčit, když vím, že by to někam vedlo, tak bych to dělal tak, že bych byl i nepříjemný a snažil se ho přesvědčit.

T: Kdy vnímáte, že je dítě ohrožené?

R: Když si nedokáže pomoci samo, někdy to vidím, že je v bezvýchodný situaci a zasáhnu, byť to dítě nic neřekne.

T: Znáte etické kodexy?

R: Ano, znám. Četl jsem je.

T: V jaké souvislosti?

R: Sám jsem si je vyhledal, protože to je ve standardech. Myslím si, že každý z nás má v sobě tak nějak jak se má chovat. Někdy něco před dětmi (klienty) zkreslím, abych vypadal a dal jim lepší příklad, že slušný člověk se má dobře.

T: Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?

R: Myslím, že se jim předejít nedá.

T: Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?

R: Lépe domýšlet kam naše práce bude směřovat, varianty postupu. Tedy lepší práce s rodinou. Životní zkušenosti ale taky hrají velkou roli, sám hodnotím, co jsem dělal před dvaceti lety a nyní.

T: S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete?

R: Platná legislativa, rád si čtu odbornou literaturu o výchově dětí a to má vliv na mojí práci.

T: Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství?

R: Mám dvanáct spisů ústavní výchovy, jeden soudní dohled a dvacet živých spisů.

T: Kolik času strávíte s klientem/spisem?

R: S ústavkami je to pořád, u živých spisů velmi často.

T: Jak vnímáte množství klientů vs kvalitu práce?

R: Mám čas na to, abych přemýšlel. Na vše si udělám čas, nedělá mi problém papírování a netrvá mi to dlouho, hlavně na to nemyslím a nepřemýšlím nad tím, že mi někdo někde stojí a poté to někdy napíšu, ale potřebuji probrat vše kolem. Nepřipouštím si, že mi něco utíká, vždy to stihnu.

T: Do jaké míry zasahujete do jednání klienta?

R: Snažím se co nejméně.

T: Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?

R: Konfrontuji, ale ne ve zlým. Nevyčítám, spíše naznačím a pak trvám na tom, aby to udělal, dám mu najevo, že je mi to jasný (i když vím, že to zapomněl).

T: Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta?

R: Snažím se to zamezovat. Domů jezdím jen když si myslím, že je tam něco špatně, nejčastěji mám jednání v kanceláři a vidím na klientech, že se nechovají přirozeně, když jsem u nich doma, záleží na případu. Když to tedy není nezbytně nutný, tak do domácností nejezdím.

OPD.IV

T: Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?

R: Empatický, chápatelivý, rozumný, psychicky odolný, blbuvzdorný, mít respekt k lidem.

T: Víte, co znamená etické dilema?

R: Rozpak, obtížná volba mezi protipólníma věcmi

T: Jak často se setkáváte s etickým dilematem?

R: Jednou až dvakrát do měsíce, více asi ne.

T: Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?

R: Kam umístit dítě, když se rozhodnu ho odebrat. Jestli k pěstounům nebo do domova.

T: Jaký je průběh před rozhodnutím?

R: Určitě si musím zodpovědět otázku, zda jsem udělala maximum pro tu danou rodinu a mít jasnou vizi celkově kam to má vést. Taky Konzultuju s kolegy, když najdou jiný způsob, tak to zkusím, když je tady něco co ještě stojí za to, ale ne lámat to přes koleno. Po rozhodnutí už není dilema, maximálně zůstane otázka, zda to nešlo udělat jinak, ale ta zůstane bez odpovědi.

T: Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí?

R: Povídám si o tom s kolegy. Souvisí to taky s tím, že sbíráš ty informace a tím tu situaci konzultuješ v průběhu i s dalšími lidmi, kteří jsou do případu zapojení. Abych se s dilematem srovnala, tak se musím rozhodnout dle svého svědomí a vědomí. A informace, které jsem posbírala a jsem schopná nést následky i do budoucna. Zda s tím zhatím něco, měl by člověk odcházet se ctí, s pocitem, že to tak má být i pro druhou stranu.

T: Co je podle Vás zájem dítěte?

R: To je tak široký, aby byly naplněny jeho základní potřeby, bydlení, jídlo, vzdělání, emoce a strašně záleží na tom, co to dítě samo chce. U každého dítěte to vnímám jinak.

T: Kdy vnímáte, že je dítě ohrožené?

R: Když je ohrožený na životě, zdraví a vývoji. A když samo cítí, když je v nepohodě a cítí, že se něco děje a nedokáže si pomoci, hledá pomoc - přijde sem nebo se na někoho obrátí. Když sem přijde někdo i s dítětem, tak jedná v nezájmu dětí, protože kdyby jednal bez dětí, tak by jednal dobře.

T: Stalo se Vám někdy, že jste měla v kanceláři podezření na zmanipulované dítě?

R: Ano, poznala jsem to, ale neřekla jsem o něm, že je zmanipulovaný. Poslala jsem celou rodinu k odborníkům, který to už rozpletli. Když totiž bylo u mámy, tak chtělo být u mámy, když naopak bylo u táty, tak chtělo být jenom u táty a neuměl to popsat.

T: Znáte etické kodexy?

R: Zním, je v něm spoustu věcí, které mám sobě vlastní.

T: Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?

R: Pokavad nebude etická norma v souladu s právní normou, tak budou dilemata vždy. Myslím si, že mnoho dilemat by vyřešila případová konference nebo celkově někdo kdo je nezaujatý a přinese nové poznatky a nápady i za přítomnosti rodiny. Hodně dilemat jsem si odbourala tím, že jsem mluvila s oběma rodiči zároveň.

T: Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?

R: Například desatero, když člověk má v sobě právní normy jako slušnost, tak žije mravně a jedná podle toho, teoreticky v souladu s tím právem, když ale někdo používá kličky v právu, tak donutí a pošlape právo toho druhého. Taky určitě nezabředávat ve své oblasti, ale setkávat se i s lidma z ostatních oborů a probrat to s nimi a získat nadhled a třeba se shodnout nebo naopak se v názorech rozejít.

T: S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete?

R: Platná legislativa, ani si to člověk neuvědomuje, ale pracuje s tím, musíš mít povědomí, že to je.

T: Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství?

R: Mám čtyři ústavní výchovy, deset soudních dohledů, jedno poručenství. Živých spisů mám v tuto chvíli pět a stále se točí.

T: Kolik času strávíte s klientem/spisem?

R: U obyčejný úpravy poměrů je to jeden den a pak podle náročnosti. ale trpí tím ta práce s rodinou, ale zase to umožní, že plno věcí se časem ustálí a vyřeší samo.

T: Do jaké míry zasahujete do jednání klienta?

R: Záleží na situaci, kterou zrovna řešíme.

T: Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?

R. Buď se snažím, aby pochopil, že udělal chybu. Nebo se postavím do role, že tady něco nehraje, ale nechávám to na něm. Mám hodně tendenci shrnovat. Když je něco nesplněného, tak to pojmem. Když je to věc, na které se vzájemně domluvíme, tak nejsou přijatelný výmluvy a vždy klientovi ukážu, jak to jde rychle

a efektivně zařídit, aby se mě rychle zbavil.

T: Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta?

R: Vše souvisí se vším, záleží, jak dlouho pracuješ s klientem a co potřebuješ zjistit. Záleží jak, jestli je to otázka vůči dítěti nebo zda má přítele. Taky závisí na vzájemné interakci. Když je to otázka týkající se soukromí, tak ale říkám, že nemusí odpovídat, říkám, kam směřuju tou otázkou.

OPD.V

T: Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?

R: Akční, velkorysí, nikdy neponižovat klienta, neměl by být vztahovačný.

T: Víte, co znamená etické dilema?

R: Ano, vím.

T: Jak často se setkáváte s etickým dilematem?

R: Často, kdykoli je složitější případ.

T: Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?

R: Umístit nebo neumístit dítě.

T: Jaký je průběh před rozhodnutím?

R: Hodně mluvím s tím, kterého se o to týká a hodně mluvím s kolegy a odborníky pro posílení ve svém přesvědčení.

T: Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí?

R: Asi bych řekla, že u mě funguje intervize za pochodu.

T: Co je podle Vás zájem dítěte?

R: Dát mu šanci do budoucna, myslím si, že je hezký, co teď to dítě, ale vzít v úvahu do budoucna kam to povede. Třeba malý dítě bude chtít zůstat v rodině a neví co je jeho zájem, ale já to vyhodnotím jinak a tak to prosadím, když je to ale trochu snesitelný, tak je dobré je podpořit.

T: Kdy vnímáte, že je dítě ohrožené?

R: Ve chvíli, kdy mu není poskytován dostatek podnětů a citů.

T: Znáte etické kodexy?

R: Ano, znám. Ale nedokážu je odříkat. Víím, kde bych je hledala, kdybych je přesně potřebovala.

T: Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?

R: Nikdy jim nepředejdeš.

T: Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?

R: Žádná, je to otázka svědomí každého z nás.

T: S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete?

R: Platná legislativa, když něco nevím a nemám manuál, tak hledám na internetu a pak to třeba podle toho co najdu udělám. Hodně hledám odborný články, který mě třeba hodně ovlivnily, co se střídavý výchovy týče.

T: Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství?

R: Mám šest spisů ústavní výchovy, pět soudních dohledů, čtyřicet šest cizí péče, dvě poručenství a zhruba sedm závažnějších živých spisů.

T: Kolik času strávíte s klientem/spisem?

R: Snažím se to osekát, nezabývám se tolik papírováním. U blbého spisu každý den třeba dvě hodiny, než dospěju k nějaký fázi. U některých spisů to je půl roku, rok.

T: Do jaké míry zasahujete do jednání klienta?

R: Snažím se nezasahovat, ale ne vždy to jde. A taky záleží, o co přesně jde a vůči komu. Když je to špatný jednání vůči dítěti, tak zasáhnu vždy.

T: Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?

R: Řeknu mu to, třeba když splní z deseti naplánovaných kroků jeden, tak jsem ráda. Když totiž nebude chtít, tak s tím nic neudělám.

T: Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta?

R: Snažím se co nejmíň, ale zase když jde o něco zásadního, tak si obejdu úplně všechny a často.

OPD.VI

T: Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?

R: Empatický, sympatický, chápatel, ale na druhou stranu by měl být kritický, zdravé sebevědomí, skýtat záruku rozhodování s nejlepším vědomím a svědomím, v první řadě by měl hájit zájmy dítěte, flexibilní, měl by se chtít vzdělávat.

T: Víte, co znamená etické dilema?

R: Ano.

T: Jak často se setkáváte s etickým dilematem?

R: Často, hodně často.

T: Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?

R: Zvolit co je pro dítě menší zlo.

T: Jaký je průběh před rozhodnutím?

R: Zjišťuji informace, konzultace s kolegy, osobní zkušenost z jiných případů.

T: Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí?

R: Mluvím s kolegy o daném problému. Nestává se, že bych o svém rozhodnutí váhala a štvě mě, když to někdo jiný vidí jinak než já. Jako každý pracovník má jiný názor, což není špatně, ale když se nějak rozhodnu, tak se pro stě rozhodnu.

T: Co je podle Vás zájem dítěte?

R: Aby vyrůstalo v bezpečném a klidném prostředí.

T: Kdy vnímáte, že je dítě ohrožené?

R: Když se rodiče hádají před dítětem, nejsou schopni se domluvit, když rodiče užívají drogy/alkohol, když mají prarodiče dítě pouze pro peníze, když rodiče týrají dítě (CAN), když je obětí šikany. Celkově si myslím, že budu vycházet z mého přesvědčení, ale ne urputně.

T: Znáte etické kodexy?

R: Ano, znám. Ale přesně ti je nevyjmenuju.

T: Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?

R: Myslím si, že by se tomu mohlo předejít praxí.

T: Jak to myslíte?

R: Zkušenostmi s jinými případama.

T: Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?

R: Jak jsem říkala, praxí. Kdy starší a zkušenější pracovníci zaučí mladší a nezkušený.

T: S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete?

R: Platná legislativa, hledám na internetu zkušenosti ostatních, ptám se metodiků, konzultuju s jinými OSPOD, se kterými spolupracuju v rámci svých případů.

T: Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství?

R: Mám šedesát dva spisů pěstounské péče, jednu ústavní výchovu a tři soudní dohledy.

T: Kolik času strávíte s klientem/spisem?

R: V průměru dvacet minut s klientem. U aktivních spisů je to ale neustálá práce. Problém je v tom, že mám strašně moc spisů, a když se snažím být v kontaktu s klienty, tak mi ale vážně zase dokumentace ve spisu. Čím menší je počet klientů, tím větší je kvalita práce.

T: Do jaké míry zasahujete do jednání klienta?

R: Co nejvíc. Jeho jednání se snažím změnit tak, aby to bylo co nejvíce v zájmu klienta. Třeba u dětí, věřit nevěřit. Z části jim věřím, vzhledem k tomu, že jsou to děti se svojí minulostí u pěstounů, tak se kolikrát snaží být středem pozornosti a na úkor toho mají tendenci si vymýšlet. Když to není nějaký závažný případ/situace, tak se jim snažím věřit.

T: Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?

R: Vyžadují, aby plnil co potřebuji, ale někdy to nejde.

T: Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta?

R: Do nezbytně nutného, už jenom to, že jdeme k nim domů, narušujeme jejich soukromí, ale vzhledem k tomu, že mi to nařizuje zákon, tak tam musím, ale zjišťuji pouze nezbytné věci.

OPD.VII

T: Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?

R: Empatický, pružný, ochotný, vstřícný, měl by rád pomáhat lidem, mít na to povahu - na naší práci.

T: Víte, co znamená etické dilema?

R: Ano - buď a nebo.

T: Jak často se setkáváte s etickým dilematem?

R: Když je závažný případ, například oba rodiče mají stejné podmínky a u soudu se má rozhodnout komu se svěří dítě. Nebo kolikrát u dítěte, který se ke mně dostane si říkám, zdali by byl jinej, kdyby... Jak na dítě působit. Poznání, jak pracovat s lidmi.

T: Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?

R: Jak se rozhodovat co pomůže dítěti nebo rodině, aby se ten problém vyřešil. Už to dát k soudu nebo ještě ne - dát ještě šanci nebo už ne.

T: Jaký je průběh před rozhodnutím?

R: Snažím se zjistit důvody/důkazy, proč a co mě k tomu vede, jestli není jiný směr, kterým bych mohla rozhodnout tak, abych si stála za svým rozhodnutím a měla čisté svědomí. Taky podle určitých možností - vybrat to tak, aby to bylo nejlepší i v budoucnu. V těžkém případě to řeším s kolegy, kolikrát jsme se hádali, ale nakonec mi to ukázalo nové směry, které jsem třeba neviděla.

T: Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí?

R: Povídám si s lidmi z kanceláře, utvrzuji se v mém rozhodnutí, když mě to hryže, někdy se mi o tom v noci zdá.

T: Co je podle Vás zájem dítěte?

R: Aby dítě bylo šťastné, vyrůstalo v harmonické rodině, aby se mu rodiče věnovali, aby na něj měli čas, nebylo to dítě ulice, aby vědělo, že má někoho, za kým může přijít, mělo kamarády, měl zajištěné alespoň základní potřeby a věnoval se mu někdo. Děláme pohovory, kde mu domlouvám, kdy něco řeknu a dítě řekne, že to samé mu řeknou rodiče - vnímají to tedy dospělí stejně/zamyšlení se nad tím nebo názor dítěte - na tom základě se může diskutovat a jednat.

T: Kdy vnímáte, že je dítě ohrožené?

R: Rozvod rodičů, hádky, šikana ve škole, celkově ubližování, ponižování jednotlivce ze strany pedagogů, když je samo, nikoho nemá, je opuštěné, bez citových vazeb - neprojevení citu, lásky, bezpečí, je „samo“ a nemá se na koho

obrátit.

T: Znáte etické kodexy?

R: Ano. Ale rozhodně ne nazpaměť. Spíš tak nějak vím, že existují a kam se na ně podívat.

T: Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?

R: Když by všechno fungovalo tak, jak má. Což je ale utopie.

T: Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?

R: Jednotnost výchovy, soulad v rodině.

T: S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete?

R: S platnou legislativou, školení, internet, články, metodický pokyny a brožury.

T: Jak se Vám jeví práva vs povinnosti dětí?

R: Děti znají moc dobře svoje práva, nebo alespoň ty, se kterými pracuju. Ale povinnosti už jim nedochází - ohání se pouze právy.

T: Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství?

R: Mám pět ústavních výchov, čtyři soudní dohledy, dvě opatrovnictví v trestním řízení a osm aktivních spisů.

T: Kolik času strávíte s klientem/spisem?

R: To nelze říct přesně, s nějakým případem každý den, někdy jen záznam - nedá se přesně určit minutově. Ale je hodně znát množství tý práce na její kvalitu, je to vytěžující.

T: Do jaké míry zasahujete do jednání klienta?

R: Záleží, když se chová špatně a může ho to špatně nasměrovat, tak zasahuju, povídám si o tom s dotyčným člověkem.

T: Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?

R: Vždy mu to řeknu, provedu pohovor a tam upozorňuju na chyby, následky chování, trvám na dodržování daných kroků, který mám stanovený, chci aby je dodržovali.

T: Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta?

R: Co nejméně, když se to netýká daného problému, tak do toho nezasahuji. Pokud se to netýká problému, který by ovlivňoval dítě. Zjišťuju jen to nejnnutnější. Třeba u příjmu rodiny se ptám zda jsou schopni zajistit rodinu, ale už nezjišťuju přesný výdělek. Nejsem zbytečně zvědavá sociální pracovnice.

OPD.VIII

T: Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?

R: Měl by to být jedinec, který je schopen se poměrně rychle a věcně rozhodnout, dokáže se nad daným případem povznést a příliš se nenechá vtáhnout do situace emočně a neustále má podvědomě zafixováno, že jeho úkolem je hájit blaho dítěte.

T: Víte, co znamená etické dilema?

R: Jedná se o výběr ze dvou variant, kdy ani jedna se nejeví tou zcela dokonalou.

T: Jak často se setkáváte s etickým dilematem?

R: Každodenně.

T: Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?

R: Nejsem si nikdy jistá, zda umístěním dítěte do dětského domova mu skutečně pomáhám anebo je to jen menší zlo v dané situaci, kterou si dítě prochází.

T: Jaký je průběh před rozhodnutím?

R: Sečtu si pro a proti a na základě toho se rozhodnu. Správný pracovník však musí umět jednat rychle, takže na to není moc prostoru.

T: Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí?

R: Ano dojíždí k nám supervizor, mě však přijde daleko smysluplnější si o tom v danou chvíli, kdy mě to nejvíce trápí, popovídat s kolegyní.

T: Co je podle Vás zájem dítěte?

R: Je to jakési blaho, na které má dítě právo, aby mělo možnost dobře prospívat po fyzické i emoční stránce a nebylo mu to odpíráno. Tady se nedá určit míra, protože zájem dítěte by měl být hájen zcela.

T: Kdy vnímáte, že je dítě ohrožené?

R: Nejsem schopná jednoznačně odpovédět, je to případ od případu, ale dá se říci, že za ohrožené se dá považovat, pokud mu není umožněno naplňovat jeho jednotlivé potřeby a ono na základě toho strádá a není schopno se z toho vymanit.

T: Znáte etické kodexy?

R: Ano.

T: Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?

R: Nejsem si jistá, že je to vůbec možné.

T: Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?

R: Jinak nastavený systém sociálních dávek a být méně benevolentní co se týče práv dítěte.

T: S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete?

R: Se zákony a metodikami.

T: Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství?

R: Mám čtyři ústavní výchovy, osm soudních dohledů a patnáct aktivních spisů.

T: Kolik času strávíte s klientem/spisem?

R: Nejsem schopna takto globálně odpovědět, je to případ od případu.

T: Do jaké míry zasahujete do jednání klienta?

R: Do co nejmenší, vždy je lepší nastítnit možnosti a nechat ho, aby dokázal ten hlavní krok udělat sám a tím se naučil řešit své problémy.

T: Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?

R: Vždy sděluji, jak na danou věc pohlížím a nikdy chyby nezlehčuji.

T: Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta?

R: Pouze do té, která je nezbytně nutná.

OPD.IX

T: Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?

R: Empatický, schopný se samostatně a rychle rozhodovat, nestranný.

T: Víte, co znamená etické dilema?

R: Ano.

T: Jak často se setkáváte s etickým dilematem?

R: Ve svém zaměstnání poměrně často.

T: Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?

R: Rozhodnutí, zda mluví více pravdu matka či otec.

T: Jaký je průběh před rozhodnutím?

R: Ve většině případů jednoduše.

T: Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí?

R: Ano.

T: Co je podle Vás zájem dítěte?

R: Poměrně těžká otázka. Zájem dítěte by měl být ve většině případů upřednostněn před názory a přáními rodičů, bohužel je zde druhá stránka věci a to, manipulace jednoho či druhého rodiče. Samozřejmě se musí přihlížet i k dalším skutečnostem, k věku dítěte, možnostem matky či otce, vztahy se sourozenci atd. Zájem dítěte je jiný u předškoláka ve školce a jiný u dítěte na druhém stupni základní školy.

T: Kdy vnímáte, že je dítě ohrožené?

R: V případech, že jsou jeden či oba rodiče závislí na alkoholu, návykových látkách. S tím jde ruku v ruce nedostatek peněz, ale také malý zájem o komplexní péči o dítě.

T: Znáte etické kodexy?

R: Ano.

T: Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?

R: Velmi těžko, snad změnou výchovy nejen dětí, ale i rodičů.

T: Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?

R: Intenzivní spolupráce nejen se SPOD, ale i s dalšími organizacemi.

T: S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete?

R: Platná legislativa, metodiky.

T: Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství?

R: Mám dvě ústavní výchovy, sedm soudních dohledů a tři aktivní spisy.

T: Kolik času strávíte s klientem/spisem?

R: Záleží na situaci v rodině.

T: Do jaké míry zasahujete do jednání klienta?

R: V případě, že se klient začne rozčilovat, dochází k obviňování mezi sebou navzájem atd.

T: Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?

R: Opět záleží na rodinné situaci.

T: Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta?

R: Pouze ve výjimečných případech.

OPD.X

T: Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?

R: Určitě by se měl na tuhle práci hodit. Ne každý má náтуру na to, aby v této oblasti pracoval. Pak by měl být průbojný, jednat v zájmu dítěte, empatický, smířený s tím, že někdy nejde dělat víc.

T: Víte, co znamená etické dilema?

R: Ano, je to jakési rozhodování mezi nějakými variantama, který nejsou úplně příjemný pro toho pracovníka.

T: Jak často se setkáváte s etickým dilematem?

R: Přesně se to nedá říct, ale je to hodně často.

T: Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?

R: No, napadlo mě hnedka odebrat nebo neodebrat dítě z rodiny. Ale to není to nejobtížnější. Naopak třeba důvěra u dítěte, který lže a vím to o něm. A pak se mám rozhodnout, jestli věřit nebo nevěřit.

T: Jaký je průběh před rozhodnutím?

R: Náročný, určitě se hodně bavím s kolegy, abych věděla, jaký na to mají názor. V některých situacích je třeba jednat rychle, takže není čas na přemýšlení, ale jindy, když si to člověk může rozmyslet, kam celý případ vede nebo by nemusel vést. To je pak náročný.

T: Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí?

R: Jo, supervize tady tak nějak funguje. Spíš ale ta intervize s kolegy, kterým věřím.

T: Co je podle Vás zájem dítěte?

R: To, co je nejlepší pro to dítě nejenom v aktuální situaci, ale taky v globálu.

T: Kdy vnímáte, že je dítě ohrožené?

R: Tak třeba když jsou rodiče pod vlivem drog nebo opilý. Nebo když je v péči matky, která „šlape“ a dítě to vidí. Všechno co má souvislost se sociálně patologickými jevama a dítě se v tom prostředí vyskytuje. Tak tam je podle mě ohrožený.

T: Znáte etické kodexy?

R: Zním, respektive vím, kde je najít.

T: Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?

R: Ani nevím, zda to je možné. Ale když se vrátím, tak třeba když v noci musím psát předběžko, tak vlastně není čas přemýšlet nad dalšími okolnostmi.

T: Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?

R: Napadá mě pouze lepší vzdělávání. A to i v průběhu práce. Možná by pomohly nějaký stáže, na jiných OSPODech, kde se s dilematy vyrovnávají třeba jinak.

T: S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete?

R: Se zákony, který se dotýkají naší oblasti. No a pak jsou i další dokumenty, který musíš znát, jako třeba Úmluva o právech dítěte, Základní listina práv a svobod.

T: Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství?

R: Mám devět soudních dohledů, tři ústavní výchovy, aktivních spisů mám pět. A do toho neustále chodí takový ty běžný záležitosti.

T: Kolik času strávíte s klientem/spisem?

R: S téma těžkýma případama je to několik hodin, dní, týdnů, měsíců. U těch normálních případů je to v řádu několika hodin.

T: Do jaké míry zasahujete do jednání klienta?

R: Záleží, když se mi něco nelíbí, tak zasáhnu, ale obvykle spíš nastavím mantinely, ve kterých se snažím to dítě vést.

T: Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?

R: Jakmile něco provede špatně, tak mu to řeknu. Nejsme tady od toho, abychom dítě přehlíželi, ale abychom mu „pomohli“. Většinou není nikdo, kdo by tomu dítěti řekl, že dělá něco špatně.

T: Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta?

R: No tak to záleží, co třeba potřebuju zjistit. Ale rozhodně se nepotřebuju „šťourat“ ve věcech, do kterých mi už nic není.

OPD.XI

T: Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?

R: Empatický, rázný, přímý, měl by dbát na svůj úsudek, měl by se na tuhle práci hodit, ne každý na to má.

T: Jak to myslíte, že ne každý má na tuto práci?

R: No, člověk k tomu musí mít nějaký cit a předpoklady. Jinak mu ta práce nepůjde tak, jak by měla.

T: Víte, co znamená etické dilema?

R: Ano, znám.

T: Jak často se setkáváte s etickým dilematem?

R: Často u obtížnějších případů, kolikrát se ale stane, že mě zaskočí takové etické dilema i u běžnějších případů.

T: Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?

R: Zda věřit nebo nevěřit.

T: Jaký je průběh před rozhodnutím?

R: Sbíráám data/informace ohledně případu, konzultuji to s kolegyní anebo se jdu podívat do složek, kde se něco podobného řešilo.

T: Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí?

R: Ano, supervize pro nás všechny nebo i pro jednotlivce, jestli potřebujeme. No a pak vše probíráme s kolegyněmi.

T: Co je podle Vás zájem dítěte?

R: To, co vnímám jako nejlepší pro to dítě.

T: Kdy vnímáte, že je dítě ohrožené?

R: Když třeba páchá trestnou činností, nebo naopak když se rodiče o něj nestarají.

T: Znáte etické kodexy?

R: Ano, znám.

T: Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?

R: Těm se asi předejít nedá, vždycky se musím nějak rozhodnout a nést si za to rozhodnutí odpovědnost.

T: Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?

R: Když váhám, tak mi pomůžou staré případy, kdy vím, jaký to mělo směr po rozhodnutí. Ale záleží vždy na konkrétním případě.

T: S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete?

R: Se zákony a dalšími předpisy, metodikami.

T: Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství?

R: Mám tři ústavní výchovy, soudních dohledů mám osm a aktivních spisů mám teď pět.

T: Kolik času strávíte s klientem/spisem?

R: Hodně, pohovory trvají někdy i hodiny, takže to nedokážu přesně odhadnout.

T: Jak vnímáte množství klientů vs kvalitu práce?

R: Je to znát, neustále musíme vyplňovat papíry, který jsou potřebný, aby ten spis byl v pořádku. Jenže je to na úkor toho klienta, protože potom s ním nemůžu trávit tolik času, kolik bych si představovala, aby se třeba daný problém někam posunul.

T: Do jaké míry zasahujete do jednání klienta?

R: Zasahuju hodně, obzvláště pokud se mi to jednání nelíbí, tak to vždy vytknu.

T: Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?

R: Jakmile udělá klient něco špatně, tak mu to vždy řeknu a vysvětlím mu, proč to takhle dělat nemůže a jak by to naopak měl dělat.

T: Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta?

R: Když potřebuju zjistit informace ohledně dítěte, tak zasahuju hodně. Ale vždy se to týká pouze toho, abych měla celkový obraz o rodině.

OPD.XII

T: Jaký by podle Vás měl být sociální pracovník SPOD?

R: Empatický, měl by umět naslouchat, důsledný, pracovitý, měl by umět pracovat v týmu, měl by mít na paměti zájem dítěte.

T: Víte, co znamená etické dilema?

R: Ano, vím. Je to hodně nepříjemný rozhodování.

T: Jak často se setkáváte s etickým dilematem?

R: Často, záleží zrovna na situaci, ale každý den se najde něco.

T: Jaké etické dilema vnímáte jako nejobtížnější?

R: Asi nedokážu říct jedno, ono totiž každé rozhodování je náročné. Nejhorší je, že v tu chvíli není jistý, jestli bylo rozhodnuto správně nebo ne.

T: Jaký je průběh před rozhodnutím?

R: Podle informací, který mám, se rozhoduju. Taky se bavím s kolegy, abych třeba zjistila jiný názor. Když se mi ten jiný názor líbí, tak ho třeba i přijmu za svůj.

T: Máte možnost nějaké odborné pomoci/intervize/supervize po rozhodnutí?

R: Máme jednou za čas supervizi, když potřebuju, tak jsem v telefonickém spojení s odborníky.

T: Co je podle Vás zájem dítěte?

R: To, co je pro dítě nejlepší. Zdraví, schopní rodiče, dobré výchovné prostředí, správní kamarádi, škola, kroužky, vše co rozvíjí dítě a vede ho k tomu, aby se stal právoplatným členem společnosti.

T: Kdy vnímáte, že je dítě ohrožené?

R: Když rodiče nedodržují rodičovskou odpovědnost, když dítě utíká ze školy, šikana, drogy, alkohol, cigarety, prostituce, zneužívání, hrací automaty.

T: Znáte etické kodexy?

R: Ano, znám. Dokonce si i vybavuji jednotlivé úryvky, protože jsem se nedávno zrovna na něj koukala.

T: Jak by se podle Vás mohlo předejít etickým dilematům?

R: Nevím, zda se dá předejít všem. Ale u některých by mohlo být dobré, kdyby byly OSPODY na jedné vlně a fungovalo by třeba předávání informací ohledně rozhodování v konkrétních situacích.

T: Jaká by mohla být prevence před etickým dilematem?

R: Znalost jednotlivých problémů, které mohou nastat a na tom základě vědět, jak rozhodnout.

T: S jakými dokumenty v rámci své práce pracujete?

R: Zákony, metodiky, dokumenty, který se týkají dětí.

T: Kolik máte aktivních spisů - ústavní výchova, náhradní rodinná péče, soudní dohled, poručenství?

R: Mám devět soudních dohledů, tři ústavní výchovy a jedno poručenství.

Aktivních spisů mám teď pět.

T: Kolik času strávíte s klientem/spisem?

R: Záleží, jak se rozvrhne práce, někdy je to celý den, jindy to je pár hodin. Záleží, jaký další případy do toho přijdou, co všechno je třeba udělat a tak.

T: Jak vnímáte množství klientů vs kvalitu práce?

R: Je to papír pro papír, čím více si v terénu, tím více se musí papírovat a tam potom mizí ta kvalita práce s klientem. Je tady strašně moc dokumentů, který jsou nepotřebný, ale abych měla vše v pořádku, tak je mít musím.

T: Do jaké míry zasahujete do jednání klienta?

R: To záleží, co dělá. Když je to špatný jednání, tak mu to řeknu. Když je to jednání v rámci mezí, ale já bych si to představovala jinak, tak mu řeknu další možnosti, ale nevnucuju je.

T: Do jaké míry konfrontujete klienta s jeho chybným jednáním?

R: Vždycky řeknu, že to takhle nejde. Že se třeba takhle chovat nemůže, protože to pak následují takové důsledky plynoucí z tohoto jednání. Snažím se s nimi mluvit otevřeně.

T: Do jaké míry zasahujete do soukromí klienta?

R: Záleží, co potřebuju vědět. Vždycky to ale řeknu narovinu, že potřebuju vědět tohle a tohle. Třeba když vím, že rodič pracuje bez smlouvy a zároveň pobírá dávky, tak je pro mě lepší, že je tam zdroj příjmu zajištěný a dítě nebude hlady. To jim řeknu, že to chci vědět.

ABSTRAKT

TRHLÍNOVÁ, Dagmar Alexandra. *Etická dilemata sociálního pracovníka při práci s nezletilými dětmi na pracovišti OSPOD*. České Budějovice 2019.

Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce V.

Zvánovcová.

Klíčová slova: sociální práce, etika, sociální pracovník, etické dilema, zákon o sociálně-právní ochraně dětí, standardy kvality, Deklarace práv dítěte, Úmluva o právech dítěte, Listina základních práv a svobod, etické kodexy.

Diplomová práce se zabývá etickými dilematy, které sociální pracovník běžně během práce na OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrany dětí) prožívá. Cílem práce je představení OSPOD, představení dokumentů, které s vykonávanou prací souvisejí a etické propojení se sociální prací. Cílem výzkumného šetření je zjištění nejzávažnějších etických dilemat a možnosti jejich řešení. Pro realizaci cíle je použita kvalitativní metoda výzkumu s využitím polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumné šetření je provedeno na pracovišti OSPOD v Českém Krumlově.

ABSTRACT

The ethical dilemmas of a social worker working with underage children at OSPOD.

Key words: social work, ethics, social worker, ethical dilemma, law on the socio-legal protection of children, quality standards, the Declaration of the Rights of the Child, the Convention on the Rights of the Child, the Charter of Fundamental Rights and Freedoms, ethical codes.

The diploma thesis deals with ethical dilemmas, which social worker ordinary experiences during his work at the OSPOD (Service for the Protection of Children's Rights). The aim of the thesis is to present OSPOD, documents which are part of this work and ethical connection with social work. The aim of the research is to identify the most serious ethical dilemmas and the possibilities how to solve them. The qualitative method of research using semistructured interviews is used to realize the aim of the thesis. The research is carried out at the OSPOD in Český Krumlov.